

CATECHISMULU CALVINESCU

INPUSU

CLERULUI SI POPORULUI ROMANESCU

SUB DOMNIA PRINCIPIILORU

GEORGIU RÁKOCZY I. SI II.

TRANSCRISU CU LITERE LATINE DUPA EDITIUNEA II TIPARITA IN
ANULU 1656, INSOCITU DE UNA ESCURSIUNE ISTORICA
BCU Cluj / Dentru Unu Glossary Library Cluj

DE

GEORGIU BARITIU.

CU SPESELE ACADEMIEI ROMANESCI.

SIBIIU.

TIPOGRAFIA LUI W. KRAFFT.

1879.

III 7/1

CATECHISMULU CALVINESCU

INPUSU

CLERULUI SI POPORULUI ROMANESCU

SUB DOMNIA PRINCIPILORU

GEORGIU RÁKOCZY I. SI II.

TRANSCRISU CU LITERE LATINE DUPA EDITIUNEA II TIPARITA IN
ANULU 1656, INSOCITU DE UNA ESCURSIUNE ISTORICA

BCU Cluj SI DE UNU GLOSSARIU ary Cluj

DE

GEORGIU BARITIU.

CU SPESELE ACADEMIEI ROMANESCI.

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201203157

SIBIU.

TIPOGRAFIA LUI W. KRAFFT.

1879.

Prefatiune.

Membrii comisiunii lexicografice a societatei academice romane din Bucuresci au elaboratu între nespuse greutati cunoscutulu proiectu de dictionariu si glossariu in trei tomuri vaste, de 223 de cóle. In a. 1874 aceeași societate academica au aflatu de bine a compune din sinulu seu una alta comisiune, insarcinata cu revisiunea proiectului. Din cauzele numerate in raportulu dlui Alesandru Odobescu, insarcinatu din partea comisiunii, dens'a in trei ani consecutivi nu s'a ocupatu cu revisiunea. Atunci societatea academica alese din nou una alta comisiune lexicografica, compusa din membrii G. Baritiu, G. Sionu, Al. Odobescu, P. Aurelianu, B. P. Hasdeu. Din actele publicate in Annalile Societatei academice tom. XI 1878, pp. 216—220 se póte vedé, in ce modu membrii comisiunii isi impartira între sine lucrarile, anume si cu respectu la decisiunile luate in 1. Septembrie 1874.

Mie mi s'au venitu câteva din cartile vechi tiparite in Transilvani'a, precumu si culegerea de cuvente romanesci, care se audu in gur'a poporului nostru din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu, dara nu se afla in nici-unu dictionariu sau vocabulariu, din câte sau publicatu până acuma.

16 carti vechi, esite până in an. 1700 si 21 mai dincóce, isi propuse comisiunea lexicografica a le examiná si folosi la deslegarea marei probleme cu care fu insarcinata. Eu mi-am alesu asta-data spre transcriere si examinare una carte ce nu se vede trecuta in cathalogulu comisiunii; colegii mei inse au si intielesu la momentu important'i'a acestei publicatiuni, considerata nu numai din punctu de vedere filologicu si anume lexicograficu, ci si din celu historicu. Cartile ingrecate de doctrine cu totulu straine de biseric'a resariténa si între acelea catechismulu calvinescu, au ajunsu a fi in dilele nóstre asia de rare, in càtu nu se mai potu castiga cu nici-unu pretiu. Exemplariulu de ex., dupa care am transcrisu eu acestu catechismu, imi cadíu in mana numai prin o fericita intemplantare, in momentele cându o sarmana veduva betrana, ajunsu la neputintia, erá pe aci se

incépa a 'lu rupe cá se'si ațitje foculu cu foile lui. Dupa cātu amu potutu eu cerceta, exemplariulu acesta este unicu din câte se voru fi tiparitu din editiunea adou'a. Asia transcrierea si retiparirea in editiunea a trei'a era o adeverata necesitate, nu numai cá documentu de limb'a vechia romanésca, ci totu-odata cá unu episodulu din cele mai tragice in istori'a patriei, natiunei si a bisericeii. Parintii nostrii ne vorbisera, ne lasara si in scrisu multe despre acelu catechismu si preste totu despre introducerea doctrineloru calvinesci in biserica romaniloru, éra conditiunile fatali pre langa care Simionu Stefanu primise dela G. Rákoczy I. denumirea sa de „Archiepiscopu si Mitropolitu scaunului Belgradului si a Vadului si a Maramurasiului si a tóta țier'a Ardélului,“ ne sunt cunoscute la toti din diplom'a respectiva, publicata de repetite-ori dupa originalu. Catechismulu calvinescu cá arma principale aplicata la spargerea bisericeii, nu era cunoscutu. Acumu ilu avemu sub ochii nostrii.

Modulu transcriptiunei textului cirilianu cu litere latine se póte judeca dupa speciminele dela pp. 80—81 si dupa schem'a sau tabell'a ce si-a formatu comissiunea, precumu se vede la pag. 139.

Augustu 1879.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

G. Baritiu.

Scútlú

Catichismusíului cu răspúnsu den scráptúra sv(án)tă.
Înpo triva răspunsului adoaó tiéri, fárá scriptúra sv(án)tă.

Bine zice Chs, îndesíertu mē cinstescu învătiándü învătiá-
turile caresü poráncile oamenilorü. Math. 15 sth. 9. ce au zisü
pētru ap(ost)lă, că în vremile de apoi vor fi unii carii ne în-
vātiáti si ne întáriti, întorcēndü scripturile spre periré lorü.
Adeverü si de pre voi sē potü întiélēge acesté; carii
citindu catichismusíulü nostru, fiindu denü scripturâ sv(án)tă. atí
cautatü cá si painjinii otravâ denü florile ce strángu albinile
míiare, ce nu ne mirámü, că vėdemü că nau rēsáritü, încá
lucáfērul' cuvēntului lui, dumnezēu íntu inimile vőastre. 2, Pētru,
1, st(ic)h 19, pēntu acéla socotindune, că nu sē cuvine sē
lăsámü fárá de răspúnsü orbiciúniá si neintíelepciúne celora ce
au gíudecatü catichismusíulü nostru; ne întiélēgēndü dulciátia
si luminaré scripturiei svnte. Psalom 118 sth. 105 si în 18
sth. 11. pric: 8 sth. 10. ce vom sē le astupám gura cu svta
scripturâ, sciindu că gura nesciutorilorü sē pasce cu nebuniá
lorü. pric: 15, sth 14. pēntu acéia vare unde au gráitü înpro-
tivâ catichismusíului nostru, noi le răspundem, cumpani(n)du
cuvintele lorü cu scriptura sv(án)tă; cum' veti vedía toti cetitorii
crestini, că îndesíert' au defáimat' catichismusíulü nostru, fá-
cēndü gálciávâ, si ustinélâ atáta multime de oameni. Íará noi
lăsându în loc' catichismusíulü nostru, carei adeveratü si întáritü
din scriptura sv(án)tă, numai ce vom' certá pre rándu unde si
unde, bǎrfélele despre catichismusíulü nostru. unde gráiti dela
Pētru apslü 2 glav., 1 sth 1 pohtíndu milá si pace prociá.
Celora ces' cu voi íntro credintá. Vrériámü si noi bucurosi a
fi íntro credintá cu voi, de atí fi si voi íntro credintá cu
ap(osto)lii. cumü indé(m)nâ si Pavelü apslá zicúndu? Nevoitivé
a ținé ímpreunaré duchului pren' legátura prorociei. Unü trupü
sánteti, si unü sufletü. cumü si chemati sánteti íntro nadájde

a chemărei voastre. unū domnui, o credință, unū botezui: un' dumnezău și tatălă tuturoră i prociă. Efes. 4 sth, 3, 4, 5, 6. ce smintelă ăste denū voi. carii vati departat' de credința apslorū tîindu obiăăurile oamenilor. Apostolii nu siau cauta(tu) spaseniăă întraltul' în nime făr numai în Js. Chs. sciindu că la dănsulă sunt cuvintele vietiei, Ioan' 6 sth. 68. că nicesi ăste altū nume suptū ceriū pēntru care sē ne ispăsim'. deănie, 4, sth, 12. sciindu acăstē apslă, nau cautatū a sē îndereptă întraltulū întru nime, ce numai pren' credința cărei în Is. Chs. și noi amū crezutū în Is. Chs, ca sē ne îndereptămū denū credința lui Chs, iară nu denū faptele legiei. pēntrucă nu sē va înderepta denū faptele legiei nece unū trupū. Efes. 2. sth. 16. iară voi cautați ispăseniăă voastră denū multe eresuri și aflătură de oameni, careles', înprotiva lui Chs, și a scripturii svnte, carele voi bine sciti, și nu sē neci cuvine ale pomeni. Voi cautați rēcoarē sufletulū în umbra legiei vechi, părăsindu adevērul' legiei nooa. cumū zice și pavel' aplă de pre acēstă evreom, 9, sth. 1, i prociă. Facusē unii di în voi păstori de turmă, și nu pascū turma lui dumnezău, ce sē pascu pre sine. cumū zice Ezecheilū 34. încă nu vē hrănită numai de pre ciale oi vii, ce încă și de pre ciale moarte, mănăndule pomăna pēntru sē le scōtetă din' iadū, sēva că rēmanū totū acolo cei păgubiti, că besereca cei rēscumpărată cu sângele lui Chs, ăste rēscumpărată odată. nice trebue se o mai rēscumpărămū; nicei putință a u rescumpără căi rēscumpărată de Chs, zicū unii că întărescū evglia, iprociă. evglia îi întărită cu ciudesele și cu minunile căau făcutū Chs, și apostolii, nice o poate nime mai întări. evrei 2, sth 4, M(a)rc 16. sth 20, alte cuvinte le lăsăm, sē nu înplem' hărțiăă îndesiertu, că nice își sântu de lipsă. ce socotim' svétulū acelora și ne mirămū de mintē aceluia, ce i sē pare, aurulū plumbu, și lumina întunērecu, că cu adevēru învățătura svntă, celoră de perire le ăste mirosă de moarte. 2, Cor. 2, sth 17, că pe temelăă spaseniei unii punū aurū, alții pae și pozdărăi 1 Cor. 3. sth. 12. și sē scie că cine nu mērge dupa Chs, âmblă intrun'tunērecu. Ioan 8, sth, 12. și căroră nu le ăste cuvēntul' lui dumnezău faciei, ei se potic(n)escū. Psal. 118 sth 105. Astea și aicē dēar fi avută lumănarē acăsta, înnaînte și au vrutū cunoasce că întraciăstă cărtălie nemică nu ăste care sē nu sē unescă, cu învățătura prorocilorū, și a evglitistilorū, și apstolilorū. că noi scim și tînemū pururē naintea ochilor' nostri, ce poruncēse dumn(e)zēu

la Moisi proroc, la vtor, Zacon, 4, sth, 2. zicendu) nu adaogereti nimică cătră cuvëntul' ce poruncescu eu voao. 2, zacon' 12, sth, 32, pric' 3, sth. 6, apoc. 22, sth. 18. si ne aducemü amente si ce zice la Isaiia proroc' în 8, sth. 20. ascultati lége si mărturiia, së nu vorü zice dupâ acestü cuvëntu, nu voru avé lumin'. pentracéia namü vrutü aicié së mestecämü aurulü cu plumbü, si învătiätürile sufletesci, së le amestecämü cu céle omenesci, că zice la Erem. 17 sth. 5. blästămatü së fie cine së nădêjduiasce în omü, si Pslom, 145 sth. 3. încâ zice că în fii omenilorü nu iaste spăsenie. së lăsămü dară carele nusü de folos' sufletului, iarâ pîntru că dereptate iubesce lumină, Ioan', 3, sth. 21. noi încâ catechizmusiülü nostru simtemü gata alü aduce la soare si aïave la arătare, sëlü' vază toti cărtulariï, cariï întielegu la scriptura svntâ si sciu osëbí, lumina din tunérecu, că întieptilorü si oamenilorü lui dumnezëu le iaste de folosü nice este inpotriva scripturii svinte, cumü vomü si arăta, cându vomü sosí la acélé lucruri. iarâ acumü socotindu pre rëndü cuventele, céau pusü în prédoslovie în protiva catechizmusiülui nostru, fără de dragoste frătiască, si sciintia scripturii svnte strängendu sâbor' iproci. ce nuî minune că së strîngu sâboară inpotriva cuvëntului lui dumnezëu, că de multu au, pro(r)ocit' dvd, psal', 2, sth, 2. sí inü deanie 4, sth, 25, iproci. dean' 28, sth. 22. adevëru amâgitori si mincinosi sëmtu toti, Math. 7, sth. 15. carei âmbîla în veşminte de oi iarâ din lăuntru sëmtu lupi rapitori, din' faptele lorü së cunoscü. că dela scriptura svntâ, ducu ómenii la aflături, omenesci că scriptura svntâ iaste diréptă iarâ oamenii isü toti mincinosi. Psal, 15, sth, 11. Crim, 3, sth. 4. că destul' de mare sâbor' strânsârâ în zilele lui ahab' spre Mehia proroc', 1 trst' 22. ce scriptura svntâ zicé că au fostu dhu mincinos' în gurile lorü; cariï cu mincünile, dusërâ pre ahap la moarte. iproci. Së facă rëspunsü, si se arätü, iproci. că cine siade în tunérecü cu nevoei a sci încätroi lumina, asia si cel' ce nu întielege scriptura svntâ, cumü sëi grăitâ dintru dhul' svntü cu nevoe poate face osëbitură între direptate, si între strâmbätate: că de vom pune catichismusiül' nostru cu ală vostru în cumpâna scripturiei svnte; atunce së va cunoasce carelei strâmbu si dereptu. caré vom si face cându ne va veni rändu, scriptura svntâ aceia o tâlcuescu rëu si o strâmbáză, cariï méstecâ cuvëntulü lui dumn(e)zëu, cu aflături de oameni, si nu cautâ întielesulü scripturiei în scriptura svntâ, ce cautâ învătiaturile omenesci, carele nu sântu în scriptura svntâ scrise,

pentracăia se arată iriticăia și strămbatatăia aceloră carii lepădă porâncăle lui dumnezău, și ascultă de duhurile înșielătoare și de învățăturile drăcesci, cum zice pavel' apostolul 1 Timotheu 4 sth. 1. dhul' aiave grăiasce că la vremile de apoi se vor' lepădă unii de credință ascultându dhurile înșielătoare și de învățăturile drăcesci. carii cuntinescu căsătorîia, și porâncindu se se ferescă de bucate, carele leu lăsat' dumnezău se trăiască credincioșii cu iale cu mulțămire și ceia căau cunoscută dreptătia. că ciau făcut' dumnezău iaste bun', și nuî nemica dé lepădăriă, se le vor' lua, cu mulțămită. că se svintiasce cu cuventulul lui dumnezău și cu rugaciune: dentracăsté se cunoasce că nui pastoriul bun, ceî amăgitoriul și iaste iriticu, și învăță învățături drăcesci înprotiva scripturei svnte: că pavel' gice cine nu poate răbdă se se căsătorescă, că mai bineî a se căsătorî decătul se arzâ: la 1 Corinth 7, sth, 9, și în 10. Iară voi opriti căsătorîia se nu se căsătoriască toti: celul faceti cu opritura voastră, mai bine se arzâ: pavelu apslul zice, totu omul' se aibă muțare pēntru se nu fie curvie, în 1, la Corint. în 6 sth. 2. Iară voi învățati se naibă totul omulul muțare: seva că ziceti că iaste căsătorîia una din cele, 7, taîne a besereciei, care se cuvine se fie a tuturorul cumui botezul' și cina domnului, iară voi carii nu vē căsătorîti, sănteti fără cinul' și fără taina besereciei, și sănteti afară den besereca apostolăscă. Pavel' apslul ne învăță se mănăcămū toate buca(te)le cu mulțămită, la timoth, 4, iară voi învățati înprotivă se nu mănă(n)ce toate bucatele; pavel' apslul învăță vare ce se vinde la mesernitē se mănăcati nemică ne întrebânduvē, pēntru cunoscentia sufletăscă, în 1, la corinth. 1 sth. 25. Iară voi înprotivă ziceti se nu mănănce toate bucatăle. pavelul apslul, zice nime pre voi se nu vē huliăscă pēntru mănăria sau pēntru beutura iproci. Colas', în 2, sth. 16. Iară voi huliți pre ceia ce mănăncă de toate bucatăle, bine au grăitu Chs de voi, că și de farisei ceî fătiarnici, carei vē faceti a fi părinti și dascăli și închideti împărătîia ceriului de naintē oamenilor: se mănăcati casele veduolorul. încă nu numai acelorul vii ce și acelorul moarte, voi strecurati tăntiariulul și înghițiți cămila, Math. 23. că voi vē feriti de carne și vē inbētati de vinul, dintru carele iaste curvia. efes. 5. sth 18. cunteniti căsătorîia și țineti posadnici, o vai de voi și de svntiia voastră: socotiți toti cititori crestinesci și vedeti, au nus' amăgitori și iritici acēstie; carii facū acēsté înprotiva cuventului dumnezău, cuventulul lui pētru apslul. 2, 1 sth., 20. grăiasce cu noi zicēndu că

nui fitecui spre placere sa a talcui prorociile scripturiei svnte. cumu i se pare lui, ce cum pochtésce dhlü stü, carele au suflatü pren proroci, acestü dhü svtü ce au greitü prenü proroci singurü iaste talcuiitorü scripturiei stei, 2. pëtru, 1. sth. 21. nuï den svatulü säboarälörü omenesci; carele în multe locuri depärtézä pre oameni de lãngä cuvi(n)tele lui dumnezëu, învãtiãndü a tiné lucrure ne scrise cá si cuvëntulü lui dumnezëu, înprotiva lui dumnezëu: zicëndu la Math. 15. sth. 9. indesiërtu më cinste(s)cu pre mine învãtiãnd' sciințele careles' poruncile omenesci, besereca apostolésca iaste întemeiatä spre temeulü a prorocilor' si apstli-lörü, carele iaste Chs nici învãtiã altä nemicä së tie de spre ispãseniãa ómenilorü fãrã numai cïau scrisu prorocii si apslü si evglistii; credinciosii së întãrescü denü scriptura svntä, nu den aflaturi omenesci spre carele povãtiuitü voi pre ómenii nesciutori: arãtãndule plumbu în loculü aurului, si plëve în loculü grãului: cându cititü de câte ori cetiti cuvëntulü lui pavelü la gälãteni, intä (sic) sth. 8 si în, 9. zicë(n)du démü propovedüi noi, au ängerulü lui dumnezëu denü cerü, voao altä evglie, fãrã acëia cím vestit' voo anathema se fie iproci. Scãrpinativë la grumazi si deschidetü ochii: cà pre voi pune pavelü së fiti anathema; pentru cà navetü atãtié peri în capü, câte obicine aveti si propoveduitü afarä de evglie lui pavelü: cumü së aratä denü tracésté: care apslä (sic) vau învãtiatu cându botezatü de șcuiptü si suflatü pre apă si punetü pecetü de cïarä în capulü porobocului sil' ungeti cu mirü sil' învërtitü de treori pregiurü masä silü închinati icoanilorü, cá Chs néu învãtiatu întraltu chipu a ne boteza. Math. 28, sth. 19. vedeti cáti esitü dinü evglie lui Chs; care apostolü vë învãtiã la cina domnului de mestecati pãinë si vinulü cu apă, si o purtati pre la bolnavi, deschizëndule gura cu lémne, si le înbucati cu liingura; au nusü acéstéa înprotiva evgliei lui pavelu cïau scrisü. 1 Cor. în 11. cumü au rânduitü Chs cina si apostolii încä asëu trãitü cu ia. si care apostolü vau învãtiatu, la petrecaniãa mortilorü, de puneti icoane pre pãntece si le sãrutati si cëreti bani si le puneti cruce de cïarä în mãnã si banü, si le dati merinde si udati cu vinü si începe întâi popa a trage lutü pre elü, si alte nebunü multe, ca acésté, care nu niï îndeléte ale scrie pre rãndu, acésté nice în scriptura svntä nu sãntu scrisë, nice prorociü, nice apostolii, nice evglestii nau învãtiãtu acésté, ce sãntu basne bãbesci, mai cu dëdinsu: în ce scripturä svntä ati aflatü la casatoriãa oameniloru? dei încingeti cu brãu, si le puneti cununi în capu,

si lumini in spate, si le inbucati miere, si dumnezău celă ade-
 vărătă, faceti pre oameni delă părăsescu si prindu altulă
 atunce la cununie, vrutulă dintre svinti, de se nădăjduiasce, dela
 botezū până la căsătorie lui dumnezău, iară dela căsătorie
 până la moarte se nădăjduiasce unuă dintre svinti iară la
 moarte se nădăjduiasce popei selū scoatiă dinū muincă, ru-
 gamuvē fratilorū cetitori crestini, luatī aminte si socotitī, cu
 linestē sufletescă, fără de prepusū si fără pizmă, au cuvinesē
 oamenilorū crestini si cetitori la scriptura svntă se dé omeni-
 lorū obiceine ca acestē ale tinē cumū arū fi scripturā svntă, au
 nu pentru acestīa ciartă dumnezău pre oameni sēi, la eremiă
 pror(o)cū în 2, sth, 13. zicēdu: 2. rēotāti facurā oameni miei:
 lăsară pre mene izvorulū vietii, si se săpară lorū ei fântani părăsite
 si surpate, în carele nu iaste apă; dé ciastē pomenesce dmnzēu
 la Isai. în 1 sth. 3 zăcēdu, cunoasce boul' pre dmnū sēu, si
 măgarulū iaslē stăpănu lui sēu, iară Izdrail' nu cunoasce pre
 domnu sēu; roguvē frațilorū astăzi auzindu cuvēntulū lui
 dmnzēu, cum zice dhulū svntū nu întărireti inimile voastre,
 la evrei, 3, sth, 7, 8. Psal. 94 sth, 7. 8. ce părăsătī acestē
 iresuri carele nu sântū în scriptura svntă, cesū aflături omenesce,
 ce mērgeti la cuvēntulū lui dmnzēu, si la porāncile lui, cetiti
 scriptura svntă, că acēia va face pre voi întiepti în lucrulū
 spāsēniei, pentru credintā carēi în Is. Chs. 2 Timoth. 3, sth. 15,
 că de veti lua aminte aciastā învățătură si veti rămānē întru
 ia, si o veti ținā, si pre voi vē veti mântui, si pre cea ce
 vorū ascultā pre voi, 1 tim. 4, sth. 17. Sē veti da acestīa
 înaintē fratilorū si veti răm(ă)nā în cuvēntulū credintēi si în-
 vătīăturile bune, bune slugi veti fi lui Is Chs: 1 tim., 4, sth. 6.
 si voi frati crestini părăsiti ciale ce cuntinā dmnzēu, si vē țineti
 de cele ce porāncesce dumnezău în scriptura svntă, se vē voia
 se vē ispāsiti. Acestē fie destulū despre prédoslovie.

Cum am grăitū dela Ioanu 5. sth. 39. se ispititi scrip-
tūrele, că voao vī sē pare, ce întru ȳale aveti viatā de vēcī.
aicē asīa vē pare voao, că ispitire scripturilorū stā în svatulū
multimei, pentru acēia mărturisiți cu Solomonū, pric: 11. sth
14. ce îndesiērtū mărturisiți cu solomonū, că solomonū aicē
nu grălasce despre ispāseniia sufletiască, ce despre izbavirē
trupască zicēdu: că unde sântū svētnici întiepti acolo pierū
oamenii, iarā rēmānerē stā întru svatulū întieptilorū. iarā is-
pititura scripturilorū, nu stā în multime oamenilorū, ce stā întru
înfătisīarē si asemānarē scripturilorū sfnte una cu alta, pēntrucă
dhulū svntū întrunele locuri grălasce mai chiarū, iarā întraltele
mai închisū, si întrunele locuri mai pē scurtū, întralte mai pre
lungū, cumū se aratā den scrisoare evglisilorū, că ce au lasatū
unulū iar altulū au plinitū. că denū multe pilde sē aratā, cum
multimē neispitindū bine scripturile svnte au gresitū pildā avemū
în legē nouo. Farisei si toti cartularii jidovilorū, carii gūde-
carā pre Chs, spre moarte fiindu nevinovatū. si alte sāboarā
multe, întru carele multe lucruri facurā în alianulū scripturii
svte; theodosiia împēratū facū sāboru cu multi episcūpi, si aflarā
sē nu tie icoanele în besericā; iarā costantinū împēratū facū
sāborū, în țiarigradū, chemāndu denū asiia si dinū țiara greciască,
338 de părinti. velēto siapte sute, si 54 dupā Chs. si aflarā
sē lēpede icoanele si toatā idoliia denū beserecile crestinesci, si
ce aflarā acestiē denū scriptura sfntā, iarā stefanū altreile papā
cu sāborulū lui nesocotindū bine scripturile sfnte, iarā le puse
în beserecile crestinesci, cumū vedemū si acmū; iproci. iarā
unde ziceti, că nati adausū nice ati scāzutu dinū scriptura svntā,
cu adevēru asīa sarū cuveni, că dumnezeū poruncēsce zicēndū:
a 5 Moīs. 4. sth. 2. sē nu adaugeti cătrā cuvēntulū care porān-
cescū eu voao, nece sē luati din elū. Isai: 18. sth. 30. apoc.
22. sth. 19. ce nu sciu cum nu adaugiti, că cine citēsce cartile
voastre, mai lesne ar fi o alēge grāulu denū plēve, decâtū
scriptura svntā din adausēturile voastre, carele multe asīa sântū
departe de scriptura sntā, cumū cerilū de pāmēntu. ce cu de
acēstē nu vomu sē ustēnim cetitorii, pēntru că unele nu si se
cuvine ale pomeni.

Iară unde ziceti, voi că iaste cunoscintia dumnezăiască, credintia, nădăjde, dragosté câtră dumnzēju si câtră aproapele sęu; iproci. acestes' bune ce acesté numai ce sântu poamele cunoscintiei dumnezăesci, că nime acesté nu le poate face de nu va cunoasce întâi pre dumnzēju. Iară aceia cunoscū pre dumnzēju, carora le scrie dumnzēju legé lui întru inimele lorū cu dhulu sfntu, erem. 31, sth, 34. unde aduceti aminte cuvântulū lui pavelū, despre credintia despre nădăjde, iprocēta. aicé nemica nu grăiasce pavelū despre cunoscintia dumnezăiască; ce numai arată că întru toate darurile sufletesci, iaste mai mare dragosté. 1 pentrucă alte daruri, toatesū îndesiřtu fără dragoste. a 2 că altele toate sę vorū svărsi, iară dragostia remăne în vécū, unde grăiti de credintia si de fapte dela iacovū si dela pavelū; acolé trebuie sę scim, că nu trebuie sę mestecămu credintia deriaptă cu cé fătiarnică carēi fără fapte bune, că iacovū grăiasce de credintia moartă caré nare fapte bune, si cu acēia zice, că nu ne vom inderepta, înainté lui dmnzēju, că fiindu fără de fapte bune, iară ia nuī credintia deriaptă ceī moartă. adoooară grăiasce de îndereptătura nu carēi nainté lui dumnzēju ce carēi nainté ómenilorū. iprocée. Iară pavelū grăiasce de credintia deriaptă, care în toată vrēmia are fapte bune si cu caré ne îndereptăm nainté lui dmnzēju, asie foarte bine sę unescu amēndoao. glav. 1. de în(ain)tēa a catichizmușului, unde grăim din cuvântulū lui pavelū, au viem au murim, ai domnului simtemū; aicé foarte ne mirăm, cum fiindū voi doao tīeri, si avēndu atātīe ochi si încă nati putūtū vedé, că pavelu aplă nu grăiasce de toti cariī viiază si morū, ce grăiasce de sine si de alti credinciosi ca si sine, si arată, că nece unulū din credinciosi nu viiază siē, nece nu moare siē, ce lui Chs. iară a veiiā lui Chs nimica nuī altă, ceī 1. a cunoasce omulū în viatīa sa pre Chs, că nu sēmtemu în sloboziia noastră, ce simtemū slugile lui Chs. a 2. sę ne îndereptăm viitīa si toate faptele noastre, spre cuvântulū lui, si sę slujimū lui. a 3, sę ne îndereptămū viiatīa noastră, spre slava lui. a 4, în toate lucrurile si supărările noastre, sę ne nădăjduimū, în sfintīa-sa, că dumnzēju are grijă pre noi) iară a muri domnului, iaste la moarté sa sę cunoască si sę sę încrēzā omulū căi alā domnului, si moartīa nuī moarte sufletului, ce moarté cé trupescā numai ceī iaste cale la viatīa de vecie. a 2, boalele si moarté trebuiasce sę le ia omulū cu rābdare si cu îngăduintīa din mână domnului. a 3, sęva ce moarte sloboade dmnzēju pre noi, cu acēia se slăvimū pe dmnzēju.

a 4. s $\acute{e}$ avem $\acute{u}$ n $\acute{a}$ d $\acute{e}$ jde la moart $\acute{e}$ noastr $\acute{a}$ $\acute{i}$ n dumnezeu, si n $\acute{a}$ d $\acute{e}$ jd $\acute{e}$ vietiei; se nu o lep $\acute{a}$ d $\acute{a}$ m, sciindu c $\acute{a}$ dmnz $\acute{e}$ u nu s $\acute{e}$ bucur $\acute{a}$ de moart $\acute{e}$ credinciosiloru, ce s $\acute{e}$ cr $\acute{e}$ dem $\acute{u}$ si s $\acute{e}$ n $\acute{a}$ d $\acute{a}$ jduim c $\acute{a}$ pre m $\acute{o}$ rti $\acute{l}$ va $\acute{i}$ nvii'a din moarte, cari $\acute{l}$ mor $\acute{u}$ as $\acute{i}$ e domnului, aceia vor $\acute{u}$ si vi $\acute{i}$ a domnului. iar $\acute{a}$ noi nu facem sil $\acute{a}$ lui dumnezeu, zic $\acute{e}$ ndu: **ИЛИ ХОЩА ИЛИ НЕХОЩА СПСИМІА**; ce scim din $\acute{u}$ cuv $\acute{e}$ ntul $\acute{u}$ lui dmnz $\acute{e}$ u, cum cari $\acute{l}$ vor $\acute{u}$ s $\acute{e}$ s $\acute{e}$ sp $\acute{a}$ sasc $\acute{a}$ aceia trebu $\acute{i}$ asce s $\acute{e}$ fac $\acute{a}$ voia lui dmnz $\acute{e}$ u, Math. 7, sth. 21. si s $\acute{e}$ vi $\acute{i}$ aze vilati $\acute{a}$ s $\acute{i}$ nt $\acute{a}$, 1 solon., 4, sth. 3. iar $\acute{a}$ pentru c $\acute{a}$ nati luat $\acute{u}$ catechizmusul $\acute{u}$ de r $\acute{a}$ ndu, ce ati s $\acute{a}$ rit $\acute{u}$ dintrun $\acute{u}$ loc $\acute{u}$ $\acute{i}$ ntraltu noi $\acute{i}$ nc $\acute{a}$ vom $\acute{u}$ m $\acute{e}$ rge dupa voi. r $\acute{e}$ spunsul $\acute{u}$ scripturiei svnte. $\acute{i}$ nprotiva r $\acute{e}$ spunsului s $\acute{a}$ borului a doao t $\acute{i}$ eri, despre $\acute{i}$ npliar $\acute{e}$ legii lui dmnz $\acute{e}$ u; cadev $\acute{e}$ r $\acute{u}$ aceia $\acute{i}$ nch $\acute{e}$ e $\acute{i}$ nper $\acute{a}$ ti $\acute{a}$ ceriului din nainte oamenilor $\acute{u}$, cu farisei, si cu c $\acute{a}$ rtularii jidovilor $\acute{u}$ depreun $\acute{a}$; cari $\acute{l}$ vor $\acute{u}$ s $\acute{e}$ $\acute{i}$ ntre $\acute{i}$ ntru $\acute{i}$ nper $\acute{a}$ ti $\acute{a}$ ceriului prin $\acute{i}$ npliar $\acute{e}$ legiei, care nice p $\acute{a}$ rintii nostri nice noi nuo putem $\acute{i}$ npl $\acute{e}$, d $\acute{i}$ an., 15, sth. 3. vai de voi desi $\acute{e}$ rtatuvati de Chs totii cari $\acute{l}$ veti s $\acute{e}$ v $\acute{e}$ $\acute{i}$ ndereptati din lege, G $\acute{a}$ lat, 5, sth. 4, voi simteti furi si t $\acute{a}$ lhari cari $\acute{l}$ nu veti s $\acute{e}$ $\acute{i}$ ntrati pre usi $\acute{a}$, ce c $\acute{a}$ utati alt $\acute{u}$ prilaz $\acute{u}$, Ioan 10 sth, 1. 7. 8. 9. apsl $\acute{i}$ lui Chs, v $\acute{e}$ z $\acute{e}$ nd $\acute{u}$ din $\acute{u}$ scriptura s $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ si $\acute{i}$ nt $\acute{i}$ eleg $\acute{e}$ nd $\acute{u}$ din $\acute{u}$ cuv $\acute{e}$ ntul $\acute{u}$ lui Chs, c $\acute{a}$ nu s $\acute{e}$ poate $\acute{i}$ nderepta omul $\acute{u}$ din $\acute{i}$ npl $\acute{e}$ r $\acute{e}$ legiei, ce prin $\acute{u}$ credintia, $\acute{i}$ n Chs, pentru ac $\acute{e}$ ia si ei au silit $\acute{u}$ s $\acute{e}$ s $\acute{e}$ $\acute{i}$ nder $\acute{e}$ pte $\acute{i}$ nainte lui dumnezeu, prin credintia $\acute{i}$ n Is. Chs; cum puteti $\acute{i}$ nt $\acute{i}$ el $\acute{e}$ ge, nu din $\acute{u}$ noi, ce din $\acute{u}$ pavel $\acute{u}$ apslu, galat., 2, sth. 16. zice: sciind $\acute{u}$ c $\acute{a}$ nu s $\acute{e}$ $\acute{i}$ nder $\acute{e}$ pt $\acute{a}$ omul $\acute{u}$ din $\acute{u}$ faptele legii, ce prin $\acute{u}$ credintia $\acute{i}$ n Is. Chs., pentru ac $\acute{e}$ ia si noi am $\acute{u}$ crezut $\acute{u}$ $\acute{i}$ n Is. Chs, ca s $\acute{e}$ ne $\acute{i}$ nderept $\acute{a}$ m $\acute{u}$ din $\acute{u}$ credintia $\acute{i}$ n Chs, iar $\acute{a}$ nu din $\acute{u}$ faptele legiei; pentru ac $\acute{e}$ ia, c $\acute{a}$ nu s $\acute{e}$ va $\acute{i}$ nderepta din $\acute{u}$ faptele legiei nece un $\acute{u}$ trup $\acute{u}$. iar $\acute{a}$ sth, 21, c $\acute{a}$ s $\acute{e}$ $\acute{i}$ dereptat $\acute{e}$ prin $\acute{u}$ lege iar $\acute{a}$ Chs $\acute{i}$ ndesi $\acute{e}$ rtu au muritu. filip., 3, sth, 9. rim, 3, sth. 20. din $\acute{u}$ faptele legiei nu s $\acute{e}$ $\acute{i}$ nderi $\acute{a}$ pt $\acute{a}$ nici un trup $\acute{u}$, c $\acute{a}$ prin $\acute{u}$ lege, numai cei cunoascer $\acute{e}$ p $\acute{e}$ catului. iar $\acute{a}$ voi ziceti, as $\acute{i}$ e dar $\acute{a}$ c $\acute{a}$ ci au dat $\acute{u}$ dmnz $\acute{e}$ u $\acute{i}$ ndesi $\acute{e}$ rt $\acute{u}$ l $\acute{e}$ gia sa, diac $\acute{a}$ nu s $\acute{e}$ poate $\acute{i}$ nderepta nime prin $\acute{u}$ ia, r $\acute{e}$ spuns $\acute{u}$ v $\acute{e}$ d $\acute{a}$ voao nu noi ce pavelu apstolu, rim, 3. sth, 41. zic $\acute{e}$ nd $\acute{u}$: dara l $\acute{e}$ gia netr $\acute{e}$ bnic $\acute{a}$ o vom face? de parte fie, ce mai v $\acute{e}$ rtos $\acute{u}$ l $\acute{e}$ g $\acute{e}$ $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ rim, rim, 7, sth. 12. scim c $\acute{a}$ l $\acute{e}$ g $\acute{e}$ $\acute{i}$, s $\acute{i}$ nt $\acute{a}$ si sufleti $\acute{a}$ sc $\acute{a}$, iar $\acute{a}$ noi simtem $\acute{u}$ trupesci, pentru ac $\acute{e}$ ia nu o putem $\acute{u}$ plin $\acute{i}$, cum $\acute{u}$ s $\acute{e}$ plange si pavel $\acute{u}$ apstol $\acute{u}$ de aciasta. rim, 7, sth. 12, 14, iproci $\acute{a}$. cu adev $\acute{e}$ r $\acute{u}$ dumnezeu l $\acute{e}$ g $\acute{e}$ si porincile lui dumnezeu nus date $\acute{i}$ ndesi $\acute{e}$ rtu, ce pentru multe lucrure bune,

1. nău dat dnmzēju légé, ca sê ne fie noao oglind' întru caré sê ne vedem pécatele, rim., 7. sth, 7, că pécatulü namü sciütü, fără numai prinü lége că pohta nam vrut sci căi pécát', sê nau vrutü zice légé nu pohtí. a 2, nău datü sê ne povătiască cătră Chs, galat., 3, sth 24, 25, 26. a 3, ne arat' voia lui dnmzēju, ce pohtesce dnmzēju dela noi, si ce cuntinésce, si pentru alte lucruri multe bune, cum sê arată la ishod 20. cu adevëru cine are puté înplé légé de plinü, si arü face faptele bune carele pohtésce dnmzēju în lege, elü arü viia pentru iale, levit., 18, sth. 5. zice, scriptura; ce pentru. slabicüné si neputintia noastră, nime nu poate înplé légé de plinü, fără numai sêngurü Is. Chs au înplutü. Math. 5. sth, 17. nam venitü sê stricu légé, ce se o înplu. că noi oamenii fără agiutoriulü miléi lui dnmzēju, simtemü pomi rei, Math., 7, sth, 18. si simtemü morti în pécate, efes. 2, sth. 5. si fără credintia, toate faptele noastre semtu pécate, rim, 14, sth, 23. si toate faptele noastre sêmtü ca unü vesmëntü necuratü, isai, 64 sth. 6. pentru acéia sciindü si david acésté, au zisü: domnulü din ceriure, căut' spre fii oamenilorü, se vază au iaste întielegătorü si căutătorü pre dnmzēju toțisü îndărătnicí din preună sê înputirá, (nuí cine sê facă bine, nuí nece unulü. psalm, 13, sth. 2, 3, 4. rim. 3 sth, 12. si pentru acéia pohtesce sê nu vină dnmzēju în përà cu elü, zicëndu: nu întra în pără cu sluga ta, că nu sê va îndrepta nainté la nece unü viu. psal, 142 sth 2. iară unde ziceti, că légé lui dnmzēju numai pentru lenia nu o poate pliní omulü, cu aciasta călcati si stricati toată scriptura sfntă care ne arată că omulü după cădéré lui adam, cu care amü căzutü si noi toti, iaste mortu în pécate, si nece sê poate mișca spre bine, cum nu sê mișcâ si trupulü mortü sê facă ceva, până nu ne învie Chs, efes. 2, sth, 5. cum si Chs sêngurü grăiasce că fără elü nu putemü face nemica. Ioan 15. sth. 5. cum zice si pavelü, filips. 2, sth, 13. că dnmzēju iaste carele lucriază întru noi; si sê voiti, si sê isprăviti, după bună vréré lui pentru acéia înpléré legiei, nu stă în putéré omulü cei în mila lui dnmzēju. că nime nu poate neci méрге cătră Chs, de nul va trage parintele, Joan, 6, sth, 44. nice sê nime poate întoarce cătră dnmzēju, de nulü va dnmzēju întoarce, erem., 31, sth. 18. si plăngeré erem, 5, sth, 21, pentru acéia, noi nu ne mirăm unde nu puteti întielege atáté scripturi carele grăescu aiave despre neputintia omulü si despre mila lui dnmzēju, pentru ce scimü că nuí tuturora dată ca sê poată sci tainile lui dnmzēju; Math. 13, sth, 11. că aveti ochi si nu vedeti, urechi si

nu întelegeti, în ce chipă arată scriptura să se înderépte omulū nainté lui dmnzēu; isaī 6, sth, 9. Marc, 14, sth, 12. luc. 8, sth, 10. Ioan, 12, sth. 40. iprocī. iarā pentru că nu vedeti bine, veniti dupā noi să vē arātām, si mai chīarū de unde si în ce chipū se îndiréptā omulū nainté lui dmnzēu. aciasta să sciti, că nice credinciosī, cariī luminati cu duhulū sfntū, si nāscuti de nou cu botegīuné, si sēmtu dāruiți cu credintīa în Chs, si cu multe daruri sufletesci, nu potū împlé în ciastā viiatīā de plinū légé lui dmnzēu ce numai sēnguru Chs au înlutū légé lui dmnzēu pentru noi: că noi toti credinciosī din cătu cunoascem, atāta îndrāgim, din cătū îndrāgim atāta ne nascem de nou, cătā priīmim dinū dhulū sfnt', iarā din dhu numai ce priīmim pārga, cum zice pavel, că dintru o parte cunoascemū, si dintru o parte prorocim si în multe greșim toti: 1 cor., 13, sth, 9. Aciasta strāgā toatā scriptura sfntā si toate ponoslurile luptăturile si rugācūnile tuturorā sfintilorū mărturisescū despre neputintīa omulū. dereptū acēia mincinosī, si însiēlātōri sēmt' acēia cariī zicū, că numai pentru léné nu poate împlé omulū légé lui dmnzēu, iarā cariī voescū ei potū împlé, pre acēstēi face mincinosī, cunoscintīa sufletulū lorū, nici unū sfntū, nicei avram, nece moise, nece david. nice altulū nime, nu sau îndereptat' dinū tīnéré legiī; ce numai dinū mila lui dmnzēu, pentru care au luat'. ertācūnē păcatelorū în darū prinū Chs; si nu pentru înlérīa legiei. Asiē zice si pavelū de sine, sēva că nu mē scīu întru nemicū vinovatū, ce încāsī nu mam pentru aciasta îndereptatū, 1. cor., 4, sth. 4. pentru acēia, de nu sau îndereptatū acesti sfnti pentru înlérē legiei cu ce obrazū poate zice cineva, că să va înderepta dintru înlérē legiei, că înlérīa legiei stā întru îngāduintīa deplinā, să facemū toate acélé carelesū în légé lui dmnzēu, iarā cine lasā numai una în toatei gresitū, iacobū, 2, sth, 10. de sarā înderepta cineva pentru tīnéré legiei iarā altii dinū credintīā, nu sarā înderepta toti întrunū chipū nainté lui dmnzēu, ce unii dinū lége altii dinū credintīā, care lucru nece întrunū chipū nu poate fi, că îndereptarē numai, ceī una, cumū si dumnezēu unulū tuturorā, cum zice si pavelū apostolū, rim, 3, sth, 3. darā au nu potū credinciosii nece întrunū chipū înlé légé? răspunsū: înlérē legiei iaste în doao chipuri. unai deplinū cumū légé lui dmnzēu, altaī numai dintru o parte, credinūciosii potū înlé légé lui dmnzēu numai dintru o parte, si de aciasta grāiasce pavelū apostolū, rim, 13, sth, 8. zicēndū: că cela ce îndrāgēsce pre altulū légé au înlutū, că poate omulū,

îndrăgi pe priiatinulū sēu, dupa toate porāncile lui dmnzēu, ce nu asīe deplinū tocma cumū pohtēsce légē lui dmnzēu, că acēia împléré si acēia dragoste va fi în cēia viață, nu în cīasta, că aici numai ce sē încēpe iarā acolū sē va împlé deplinū. că cumū cunoscintīa asīei si dragostē, cunoscintīai numai dinū parte, 1, Cor. 13, sth. 9. de ce darā dragostē încāi numai din parte, că dragostēi din cunoscintīā, si din cătū cunoascem, atāta îndrăgim, iarā împléré de plinū a legiei care pohtēsce dmnzēu, dela noi o au îplutū Is. Chs. si acēia împléré sē dā noao, ca si cand am fi noi îplutū, cum zice pavelū rim. 8, sth. 4. si pentru acēia ne îndereptām noi dinū pēcate, 2, cor., 5 sth, 21. Acīastaî îndereptaré noastrā cu carē, ne îndereptāmu nainté lui dumnezēu, si aciasta u facemū a noastrā cu credintia. de aciasta dereptate graīasce pavelū 1, cor. 1, sth. 30. iarā voi sēnteti în Is. Chs. care fu noao dela dumnezēu, mandrie, si dereptate, si sfntie si izbāvire, pentru acēia, ceia ce au aciastā credintīā si nādējde, acēia sē nevoescu sē înderīapte si se rānduīascā viatīa lorū dupā toate porāincile lui dumnezēu, si sē îndragīascā pre preīatinulū seu, că credintīa derīaptā lucrīazā prinū dragoste, si cine zice că elū în luminā, si urāasce pre fratele sēu, încāi întru întunērecū până acumū, iarā cine iubēsce pre fratele seu întru luminā petréce. 1, Ioanu, 2, sth. 9, 10, dereptu acēia bārfescu aceia carei zicū de noi, că noi lāpādāmū faptele bune si pentru lēnīa nu vomū sē plinimū légē lui dumnezēu. că aciasta nuī légē noastrā ceī a dracului, că noi scimū denū scriptura sfntā, că nu sē vorū ispāsī aceia carei strigā doamne doamne, Math. 7, sth. 21, ce cariī facū voīa lui dumnezēu si scimū că ceia ce au credintīā derēptā nu potū fi fārā de fapte bune, că pomulū bunū face poame bune. Math. 7, sth, 17, că denū faptele bune sē laudā dumnezēu, cum zice Chs, Math. 5, sth. 16, asīa sē luminēze lumina voastrā nainté oamenilorū, că sē vazā faptele voastre cīale bune, si sē proslāvascā pre tatālū vostru ce iaste în cerīuri. că pentru acēia suntemū făcuti în Is. Chs, spre fapte bune, carele facū dumnezēu ca se împlāmū întru iale, efes. 2, sth. 10, pentru acēia careisū alesī incā si blgsloviti de părintele mainte de fapta lumiei, efes. 1, sth. 4, aceia au fapte bune, si acestora zice Chs, Math. 25, sth. 34, veniti blgslovitii părintelui mieu, iprocī, si denū faptele lorū sē arată căsū blsloviti de dumnezēu, si denū faptele bune a lorū arată Chs pre eī nainté a toată lumīa, căsū blsloviti de tatālū si alesī în Chs, că numai faptele acestorasū bune, caresū blslo-

viti de tatălū si alesi în Chs, si acestoraî gătită împărătiia ceriului înainte de fapta lumiei, si aceştésū mosteni împărătiî ceriului întru o mostenie cu Chs. iară cariî caută ispăseniia sufletelorū întralte lucruri cumū facū ceia ce lasă pre Chs si sî caută pre alti împăcătoriî înainté lui dumnezēu, rugându-sē sfintilorū sau ângerilorū, carora le grăiasce înprotivă pavelū aplsă zicēndu că nuî datū suptu cerū altū nume pentru carele sē ne ispăsimū, fără de alū lui Is, déanie 4., sth, 16. nicî iaste altū împăcătoriū între oameni si între dumnezēu, fără Chs, 1, Timotheū 2, sth, 5. ce mare nebunie facū, că sfntiî nu sciū nece vėdū nevoile nōstre sē ne poată folosî, că nime nu sci ce iaste în omū fără numai sufletulū omului careleiî întru elū iproci. 1 Timoth, 2 sth. 11. si numai dumnezēu sci si cunoasce cugetele noastre, cumū zice eremia 8, sth. 10. nece ne sciū nece ne cunoscū pre noi sfntiî, cumū zice la isaia 63. sth 16. pre acestēî blastēmă Chs la giudecată si î mână în foculū nestēnsū arătāndū dinū faptele lorū céle rēle, că nau făcutū milostenie cu fratîi lui Chs, cei surumanî, ce mai vėrtosū milosteniia lorū au împărtitū zilelorū, sfntilorū, ósalorū de ómeni morti, si idolilorū făcuti de oameni, despre carēî zice davidū sē ujie si ei cá dēnsii psalm. 134, sth 15, 16, 17, 18, si 131 sth 12, iproci. Acestiē vorū luă plata faptelorū sale, foculū nestēnsu. Aicē încă ati pāsītū dela 4 glave la noáo, pentru acēia noi iară vomū pāsî pre urma voastră, ca sē îndereptāmū smintiala si opăciala voastră. răspunsū denū scriptura sfntă înprotiva responsului săborului a doao tîerē. aicē în 9, glavă multe lucruri mesticati, aducēndu nainte cuvintele lui Chs, a lui pavelū si alui iacovū, care nimicā nu mărturisescu de pre ce grăiti voi, zicēndu, că nu vē cuntine scriptura sē nu faceti destulū pintru pēcate. unde aduceti cuvēntulū lui pavelū rîm 6. sth. 16. zicēndu, cine cui sē dă slugă iaste robū aceluia, iproci. aicē va sē arēte pavelū, cumū credinciosiloru nu sē cuvine a slujî pēcatului caruia au fostū robi mainte, că au muritū pēcatului în Chs, si sau făcutū slugi dereptatiei în Chs, pentru acēia se cuvine se slujască dereptatiî, nu pēcatului denū care sau izbăvitū, pentru acēia cuvēntulū lui pavelū, nemica nu grăiasce lângă voi. pentru acēia zice pavelū sth 12. se nu domniască pēcatulū în trupulū vostru, după aciasta aduceti cuvēntulū lui Iacobū, 1. sth, 13. zicēndu; că dumnezēu pre nime nu ispitēsce pre rēu, iproci. adevēratū, asîē iaste, că dumnezēu pre nime nu ispitēsce pre rēu, ce totu omulū se ispitēsce denū

pohta lui cé ré. că totu omulu dinu Chs Iicolé, poartâ Iasca cé atîtiătoare a pohteî în sênulü sêu, pe(n)tru acéia, nime nu bage pre dumnezêu în vinâ, ce pre pohta sa cé ré. dupâ acéia aratâ în ce chipü se ispitésce fiesî cine de pohta sa cé ré spre pëcatü, si dupâ acéia surupâ în moarte pohta ré denü lâuntru. în omü are doao îndemnâri. 1, trage pre omü dela bine silü îndemnâ spre rêu, 2 îndemnâ voia omului sê facâ pëcatü. acése doao îndemnuri au doao roduri dinü afarâ. 1. faceré pëcatului, 2. moarté. iarâ unde veti sê aratati că pohta nuî pëcatü de moarte ce numai ce este Iascâ aceî botézâti, si mărturisiti cu cuvântulü lui Chs, dela Math. 5, sth. 28 si ziceti că sê stérge în botézü, ce aciâsta nece cu Iacovü nece cu Chs, nece cu altâ scripturâ nu veti puté marturisi. 1. că légé lui dumnezêu conténésce pohta si în ceî botézâti, zicëndü: nu pohti, că oare ce continésce légé lui dumnezêu totuî pëcatü. 2, pavelü aposlû, numésce pohta căî pëcatü, din care nascâ pohte réle în trupü, că lâcuIasce pëcatulü si în trupulü nascutilorü de nou. si botezâti, rim. glavâ, 7, sth, 17, 20. dereptu acéia pohta nuî numai Iascâ ceî si muma pëcatului, că dintru însâ nasce pëcatulü, pentru acéia légé nu numai contene pëcatulü, ce totü denü ce sê încépe pëcatulü: nece pohta, în botezü nu sê stérge în ceî botezâti ca sê nu fie, (cum ziceti voi ce numai ce sê Iartâ si nu sê menésce lorü. iarâ unde ziceti, cu Iacovü că pohta nu sê numésce pëcatü, pentru acéia nar fi pëcatü de moarte pohta. aicé natî socotitü bine cuventulü lui Iacovü, că elü sêva că numéasce pohta căî pëcatü făcutü, ce pëntru acéia nu tâgâduIasce că nuî pëcatü izvoritorü întru noi, si că nuî muma pëcatului făcutü, cu adevëruî pëcatü, ca si cumuî muma omului omü. pëntru acéia si gândului rêu, si porniré spre pëcatü, si pohta totusü pëcatü, sêva nare fiî denü voia inimii, si sêva nu lare înplé cu faptulü, că légé lui dumnezêu nu cuntinésce numai faptele réle, ce toate cugetele si pohtele, si pornirile spre rêu, si cuvi(n)tele réle toatesü pëcatü. au nu era pëcatü gândurile cârtularilorü, pëntru careleî cîartâ Chs zicëndü: că ce cugetati rêu intru înimele voastre, Math. 9, sth 4. cu adevëru simteti soçii fariseilorü, carii asié tâlcuîá légé lui dumnezêu, că nu pohtésce altâ, ce numai sê nu o calce cu faptele din afarâ, pentru care foarteî cîartâ Chs, Math, 5, sth, 21, 22, 25, 26, 27, 28. că légé si porâncile lui dumnezêu sêntu sufletesci, si sfînte, rim, 7. sth, 12, 14. pëntru acéia pohtescu dela noi îngâduintiâ deplinâ si dinü lâuntru si dinü afarâ, de gânduri, de cuvinte si de toate

faptele, si cându contenésece dumnezëu faptele réle, cuntene si izvorulü dinü carele së izorescü (sic). iarâ unde usebiti pëcatulü în trei stepene, si ziceti că gândulü si pohta nü pëcatü de moarte fäärä numai pëcatui faptä, aciasta o faceti înprotiva scripturei sfnte, că scriptura sfntä toate le numésece pëcatü, si la cuntenésece. că pohta ce prinde întru sine acëia si nasce, că si muïaré ce prinde în zgäulu seu acëia si nasce, sëva că dinü micü së face mare, cum së aratä dinü aciastä pildä. moarté uriei së începü din pohta lui david, si aciasta pohtä fu unü fëliu de pëcatü naînté lui dmnezëu cu pëcatulü amonitënitorü carilü omorära cu mäna lorü, sëva că pëcatulü lui david au fostü ascunsü numai în inima lui, iarâ acelora era aïave nainté oamenilorü. silü certä dmnezëu că ce au omorätü pre urïia 2, Sam. 12, sth. 9. 10. iarâ unde ziceti că numai pëcatulü faptü au vrutu nasce moarté, cu iacovü nu puteti marturisi aciasta, că elü nu zice numai acela căï pëcatü de moarte, ce mai vërtosü zice că cine calcä numai una dinü poränci în toatei vinovatü. pëcatulü care së izvorésece dinü parinti în noi, nü pëcatü plinitü au facutü de carele gräiasce Iacovü, si încä nasce moarte, cum vedem, că cei prunci mici sëva că nau fäcutü pëcate fapte, ce încä moru. pentru acëia vedeti că pëcatulü neplinitü încä nasce moarte. pavelü apslü rim, 5, sth. 14. zice; că moartia au domnitü si întru acëia carei nau gresitü dupa chipulu gresïelei lui adam ce së zice, cu pëcatü faptü, sth. 7 si rim, 7, sth. 5, toate pohtele trupesci zice că facü rodulü mortiei. pentru acëia nu numai pëcatulu fäcutü iaste de moarte, iarü celu neplinitä nui de moarte, că si cum are zice cineva, că vinulü de cotnariü încälzësece, iarâ carële nü de cotniuré nu încälzësece, carëi minciunä: că totü vinulü încälzësece si pavelü zice, că totu fëliulu de pëcatü îi iaste plata moarté, rim, 6, sth. 23. iarâ aciasta trebuïasce au sci bine cândü zice iacovü, că pëcatulü plinitü nasce moarte, care nu zice de pohtä, pentru acëia gräiasce asïe că pëcatulü säväsïtü aïave si cu adevëru încä si dupä märturiïa oamenilorü i se cuvine moarte; cum zice la ezechielü 18, sth, 20. care sufletü va gresï së moarä. pentru acëia nu zice iacovu, că gândurile si pohtele réle din läuntru, că nu nascü moarte întru ascunsü, în giudecata lui dmnzëu, care zice: blästëmatui oare carele nu va împlé toate carelesü scrise în lége: iproci. si cum zice, ishod, 20, sth, 17. nu pohtü carelesü a preïatinului tëu, si, Chs Math 5, sth, 28. dintru aciasté dinü toate sëva cine poate vedé, că voi ati rë-

masu în locul fariseilor tiindă fatiărnicia loră, arătându-ve sfnti din afară oameniloră, înblândă în veșmente de oia, Math. 6, sth. 15 si chemându-ve sfnti, si părinti, Math., 23. sth 7, 8. voi închideti împărăția ceriului, de nainté oameniloră, nece voi nu întrati, nice carii ară vré se între nu lăsați continindă, sē nu sē vestéscă evglia în limba fiete cuī, fiindă evglia putéré lui dmnzēu întru spāsēniā sēva cui, rim, 1, sth, 16. că nime nu sē va isp(ă)sī dīacā nu va auzī cuvēntulū lui dmnzēu, si nulva întiélēge, că credintia di(n)tru auzire, rim., 10, sth, 17. voi mâncați casele vėduoloru cu sărăcustele voaste, făcēndū rugăciuni lungi în fătariē, cu mētaniile voaste, math. 23, sth, 14, vai de voi carii încungiturati maré si uscatulū ca se gāsiti cineva sēlū călugăriti. si amăgindū oamenii cu oase de oameni morti de le luati banii; si aduceti kipū de lemnū; zicēndū căi trupulū paraschivei, ca sē strēngēti bani. vai de voi fătarnicilorū, că voi străcurati tīntiarulū si înghițiti camila, sth, 24, ne măn-cāndu pre postū carne de pēsce, iarā carne de om mâncați cu vėnzările voaste. si puneti sarcini grēle în cărca oameniloră, sth, 4. dāndū pocāintie grēle oameniloră, carele nu le potū implē, iproci. pentru acēia socotiti, că oare ce au grăitu Chs la Math. 23, muștrāndū farisei si cărtularii, acélé sē zicū si voao până nu vė veti părăsi dīa înbla în calé lorū. pentru acēia auzindū acésté, plecati capetele voaste si vė zmeriti nainté lui dmnzēu cu pocāintia deréptă, si va ertă dmnzēu rătăcitūra voastră, si nu va lepăda pre voi dela sine cum zice Chs, Ioan 6, sth 38 Math. 11, sth, 28, 29. aduceți nainte armele lui dmnzēu, în care voiasce pavelū apostolū sē sē înbrace omulū creștinu, carelesū acésté? platosié dereptătii, pacé evgliei, pavătia credintiei, coifulū spāsēniei, si spata duhului carei cuvēntului dmnzēu, i proci. cu adevērū acéstiasū armele sufletesci, cu carele trebuie sē sē lupte omulū creștinū înprotiva lumii, trupului, pēcătului, mortii si diavolului. nu cu cadiré, cu crucé, cu agiazma, cu moastele, si cu ale săturei bucatelorū: i prociā. cum faceti voi. unde ziceti dela pavelū 2, Cor. 6, sth, 4. acolé pavelū apslă nu zice că ar puté cineva face destulū pēntru pēcatele lui, cu acélé lucruri; carelesū răbdaré, scārba, lipsa, împresurările, iprociā. acélé sēmtu precum ar fi o cale pre caré mērgemū la împărăția lui dmnzēu, cum zice pavelū. dīanie 14 sth, 22. că prinū multă scārba ni sē cade sē întrāmū întru împărăția lui dmnzēu. si bine aduceti cuvēntulū lui pavelū întra alēnulu vostru, zicēndu: că nu sē asemenă, ustenēlele dinū vremile de

acmù, slavei ce se va arată întru noi. rim, 8, sth, 18. că supărările lumesci. suntu numai până la o vreme, iarâ slava rămâne în véci, supărările noastre simtù gréle si amarnice, iarâ slava venitoare cu multui mai destoinică, că cu dulcétia ei amistuiasce toate supărările si scârbele, si de amù face sêva ce bine, pentru acéle nu ne vomù spási, că cu acélé simtem diatoriu ale face, luca 17, sth, 10. de ati face toate céle cesù porâncite voao, ziceti, că slugi netrebnice sêmtemu, că ce amù fostù diatoriu a face amù facutù, de cuvëntulù lui pavelù, 2, cor., 4, sth, 16. arată pavelu acolé, că rêsipiciuné omului nostru de afarâ, carei cu multe supărări si răbdări, iaste spre întramaré omului nostru dinù lountru, ca se ne întrămămù dinù zí în zi în cunoscintia dumnezeiască, că si în crestinătate dentru acésté ne îndiamnă se fimù stătători si răbdării în scârbe, unde aduceti dela filipù 2, sth, 12, zicendu: cu frică si cu cutrémurù lucrati spăsëniia voastrâ. nu zice pavelù că cu faptele bune poate lucra cineva spăsëniia, ce numai porâncése credinciosilorù se nu créza spăsëniia lorù, ce sê zice se facâ acélé lucruri, caresù de lipsâ câtrâ spasenii lorù, întielegëndu, rugăciunile, cetiré si ascultaré scripturiei sfnte, iproci. si se nu se cufunde în hrăbóriia trupului. ci se fie străjiitori si răbdurii până în sfârsitù, Math. 10, sth, 22. aduceti dinù catichismusiu nainte cuvëntu lui Chs, Math, 6, sth 12. zicendu: si iartâ gresiélele noastre. si tâlcuiti, că voiasce Chs, se ne arate, că de vomù erta noi gresiélele priiatinilorù nostri dumnezëu încâ va erta pécatele noastre, si asié ertăciuné pécatorù noastre are sta în voia noastrâ, nu în voia lui dumnezëu. departe sinteti de întielesulù lui Chs, că Chs nu arată. acolé cumù are fi acéia uca iartăciunii pécatorù noastre pentru care ne iartâ dumnezëu gresialele noastre. că noi în firé noastrâ simtemù morti în pécate, efes., 2, sth, 1. si nece unâ bine de noisi nu putemù face, Ioanu, 15, sth. 5. până nu ne arată dumzëu: iarâ ertăciuné noastrâ cândù ertămù gresiélele priiatinilorù nostri, arată noao, că dumnezëu încâ niau ertatù pécatele noastre, că ertăciuné noastrâ, iaste sëmnullù si rodulu împăcării noastre cu dmnzëu, si arată pocăintia, caréi rodolù credintiei, cu caré primimù mila lui dmnzëu întru, ertăciuné pécatorù noastre, carei dela dumnezëu în 2 chipuri se întielége, în 1 cum ne o dâ dmnzëu di în ceriù, 2, cum se arată acéia ertăciune inimilorù noastre, si se adevêrezâ, ertăciune pécatorù care ni se dâ dela dmnzëu di în ceriù, pururé întriace pre ertăciuné ce ertămù noi priiatinilorù nostri, iarâ ertăciuné cu care ertăm

noi priiatinilorū nostri, iaste numai adevărare căsū ertate pēcatele noastre de dumnezēu. poate erta dumnezēu cuiva pēcatele, sēva că în multā vrēme întru inima lui nui adevăratū despre ertăciuniā pēcatelorū lui. cum sē tēmplā si lui david cândū. zice nathan : ertatutiau ūie dmnzēu pēcatele tale, atunciā au fostū ertate pēcatele lui în cerū. iarā di în rugaciūné lui cé ferbinte ce sē ruga atunci, fu adevăratā despre ertăciūné pēcatelorū lui, întracēstia în toate, Chs va sē arate, că ertăciūné pēcatelorū noastre atunci se adevērazā întru inimile noastre, cândū ertām si noi gresialele priiatinilorū nostri. iarā se poatā face omulū destulū pentru pēcatele sale. iaste afarā di în scriptura sfntā, bine au întielesū aciasta david, pentru acēia zice psalm, 13, sth, 1, 2, 3. toti sē plecarā înpreună si netrēbnici furā, si nui nece unulū cine sē facā bine. Psalm. 142, sth, 2. zice nu întrā în părā cu sluga ta. pentracēia zice si pavelū la filipe seni, 3, sth, 9. si sē mē aflu întru elū ne avendū dereptatē mīa, carēi di în lége, ce carei di în credintia lui Chs. unde zice, Chs sē ne înpăcām cu părăsiulū nostru până simtemū pre cale, nu ne învatīā pre acēia că putem face destulū, ce numai ce ne învatīā sē ne înpăcāmu cu priiatiniū nostri, în ciastā lume iarā nu se facemū destulū pentru pēcatele noastre, că dērā putēa face omulū destulū pentru pēcatele lui, înainte lui dumnezēu, Chs îndesiertu au vrutū face destulū pentru pēcatele noastre, iarā déu facutū destulū, cumū zice scriptura pentru ce arū face si omulū destulū? Astia Chs arū fi muritū îndesiertā. unde zice Chs, totū pomulū ce nu va face rodū bunū tăiatu va fi si aruncatū în focū, bine iasta că noi cu adevērū simtemū în Is. Chs facutū spre fapte bune. sēva că de noisi necē a cugeta bine nu simtem destoinici, necum a face : 2, cor. 3, sth, 5. că dumnezēuī acela carele lucrază întru noi, si sē voimū si sē isprăvim după bunā voia lui ; filips., 2, sth, 13. iarā aimintre sēsī poate schimba arapulū fatia sa : si rēsulū pestrițitura lui, astia si noi di în firē noastrā putem face bine, cum zice erimiā, 13, sth, 23. iarā de si facem ceva bine nui dela noi, cei dela dmnzēu. pentru acēia nu trebuīasce se ne lăudām cu ceī alū altuīa. că ce avemū de nam luatū dela dmnzēu, iarā de am luatū căce ne lăudām, cum namū fi luatī. 1, corinth, 4, sth 7, si 10 glavā, unde aduce sfatulū a 2 tīeri. de înpăcătorilū între dumnezēu si între oameni carele iaste Is. Chs, neputēndū grāi nemicū înprotivā. ce numai ce aducū alte întrebāturi, si mestecāturi despre carele noi nam grăitū nemicā, pildele ce aduceti

înainte cumă sau pocăitū Zacheiū, si altii multi, acéstiā numai ce arată pécătosilorū cumu trēbue sē sē pocăiască, si sē sē întoarcă cătră dmnzēu, încă nice aceia încă nu sau vrutū putē întoa(r)ce, de nu ūau vrutū îndemnā si chemā dmnzēu, Math., 4, sth, 19. Ioan 6, sth, 44. zice nime nu va putē veni cătră mine până nul va trage părintele mieu ce mau tremesū pre mine. aciasta bine grăescū că Chs de odatū sau jirtfitū pentru noi, si néu spălatū cū singele sntiei sale; nece va muri mai de multeori, rim, 6, sth, 9. iprocī. iarā voao nu vē agiunge aciasta că Chs sau jirtfitū pentru voi odatā; celū giungheti în toate zilele în leturghiile voastre, zicēndū **ⲡⲣⲓⲮⲈ ⲁⲒⲛⲈⲮ Ⲅ ⲄⲘⲒⲎ**, iproci. facēndū înprotiva scripturiei sntē, care zice că numai odautū (sic) saū jirtfitū pentru noi, evreom 10, sth, 14. de alte mestecături ce aduceti nainte inprotiva catichizmusiului nostru nu simtū, pîntru acéia noao încă nu ni sē cuvine sē le aducemū înainte înplēndu hărtiia cu dēnsele. vēzēndu că unde si unde ati grăitū. de direptū dinū scriptura sfvntā, noi încă lāsămū în locū si pāsīmū innainte la glavă, 12. de sfvnta apslīască besérecă, crédemū că domnulū nostru Is Chs, dinū ceputulū lumiei până în svărsitū, sīau alesū sfvntiei sale di în toate limbile ce simtū suptā ceriū, sīau alesū săborū si besérecă sntā, cu cuventulū si cu dhulū sēu celū sntā (sic), spre viatīā de vecie, întruna creditīa (sic) diréptā apostolīască: si criademu că pre cīastā besérecă o va ține, si o va păzi până în vécū. si crédemū că noi încă simtemū mēdularele acéstiī besérecē, toti simtemū în credintīa apostolilorū. aciastā besérecă sē chēmā sntā, pentru căi usibitā de alte săboară, cărorā nu liī capulū Chs, si mai vērtosui usibitā de săborulū sātanei apocal, 2, sth 9. chēmāsē sntā căi sntitā cu sāngele lui Chs, si cu dhulū sntū. 1, Corinth. 6, sth 11. simtemū spălatī, snti, si îndereptatī în numele domnulū nostru Is. Chs, si în duhulū dmnzēului nostru evreom în 10 sth 10. sēntemū sntitī cu jirtfiria trupulū Is. Chs, ce fu odatā. tit, 3, sth 5. din' mila lui néu tīnutū pre noi cu spălarīa a nascerei de nou, si întru noiriā dhului sntū. Săbornicā sē chēmā, că în toate vremile au fostū si este, si va fi în lume până în svărsitū. Math, 28. sth 20. mai vērtosū în légīa noao se chēmā sntā, pentru că sē adunā di în toate limbile ce sēmtu suptū ceriū după porānca lui Chs. Math. 28 sth, 19. Marc 16. 15. luc. 24. sth 47. déanīa, 1 sth, 8. crédemū că domnulū nostru Is. Chs? nau fostū nece dinioară fără besérecă, cumū nu poate fi capulū fără mēdulariū. efes. 1

sth 22. 23. fostău besérecă si în légia véchie cătră care au grăitū dumnezēu prinū patriarsī, si prenū proroci; cumū zice si pavelū apslă; evreom, 1. sth 1. de multe ori si în mute (sic) chipuri au greitū dumnezēu. întâi părintilorū, prinū proroci, i proci. întra aciastă besérecă au fostū sntii cei vestiti, pre carii laudă pavelū apslū eyrom, 11. întracia glavă în în toată. fostau si iaste si acumū în légia nao (sic), si va fi în véci, căriă au făgăduitū Chs că va fi totū cu ia până în véci, Math. 28. sth 20. besérecă săbornică se împarte în 2, una iaste vēzută, alta nevēzută, cia vēzută se chēmă căi vēzută pentru chemaré de afară, carei sē adună di în toate limbele, cu cuvēntulū lui dumnezēu si cu propovedaniă evgliei. iară partē cia nevēzută sē chēmă căi nevēzută pentrucăi săborulū alesilorū spre viatīa de vecie. evreom 12, sth 23 că pre acei alesi numai dumnezēu îi cunoasce, iară noi nu, cumū zice pavelū 2. Timoth 2, sth 9. sci dumnezēu carii simtū ai seī. a 2, sē chēmă nevēzută că chemaré alesilorū di în lăuntru de dhulū sntū si credințīa ceī întru ei iaste nevēzută, într acēasta parte a beséreciei, nevēzuti, simtū toti sntii ceī prestăviti, cându ziceti că crédeti întru besérecă apslīască, grăitū afară de scriptura sntă, că cine întru cine nu sē nădăjduiasce, întracia nu poate créde, că întru carele crédemū, trēbuiasce selū chemăm si întru agiutoriu. rim, 10. sth 14, iară besérecă nu o chiamă nime întru agiutoriū, că numai pre dumnezēu trēbue se chemăm întru agiutoriū. Psal, 49. sth 15. chēmămē pre mine întru agiutoriū în zua scărbiei tale, si eu te voiu izbăvi pre tine. Erem. 17, sth 5. blăstematū bārbatū cinesī pune nădējde în oameni. Psalm 145. sth, 3. zice nu ve nădăjduireti în putérnici în fii oamenilorū, întru carei nu iaspăsenie, pentru acēia noi nu crédemū în bisérecă ce în dumnezēu. bine vedemū că nu sciti voi ceī besérecă diréptă si sntă, ce vomū arăta câteva sīamne, di întru carele sē cunoasce ceī besérecă sntă. sēmnlū beséreciei sfinte apostolesci, cu carele se usebīasce de toate, de alte săboară iaste acesta propovedania curată a cuvēntulū lui dumnezēu, carele iaste esitū din gura lui dumnezēu si scrisū de proroci, de apslī, si de evglīsti. 5; Moisi, 8 sth, 3. Math. 4. sth, 4. a 2 sēmnlū iaste a viăa bine. si a trăi cu tainele sfinte, carelei botezulū si cina lui Chs, a viăa cumu léu rânduitū Chs. si au viatū si apslīi cu iale, dénīa, 2. sth, 42, 46, 47. pentru acēia întru care besérecă nu semtū aciaste sīamne, nice sē tinū cumu lău rânduitū Chs si apslīi nu se zice acēia curată ceī amestecată fiindu întru ia multe

eresuri omenesci, carele până nu se voră curatî nu se chêmă diréptă, nice sfntă. pre aciastîa lesne se cunoasce, care besérecă îi sfntă, si crestinéscă. noi crédem că cineî afară din besérecă apostoliáscă nare ispăsenie, că cineî afară din besérecă iaste fărâ Chs, efes. 2 sth, 12. că Chs iaste tiitoriu numai trupulî luî. efes, 5 sth, 23. dereptă acéia fratiloră silitivé si voi sê fitî medulare luî Is. Chs, lăsându alte obiceiari omenesci, carele vê depărtézâ pre voi de besérecă sfntă. Unde aduceti înainte câteva lucruri. una curătîia au devástăvnicîia. noi vomă grăi pre rându de aciastîa sê vază fie cine ceî fala voastră; unde pomenitî de curătîe, si ziceti căî mai mare decâtă căsătorîa grăitî afară de scriptura sfntă că iaste sfntă căsătorîa căî făcută de dumnezău, încă nainte de cădéria omului, si singurū dumnezău zice, că nuî bine omului se fie singurū, iară voi ziceti căî bine, grăindu înpotiva luî dumnezău. 1, Moisi. 2, sth 18. 1 corinth., 7. sth, 2. zice totū omulū se aibă muîare, si toată muîaria sê aibă barbatū, ca pentru sê nu fie curvie, iară voi continiti căsătorîa înpotiva scripturiei sfnte si sloboziti curviîa, si necuratiîa. vedeti că nu silimū noi spre căsătorie ce dumnezău, si scriptura si nerăbdaria omului. căî sêva nu faceti cu trupulū, cu gândulū totu faceti. Math. 7, sth. 28. unde ziceti popa sê aibă numai o muîare, pavelū continésce aciasta se naibă odată doo mueri, cum era atunce obiceiulū jidovilorū, cum tălcuiasce si Ioanu zlataustū, iară dei va murî muîaria nu continésce pavelū sê nu sê însoare. că mai bine sê sê însoare, decâtă sê arză. 1, Corenth. 7, sth 9. iară curătîeniîa noi nu o cuntinim, cine o va puté ţiné, si are acela darū, dela dmnzău. unde graitî dela İakobū de bolnavi seî ungă cu mirū. acolîa nu luati aminte, că acelū darū de vindecare carele era atunci si de carele grăiasce si pavelū apslū, 1, Corinth, 12, sth 9 acéia de multū saū obărsitū de în besiarica luî dmnzău, si cu alte mienuni înpreună; carele numai ce era pentru tăriiia evgliei, ca sê créză oamenii întru evglie, iară acum dé cum decă credū totiî în evglie cine pohtiasce mienuni se créză pentru iale acela singurū mai mare mienune, cumū zice agathonū. untulū ce pomenitî dela İacobū, nu era lécū de a vendeca ranele dinū afară, ce era sêmă de vendecare mienunată, cu carele ungé apslîi pre bolnavi, si făcé rugăciune pre ei: cum făcé si Chs si apslîi, în vrăciuire bolnavilorū, uneori scupiîa si ficé (sic) tină, si ungé ochii bolnavului. Ioanū, 9, sth. 6. uneori numai ce puné mâna pre bolnavi si sê vindeca. Math. 8, sth 3. altora zicé

numai cu cuvântul și să vindeca. Math. 9, sth. 6. uneori puné numai keskeneulă pre bolnavi și să vindeca, iară unii numai din umbra lui pētru să vindeca, dīaniā, 5, sth, 15. unii cu măhrama lui pavelū aplū, purtānduo la bolnavi să vindeca. dīane, 19, sth, 12. iproci. acelū untū, și acelū obicēu de vendecare cu mienuni, numai până atunce au fostū în besérecă până cândū au fostū și darulū celora la alte mienuni. cum mărturisēscu agathon, și Ioanu zlataustū, că sau obārsitū încă înainte de vremile lorū. iară cine trăiasce acūm cu elū numai pentru dobānda face, se poată amāgī ceva dela bolnavi. iară cine cuntine faptele bune acela minte, și grāiasce di în scripturā afarā, că noi mărturisim cu scriptura sfintā că fāptele bune simtā (sic) poamele credintiei. și omulū crestinū trebuie se facā bine, în 1, pentru că porāncesce dmnzēu. Psalm, 33, sth, 14. iproci. (2) să vazā oamenii faptele noastre bune să se îndémne și ei spre fapte bune (3) să se slāvēscā numele lui dumnezēu pentru faptele noastre ciale bune. Math, 5, sth, 16. 1, 4, că simtemū facuti întru Is Chs, spre fapte bune carele au gātit dmnzēu să imblām întru iale. Efes. 2, sth, 10. și în 1, sth, 4. a 5, nīi a face bine pentru credința noastră cé diréptā care se arată di în fapte bune, iacobū 2, sth, 22. de postulū sfntiloru și apostiloru noi lāsāmū în locū, iarā postulū vostru fātīarnicū iaste departe de alū acelora, ca ceriulū de pāmēntū. că sfntiī în légé véche au postitū aimintriā. iarā pentru să întielégā totū crestinulū câte féliuri de postū ne dā scriptura înainte, și cumu trebuie omulū crestinū se postēscā de acēsté vom grāī pre rândū. 3, féliuri de postū ne dā nainte scriptura sfnta: (1) iaste postu de toate zilele, cândū trăiasce omulū cu trezvīe cu māncare, și bēturā, și dā harā lui dmnzēu, acēstū fiālū de postū porāncesce Chs tuturorū crestinilorū zicēndū. să nu se îngreofaze inimile voastre cu sātūlū māncāriei, și betiei, și cu grijile cestii lumi. luca, 21, sth, 34. a 2, féliu de postū iaste cândū se oprēscē omulū crestinū până la o vrēme de māncare, și de beaturā, pentru să poată slujī lui dmnzēu mai cu dé dīnsū și cu inimā trēzvā și plecatā, mai vērētosū cândū viade omulū biculū lui dmnzēu venindū asuprā: sau altā nevoe venindū i asuprā. asiā postiīa Izdrailtēniī în légia véche uneori întrozi, cum să viade în cartē giudetieloru, 20, sth, 26. iarā uneori în trei zile, și în trei nopti, cum postiīa iastvira cu fétele sale și cu israeltēniī iastvirei. 4, sth, 16. iarā uneori postiīa întro zi, 1, samoilū, 7, sth, 6. alte ori și în 3 sēptēmāni, nemāncāndū

bucate alése, si nebëndü vinü, ce rugăădusé (sic) lui dmnzëu cu lucrëmi. daniilü, 10, sth, 2, 3. alü (3) postü iaste minunatü, carele nu poate fi din putéria omului, fără numai di în putéré lui dumnezëu, cându ține pre omü fără pohta mănăriei, si bëuturiü în multă vréme: în protiva firei omenesci: asia lau postitü moisiü. 40, de zile, si 40, de nopti în muntele sinaei 2, Moisiü. 34. sth, 28. asia si ilie în muntele Horivuluü. 1 țrstva, 19. sth, 8. asia si Chs, Math, 4. sth, 2. acéstia posturi aflămü noi în scriptura sfntă; iarâ postulü votru (sic) nuü nece unulu de acéstia, nece veti afla nicăiri în scriptura sfntă, se postescă cumü postiti voi, ce numai farisei, si cărtularii. pentru acéia ce zicé Chs acelora, noi încă asia zicemü voao, vai de de voi cu postulü votru celü fătiarnicü, Math. 23. iproci. cumü vē ciartă si Isaiia, 18. sth, 5. iproci. noi nu ne mirămü de postulü votru, pëntru că scimü ce zice pavelü apslü 1, timothei, 4, sth, 1, 2, 3. că în vremile de apoi se vorü lepădá unii denü credintiä socotindu duhurile însëlătoare, si învătiaturile drăcesci. întru fătiarie grăitori minciuni iproci.

Oprindü căsătoriia, ferindusé de bucate, carele dumnezëu le facü de mănăre iproci. rugăciuniä dumnezëu o porăncésce si o iubéstia, carei dinü credintiä diréptă, cu smereniia si cu plecaré sufletuluü: iarâ rugăciuniä fătiarnică, carei ca a fariseiloru, carii trăia cu rugăciuni lungi numărändü mëtaniile, si mănăndü casele veduolorü, cumu le mănăcati si voi cu canoanele si cu mëtaniile voastre. Math, 23. sth. 14. luca 20. sth, 47. Unde pomeniti de curătiia spre zile mari, noi necumü sę slobozimü spre zile mari, ce continimü necurătiia spre céle mici, sciindü că dumnezëu pohütésce dela noi sę ne tînemü trupurile în sfntienie, si în curătie, si sę ne ferimü de totü féliulu de rëu. 1, solun., 5. sth. 21. 22. iproci. 1, Pëtru, 1. sth, 16. iproci. ce vedemü că voi nu tîneti curătiia, cumü, scriiati în pravila voastră, 100, 28. zicëndü de va vré unulu di în căsători sę sę tîe în curătie si celalaltü nu va vré, si apoi cela va face vrunü păcatü neputëndü ținia: amëndurorü lei păcatü, si ziceti, că cïa preotésă ce vrü sę sę țină în curătie spre zuoa de pasci că o mănăcără pasërele, iarâ popa ce facü spurcăciune cu dobitoculü spre acïa zî mare nuü fu nemicü, ce si isprăvi cinulü si fără de ispovedanie, si fără duhovnicü. pocăintiä si ispovedaniia né o dă scriptura înainte sę ne pocăimü si sę mărturisimü, si sę ne ispoveduimü păcatele noastre, ce nu cătră oameni ce cătră dumnezëu, carele ne si iartă păcatele noastre,

1, Ioanu 1, sth 8. 9. **УРСТЪ**, 8, sth, 47. Iară unde aduceti dela Iacovū, se si ispovedescă pēcatele unulū cătră altu. nu înțeliageti bine cuvēntulu lui Iacobū, ce va sē zică: că acolē porāncēsce, ispovedaniia pēcatelorū noastre, care nuī altă nemică, cei a ne cēre ertăciune gresialeloru noastre, dela priiatinii nostri, împăcāndune cu ei si trăindū în dragoste frătiască, sē putem agiuta întru nevoile noastre unulū altuia. cu rugăciunea. cumū zice. si mai susū, rugativē unulū pintru altū, cumu arē zice ispoveduiv-vē unulū cătră alatū (sic) nepotintile, si nevointile voastre, sē vē rugati unii pintru alti, si asia toti sē vē mântuiti, si sē vē vindicati, făcēndū rugaciuni pintru toti, cumū ne învată pavelū apslă 1, timothei, 2, sth, 1, 2. unde ziceti dela math 3. sth, 6. că se ispoveduia la Ioanū, acolia grăiți afară de scriptură că nu se ispoveduia lui Ioanū cesi spunē si mărturisiia pēcatele sale cătră dumnezēu, si împreună își cerē ertăciune dela dumnezēu pintru Mesia. că nui nime numai dumnezēu acela, care poate erta pēcatele omului, pentru acēia sē roagă si david, psalm, 40, sth 5. si 8 sth, 6. unde grăitū dela Iacovū, 1, sth, 13. zicēndū că rēulū nu sē înciape dela dumnzēu; noi zicem. asia cu scriptura sfntă: că dmnzēu în firia sfntiei sale fiindū bunū si sfntū, ne cum sē facă rēu, ce totū binele se izvoriasce dela elū, Iacobū, 1, sth, 17. nece îndemnă pre nime spre reu. Iară cândă ispitēsce dumnezēu, cum ispitī pre Izdrailtiani, 2, Moise, 17, sth. 2, 3. si pre avram. 1 Moise 22, sth, 1, 2. Ioanu 1. ce aciastē ispite nu era spre rēu, ce numai ce le ispitia îngăduintia lorū; că pre Avramū ilū ispitī dmnzēu. ce nu spre rēu, ce spre bine, ca sē sē arate la lumină si a iave credintia lui cīa mare. asia si pe altii. iprocī.

iară cine zice că noi zicemū că dumnezēuī începētorilū reului acela minte înprotiva sufletului sēu, si în a scripturiei sfnte. că noi sciindū si învătiāndū scriptura sfntă nu învătiāmū acēlia. cela ce au grăitū de aciastē iaste mai păgānū decâtū păgāniū. Iară vrājmasii si strămbătorii scripturiei sfnte, si apstliilorū, si prorocilorū simtū aceia carii înprotiva scripturiei, diin sfatulū lorū siau făcutū obicēu, si tīnū obiciaiurile si rānduialele sale înprotiva scripturiei sfnte, Math, 15, sth, 3, 6.

de ciaste 8, lucruri carele aduceti înainte în, 2, locuri nu sē cade sē grăimū si aicia de pre iale, împlēndū hărtiia, cum ati înlutū voi fără ispravă, că mai susū amū grăitū, si amū rēspunsū despre toate, diin scriptura sfntă. potū vedea cetitorii crestini cum vedemu că ati uitatū ce ati grăitū mai susū, pentru

acéia aduceti iarâ nainte căsătorîia, curătiânîia, popîia, untulû, faptele bune, iproci. numai ce puneti mîncare oamenilorû nainte fiartă de dooa ori, de care sê scărbescû.

în, 36, de glave. a catichijmusulûi nostru nati pututû grăi nemicû înprotivă, ce atî lăsatû toate în locû cumusû si adevărate diin scriptură sfntă. numai ce vetî sê întrebati de noi? de care păcate néu curătitû Chs, de céle înainte de botezû au de ciale de după botezû, răspunsulû scripturiei sfnte înprotiva răspunsulû a 2 tîeri. scriptura sfntă ne dă nainte că de toate păcatele néu curătitû, Chs, si de nainte de botezû, si după botezû. cum singuri voi încă mărturisitî, Ioanû, 1, sth 7. zăcëndû că sângele lui Is. Chs, ne curătiâsce de toate păcatele noastre, dîacă ne curătiâsce de toate nu rămăne dară nece unû păcatû necurătitû, nece are fi Chs mântuitorîu deplinû a toată lumîa, de nu sarû curăti păcatele noastre ca si ale strămosilorû. dreptû acéia îi minciună, si afară de scriptură, care ziceti că au curătitû Chs numai păcatele strămosilorû, că ioanu aimintriă zice căi jirtvă mângăitoare pentru păcatele noastre: si nu numai pentru păcatele noastre ce pentru a toată lumîa: 1, ioanû 2, sth 2. si apocalipsis, 13 sth, 8. zice căi giungetû mielulû înainte de faptulû lumiei, de unde se arată că puteria si folosulû chinulû si mortiei lui Chs, iaste di în ceputulû lumiei până în sfrăsitu, si străbate spre toti dela adam până în sfărsitû, si aimintriă nime nu sê pooate înderepta fără numai prin singele lui Is Chs. rim, 3, sth, 23, 24. filipiseni, 3, sth, 9. nice au fostû în légia viache, nice iaste în légia noao altă îndereptare fără care au fostû în Is Chs, cum zice, déaniia, 15, sth, 11. crédemû că pentru mila domnulû nostru Is. Chs ne vomû spăsi ca si aceia. adevărû Chs au venitû se împlă légia nu numai rânduia-
lele si obiciaiurile, ce si porăncile si procestvile, că obiciaiurile, legiei vechi, era sêmele si umbra patimelorû si mortiei lui Chs. evreom, 10, sth, 1. iarâ decă au venitû Chs sau stersû acéia, că decă rêsare soarele pîiare întunăareculû, iarâ cum vedemû între voi încă nau muritû Chs, pentru acéia tîneti si acum obiciaiurile legiei vechi, si simtetî totû suptû umbră; că nu vau rêsăritû încă soarele, că ziceti în pravila voastră că în ce casă nu va mîarge popa sê cadescă nu iaste acolia blagoslovenîă lui dmnzêu.

Vai de voi orbilorû, si minciunosilorû, că ce ziditî cu o mână cu céia lalta stricati, că voi ziceti că di în céle 10 porănci afară

toate léu plinită Chs cătesă diin légia viache, si de altă parte vè turnatî de le ținetî făcënduvè singuri mincinosî, țîindă molitviré, ag-hézma, tēmēiaria, si totă cinulă preutiescu carele era în légé viache.

Unde întrebati de credintă scrisamă mai susă, că noi criademă că ne îndereptămă cu credintă vie, care are fapte bune că credintă fără de fapte bune iaste moartă; aduceti nainte cuvëntulă lui Chs ce va fi la giudecată, zicëndă că nu va întreba atunci de credintă, ce de fapte bune, nu va Chs acólia sè arate că sè îndiréptă omulă dină în faptele sale, ce numai ce arată diin ce se voră cunoasce credinciosii cărora léu gătítă dmnezău înpērătiia maînte de făcutulă lumiei, cumă iau si alesă în Chs maînte de fapta lumiei. efes, 1, sth 4. 2 Timoth. 1 sth, 9. iară milosteniia noi nu continimă, ce mai vèrtosă zicem se faceti bine cu toti surumanii în numele lui dmnezău, sciindă că milosteniia iaste de folosă, si are făgăduintă, si întraciasta viată si în că viitoaore. 1, Timoth. 4. sth, 8.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despre Icoane.

Unde ziceti că icoanele nu sè cuntinescă în a dooa porăncă, grăiti afară de scriptură, cum vomă arăta pre rândă, ce întâi trēbue se sciti că noi nu cuntinimă totă felilă de icoane au de chipuri, carelesă făcute numai pentru frămsiată, prin case si prin polăti, si carelesă afară de besérecă, nicesi grăimă de iale, ce continimă cu cuvëntulă lui dmnezău, si cu scriptura sfntă, (1) icoanele ce ziceti că simtă chipulă lui dmnezău, că pre dmnezău nici în icoane, nece întralte asēmēnari nu trēbue sēlă închipuim, cum continasce dmnezău. ishodă, 2, sth, 4, 5, 6. Cuvëntulă domnului lată audită iară nice o asēmēnare au inchipure. nati vēzută, iprocî. 5 Moise, 4, sth, 15. iprocî. 5 Moise 27. sth, 15. în céste cuvinte nu numai contine dmnezău sè nu fie nece ună chipă, nece o icoană cu care sară arăta chipulă lui dmnezău: ce încă scrie si oca pentru ce nu trēbue sè le facă. 1, că pre dmnezău nice întrună chipă, nulă potî închipui, fiindă dmnezău întru firă sfntiei sale, numai dhă sfntă. Ioană 4, sth, 24. 2, Corinth, 3, sth, 17. si prorocii încă au continuită toti înpreună, se nu aseamene pre dmnezău nece întro închipuire, cum zice Isaia prorocă, 4, sth, 18. dară cătră celă

veti închipui pre dmnzëu. si ce asëmënati cătră dënsulu? déaniã 17, sth, 29. rim, 1, sth, 25. că pre dmnzëu nime nice dinioarã nu lau vëzutü; Ioanü 1, sth 18. pentru acéia decã nime nu lau vëzutü, nulü poate închipui. a 3, că dumnezëu ïaste fără începenie, si fără sfãrsïenie, ïarã chipurile au începenie, si sfãrsïenie. di întraciãstia së aratã aïave că dmnzëu nu cuntine numai se nulu închipuimü în icoane, si în chipuri: ce cuntine si aciãsta se nu ne închipuimü nice së le dãmü cinste icoanelorü, nice unü chipü, sëva fie icoana lui dumnezëu, sëva a sftilorü. 2, Moise, 32. sth, 1. 1, ãrstva, 12. sth, 28. dénie 7. sth, 40. Isaiã, 16 sth, 5. pentru acéia mare nebunie facü aceia carei închipuescu pre tatãlu dumnezëu, în icoane silü dau scrisü ïnnainté oamenilorü prosti, în chipü de omü bêtrãnu. zicü unii că nulü cuntinitü a scriiã pre dumnediu în ce chipü sau arãtatü. rëspunsü, sëva câ dumnezüu (sic) de multe ori sau arãtatã în chipü de omü, ce nu néu porãncitü selü inchi- puimü ce au cuntenitü, zicëndü se nuti faci nice o asëmënare, nice pre chipulü meu, nice pre altora; cuntinësce pentru cïaste dooa lucruri. 1, că nu va së së cinstescã nice pentrunü chipü, nice pentru o asëmënare, cum vré izdraiftëniü selü cinstescã prin chipü de vitiëlü. care lucru erã idolie. déaniã, 7, sth, 41. iiproci. a 2, că dmnzëu nare nice unü chipü, pentru acéia nu së pooate scriiã. dhulü sftü sau arãtatü în chipü de po- rumbü, si în chipü de focü. Math, 3, sth, 16. déaniã, 2, sth, 3. pentru acéia zicü unii căi slobodü alü scrie cumü sau arãtatü. rëspunsü, volnicü au fostü dhulü sftü în ce chipü sau arãtatü, ïarã noa nu ni slobodü alu scriiã, că avemü porãncã, în care ne cuntine. sëva că céle, 10, rudeniü a lui izraïlü în cei, 2, vitieli ce făcüsë eruvoamü cinstiã pre dumnezëu: ïarã rudeniã ïudei nu vru selü cinstescã în chipuri: patriïarsãsii înainte de moisi au cinstitü pre dmnzëu, fără chipuri si fără icoane, adamü, siftu, iiproci.

pre Chs elü poate scriiã dinü cătuü omü numai se nu se închine chipulü lui. nice selü pue în besérecã cumü së së roage cei prosti cá lui dumnezëu. nece sei pue nume pandocratorü. Scimü si acéia, că în alü 7-lea sãborü care au fostu, alu 2, în vë nicëiu, foarte tare au cuntenitü. së nu së scrie chipulu lui Chs, nece dinü cătuü omü vëzutü si în trupü, asijderé si theo- dosi, si vantïianü ïnpëratü, au cuntenitü se nu scrie nime chipulü lui Chs. ïarã noi cu tocmalã bunã, îngãduimü mai vër- tosu unde scrie si patimele lui Chs lângã dënsã cumü restigniré,

ingrupare, învieré, suiré în ceriu. ce mai vèrtosù laudămù si pohtimù se fie scrisù Chs dinù cuvèntulù lui între noi. 1 corinth, glava, 3. sth, 3.

Iarâ icoanele altorù sfnti sèva a acàruia fie carele punù în besérecă si li sè închină si le sàrută, gicemù (sic) cãl idolia, si pècatù mare, cã vare ce face omulù fàrà credințã acela totùl pècatù. rim, 14 sth, 23. credințial dinù auzitù, auzituluì dinù cuvèntulù lui dumnezèu rim, 10. sth, 17. ce cuvèntu are puté aduce cineva dinù scriptura sfntă, cumù sè arate cã icoanele sfntilorù trèbue sè le pue în beséreci pintracéla ne avèndù nece o scripturâ sfntă de pre acestù lucru foarte tare gresiescu, si făcètorii, si cinstitorii icoaneloru. si dé cestésì rède dumnezèu. Isaia, 44, sth, 15, 16, 17, 18, zicèndù tae unù lemnu denù pădure si dintrunù dărabù si face focù sè sè încalzască, si sesì coacâ pită, dinù traltù dărabù își face dumnezèu, si i sè închină, iproci. de aceia grăiasce prorocù, davidù, Psalm, 131. sth, 12, 13, 14, 15 16. si, 134, iproci.

după aciasté după toate, nice o pildă nau nece di în partrfarsì nice dinù proroci, nece di întraltì oameni sfnti, sè fie făcutù cândùva chipuri si sè le pue în besérecă unde sau rugatù lui dumnezèu. Iarâ unde aducù pilda lui solomonù cã au făcutù hirovimì si iau pusù în besérecă. si moisiì în cortulu ce făcù, acéstia nemică nu le folosescù: cã moisiì, si solomonù au avutù porâncă a iavìa de pre acésté si au pututù face, iarâ noi de pre acéstia navemù porâncă, ce mai vèrtosù contenélâ. după acéia nu era scrisù acélla se le cinstéscă, au sè li se roage cineva; nice era frică sè le întoarcă cineva spre idolie, cã erâ în oltarù, di în lăuntru de zavesa besériciei, de nu le vedé nime, fàrà numai popa, încã numai o dată întrunù anù. evreom 9, sth, 7.

unde ziceti cã nu cinstiti șarurile si lemnulù, ce sfntulù ce aratâ icoana, îndesièrtù grăitì cã nice unù sfntù, nece diniórâ nau pohtitù dela noi acéia, nece pohtésce. déania 10. sth, 26. apocalipsis, 19. sth 10. sèva ce grăitì voi afarâ dinù scripturâ, ce au cine cinstésce pre dmnzèu, au pre alti sfnti în icoane totù iaste idolie.

că aciasta trèbue sè scitì. cã în trei chipuri își face omulù sie bozù (1) cândù gândésce omulù cu minté sa, dmnezèu întraltù chipù de cumu sau arătatù noao în scriptura sfntă. de gândésce

întraltă chipă de cumă sau arătată: nice întrună chipă, nu gandesce atunce pre dmnezău, ce numai chipzuităra crierului omenescu cugetânduși sie bozi. bine zice de aciasta agathonă, de pre acăstia, tălcuindă cuvintele lui Is năviuă, glavă, 24. sth, 14. si zicēdu: sfntulă Isusă naviuă, vēzēndă în inimele Israitēniloră cūgete despre dumnezău, care nu sē cuveniă lui dmnzău, zise loră sē lasă acēlă cugete: că vare cine gāndesce despre dmnezău aīmintria de cumă sfntiă sa, acela dmnezău străină, si Idolă poartă întru inima sa. efesēni mairē de înturnariă loră cătră dumnezău, cinstiă pre dumnezău ce au făcută ceriulă si pământulă: asijderiă si galatēni: încă pavelă apslă de efesēni le zicē că simtă fără dumnezău. efes, 2. sth, 12. de galatēni zice, că au cinstită pre dmnezău carei în firă loră nusă dumnezăi. galateni, 4. sth, 8. pintru acēlă că pre dumnezău cinstiă fără de Chs. că au cine tăgaduiasce pre fiulă acela nece părinte nare, 1 Ioană 2. sth, 23. (2) rădicasi sie omulă boză, cândă cinstiasce pre dmnezău aīmintria decūmu sau arătată în cuvēntulă lui. că oamenii cândă cinstescă (sic) pre dmnezău, cu cinste gāndită cu cugetulă loră, atunci își facă boză întru cugetulă loră. Agathonă, zice că păgānii cce Ceră în pământulă cananului, pentru acēlă nau vrută sē cinstiască pre dmnzēulă Izraitēniloră, că le eră frică, că de voră cinsti pre dumnezău, aīmintre decumă pohtesce sfntiă sa, ei asiă nare cinsti pre dumnezău, ce pre cugetulă loră. Sāmarinēni cinstiă pre dumnezăulu lui avramă, si alui isacă, si alui Iacovă; si asteptă veniriă lui Chs. încă le zicē Chs voi cinstită pre care nu sciti, ioană 4, sth, 22. pintru acēlă eă pre dmnezăulă celă dreptă ei cinstiă cu cinste aflată de oameni. dmnzău la osiă prorocu, 2, sth, 16. zice Izdraitēniloră: si nu veră zice mai mūltă mie balulă meu: cu care cuvinte arată, că Izraitēni carii cinstiă pre dmnzēulă dreptă intraciălia chipuri, si obiăiuri, si nume, ce cinstiă păgāni pre dumnezăulă loră pre baală pintru acēlă pre dmnezăulu dreptă ilă făcē Idolulă baală. si sfntiă sa urăiă pre ei, si nu primiă cinstiă loru. 1, Ioană, apslă, 2, 24. zice ce ati auzită dină tăi sē rēmăiă (sic) întru voi, si sēva rem(ă)né întru voi ce ati auzită dină tăi, voi încă întru fiulă si în părintele veti rēmăné. de acēlă sē viade aiaviă, că vare cine nu rēmăne întru învėtiătura apstliloră, si a prorociloră, ce caută cu altă fiăliu de cinste a cinsti pre dmnezău, aceia nece în tatălă nece în fiulă nu rēmănă, ce numai întru idolă (sic). (3) oră atūncisi rădică sie omenii idolă; cândă dau ce iaste singură alui dumnezău,

oameniloră sau altoră fapte; că seva cui o voră de slava lui dumnezău pre acela silă faci sie dumnezău. cumă se arată a Iave. 1 Moisiă, 30. sth, 1, 2. cândă zică rachiăla cătră Iacovă, dăm mie feciori, că de numă veri da eu voă muri, iară Iacovă răspunsă ei, si zise au doară simtă eu dumnezău carele au oprită zgăulă tău se nu nască. 2, țrstva, 5 sth, 7. cândă ne scrisă (?) carte craulă siréniloră, la craulă, Izdrailténiloră, cum se vindece pre namanu, de stricăciune iară elă întielegendă si vèzëndu aciasta elusi rupsă veșmintele sale, si zise au doară simtă eu dumnezău, ca se omoră pre cineva si iară selă invieză, sciindă că numai dumnezău poate vindeca omulă de stricăciune, pentru acéia ce era alui dumnezău elă nu luă pre sine, sciindă că dumnezău slava sa nu o dă altuă, isaia, 42. sth, 8. zice eu simtă domnulă, acestă numele mieu, si slava mă nu o voă da altuă. si cinstă mă idoliloră. si, 48. sth, 11.

despre chemaria sntiloră înragiutoră. seva cumă si seva pentru ce chemăți sntii morti înragiutoră, făcëndule icoane si țiindule sèrbători, si rugănduvè se vè agiute la nevoă voastră. toate le facetă afară de scriptură, cumă am arătată si mă susă: că despre aciasta nece aveti porăncă dela dmnezău; nece sntii lui dmnezău au chemată pre alti snti morti înragiutoră loră nece dinioară: nece citim în snta scriptură se ne fie făgăduittă sntii morti că ne voră agiuta, cândă vomă rugă. Iată dumnezău nu ne învatiă se zicemă întru nevoă noastră. scoro pomostnice niculae pomoză namă, nice ne zice se zicemă ne imămi inoă pomostă ne imămi inoă nadéjdi razvă tevè précista, i procia, nece ucenică cuprinsi de volbură pre mare, nu strigă pre Mariă, sau pre svetă Nicolae, ca pre Chs, zicëndu, doamne mântuăscene că perim. Mathei, 8, sth, 25. Osia 13, sth 4. încă zice nu trèbue se cunosci altă dumnezău fără de mine, că nu iaste altă izbăvitoră fără de mine, erem, 17, sth, 10. 5 Moisiă, 6, 13 si 10. sth, 20. pre cinelă chemămă înragiutoră trèbue se si crèdemă întru elă, rim, 10. sth, 14.

în sntii cei morti nu crèdemă, dreptă acéia nu trèbue sei chemămă întru agiutoră unde ziceti: că rugăciună sntiloră celoră viă iaste de trébă înainté lui dmnzău, dară aceloră morti căce narè fi de tréba?

rèspunsă, mare osèbitură iaste între sntii cei viă si între cei morti: că de cei viă ca se se rooage unulă pentru alaltă,

avemū porāncă si pilde multe diin scriptura sfntă: iară de cei morti seī rugămū, sau seī pohtimū întragiutoriū, înainte lui dumnzēu, nice avemū porāncă nice pilde în scriptura sfntă. a 2, de sfntii cei vii carora li se pohtiasce rugăciunīa, simtū aīave cu noi: iară cei morti simtū acumū în cerū, si nu potū fi si cu noi pre pământū, că numai dumnzēu iaste pre tutindiré de odată. eremie, 23, sth, 24. eu inplū ceriulū si pământulū. de sarē rugă cineva diintre noi vréunū omū carūia are fi în erusalimū, sau în țiarigradū sau în roma, pre acela larū face idolū, că acela nu scī nemicū de noi, ca si idolulū. dară cum nare face idolie ceia ce trāescū pre pământū si se rooagă celora cesū în cerū, carii nu sciu nemică de nevoile noastre. ecles, 9, sth, 7. iară noi pre sfnti îi cinstimū cum se cuvīne, si cumu ne arată diin scriptura sfntă, si le lăudămū faptele si credintia lorū cīa bună, iară întragiutoriū nuī chemāmū, că necē ne porāncésce dumnzēu, nece pohtescu ei, ce încă sau apāratū cum amū arātatū mai susū; iară cīnei cinstésce pre sfnti cu ce cinste nicē au pohtitū nice o pohtescū, aceia nuī cinstescū cei băgio-corescū, cum aī cinsti unū omū prostū cu cinste împērătésca.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De 10 lucruri ce aduceti, despre légia voastră, nú nii voīa se grāimū de toate pre rāndu, pentru că multe aduceti di în scriptura sfntă, si ne place si nooa, si amū vré se grāitī de toate dupa scriptura sfntă, cum amū grāitū si noi mai susū. Iarā unde aduceti crucia lui Chs, că u cinstiti, pentru că sīau vērsatū Chsu singele pre dēnsa, faceti idolie mare, dāndū cinsté lui Chs, unū lemnū. că crucé nu néu rēscumpāratū pre noi, ce Chs. că decā ziceti crucei că iaste făcătoāre de vilatiā, si o cinstiti asīa tare, pentrucā au fostū asternutū lui Chs si sīau vērsatū singele pre ia, dară căce nu scriīati si pre iuda si sēlū cinstiti si sēlū sārutatī, că elū vēndū pre Chs sēsī viarsē sāngele pentru noi, si elū fu mai vērtosū ocā mortiei lui Chs, si căce nu cinstiti si pre pilatū, si pre toti jidovii carii omorāră pre Chs, decāi lucrulū asīa căce nu scriīati scupiīatulū si tina se le sārutatī, că făcū Chs mienūne cu dēnse. Ioanu, 9. sth, 6. Ziceti că de narē fi fostū crucia narē fi fostū ispāsēniīa oamenilorū, ce grāitī înprotiva scripturei sfnte. déaniīa, 4. sth, 12. nuī suptu cerū întraltulū ispāsēnie, fără numai în Chs.

Nooa ne iaste milā fratiloru de voi, vēzēndū că înblati după obiciāiurile omenesci, si depārtānduvē de scriptura sfntă, siliti se vē îndereptati după obiciāiurile omenesci. căutati ispā-

seniia afară de Chs, căutându apă vie în fântăni seci: rugămuve
să vă socotiți, si să părăsiți năemitii si să siliți a miarge la
păstorîlul celū bunū Chs, si a întra în staulū, si a asculta gla-
sulū sfntiei sale, si crédemū că veti face, de veti fi

de oile lui; că oile lui ascultă
glasulū lui. Ioanū 10. sth, 27.

si ascultādu, mila do-
mnului se fie cu
voi cu toti
aminū.

Cărtile scripturiei sfinte, în număr sântu, 66. Cărtiele tĕstămăltului vechiu, sântu, 39. alui Moisiu, 5. cărti, de spre zidire lúmiei. de spre esire de în egyptu, de pre obiciaurile levitoru, de spre numărulú oameniloru, si de spre adăosătura legiei, 12. cărti de istorii, alui is: návinu. 1, giudetiloru. 1, ai rufe, 1. alui samoilú, 2. a împĕratiloru. 2. croinici. 2. alui ezdra. 1. alui nehimie, 1. a iástivirii. 2. 5. cărti scrise pre verşuri. alui iovu. Psaltire, píldele. carte popiloru. căntecele căntecelorú. cărtile prorociloru. 17. Isaia. eremia, si plăngerile eremie. Ezecheilú. Daniilú, Osia. Ioiú. Amosu, Avdiá. Iona. Mechia. Naumú. Aavacumú. Sofronie. Agia. Zaharia. Malakia.

Cărtile testamĕntului nou. sântu 27. 4, evangelisti. Matheiu. Marcu. Luca. Ioanú. déania. alui Pavelú. 14, cărti la rimlení. la corinthení. 2, la gălătení. la efesení. la filipisení. la colosení. la solonení. 1, 2. la timothei. 2. la titú. la filimonú. la jidovi. 7. cărti depreună. alui Iiacovú, 1, 1 alui Pĕtru. 2, lui Ioanú. 1. 3. a iudei. 1 apocalips. Ioanú.

Cuprinsătura, si părțile învățăturiei, de spre credința creștiniască, cu întrebări, si cu răspunsuri, denū scriptura sfntă.

1. Întrebare, ce veselie au mângăiere aī tu óme, ĩntru viața ta, si ĩn moarté ta?

răspunsū, aciasta că si cu trupulū, si cu sufletulū; au voiu viā au voiu murí eu sântū alu donului (sic), si alū răscumpăratorului mieu aluī Is. Chs, carele mau descumpăratū, dinū toată putéré dracului, si acmū încă asié mé ține si mé pazésce, cum mi sânt toate spre ispăsenie, cumū zice sfntū pavevelū (sic) apslū, la rimléni, ĩn 14. sth, 8. au viemū au murimū, aī dmnulū sântemū. si 1. pētru, 1. sth, 19. răscumpăratī sânteti, cu scumpū sängele luī is. ch. si la rimléni. 8. sth, 28 zice scimū că celora ce ĩubescū pre dmnzēu toate le sânt pre bine.

2. Dare câte lucruri trēbuesce se sciū tu, viētūindū cu aciastă mângăiere cumū sē fi fericitū, ĩn viața ta si ĩn moarté ta.

Trei. celū dintăi, sē sciū cătuī de mare nevoia mé, aldoile: cumū mé voiu izbăví de nevoia mé cé mare. alu treilē. cu ce multiāmită mé tīiu domnului pentraciastă rescumpărare, asiā cum zice Chs la math. 11. sth 28. 29. venitī cătră mine totī cei ustēnitī, si eu voiu odichni pre voi. luatī giugulū mieu pre voi si vē învățati de mine, că blāndū sântū si smeritū, cu inima, si vetī afla rēpausū sufletelorū voastre.

Parté din tăi.

3. De spre nevoia omului. De unde vei cunoasce oame nevoia ta? din légé luī dmnzēu. cumū zice pavelū. la rimū, 3. sth, 20. că prin légéi cunosceré pēcatului.

4. Ce poftésce la noi légé luī dmnzēu? ĩnvatiā ne pre noi domnulū nostru is, chs, la sfntulū math. 22. sth, 37. iproci. ĩntro cuprinsătură unde zice. ĩndrăgésce pre domnulū dmnzēulu tēu, cu toată inima ta, si cu totū sufletulū tēu, aciastai ĩntăi si mai mare porāncă. a doao ce sē asamānā acestiā, ĩubésce pre priātinulū tēu, că si pre tine. ĩntracēste doao porunci, toată légé si prorocii sē ținū:

5. Dară puțelevei ține acésté toate întregi? Ba nice cumă că dină fire sântă plecătoriu spre urăciune domnului mieu si priiatinului mieu. cumă zice pavelă la efes, 2. sth, 3. dină fire eramă fi măniei.

6. Dară de unde iaste asie mare răsipitura firei omului? din căzătura lui adam si a evei asie cum, amă noi toti ne prindemă si ne nascemă în păcate. cumă zice pavelă la rim. 5. sth. 12, întră păcatulă în lume pentru omă. Psal. 8 sth, 7. zice eu în strămbătate sântă începută, si în păcate mă nască maica mé.

7. au doară lasă dmnzēu păcatele fără bătae? ba nece cum nu le lasă, ce dină giudetăului (sic) celă dreptă, si în vrēme de podoabă, si în vecie ne ciarta cu bătae si cu biciu, prin păcate. cum zice. la 5. carte alui Moisiu. 27, sth, 26. se fie blăstemată vare cine nu va rămăne în toate, cesă scrise în cavrté (sic) legiei se le facă, acelé toate.

Adoa parte despre rēscumpărare omului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

8. Pentru ce amă sintemă vinovată, a păți bătae si biciu prină păcate, si în vrēme de podoabă, si în vecie avem dară ceva cu ce se ne împăcămă cu dumnzēu, trebuiasce au noi singuri se facemă destulă. au pentru altulă se ne împăcămă cu dumnzēu. cumă inbitie. 2, sth, 17. dină poamele pomului, sciutului rēului si binelui, se nu mănăncă că vare în ce zi veri manca tú veri murí cu moarté mortiei. cum. zice si pavelă. la rimléni. 8, sth, 3, 4. că eră neputintă legiei fiindă slabă pentru trupă, dumnzēu pre fiulă lui trimetiendă întru chipulă trupului păcătosu, cá acé dreptate a legiei se o înple întră noi.

9. Dară putemă face de noisi destulă pentru păcatele noastre? ba nice dintro parte, ce mai vertosă ne multimă si ne sporimă păcatele din zí în zí. cum zice la math. 6, sth, 12. si ne iartă noao păcatele noastre.

10. Dară ce împăcatoriu trebuiasce se căutămă carele se facă destulă pentru noi se ne împéce cu dumnzēu?

Celace fu deodată si omă si dmnzēu dreptă. cum zice Isaia. 7, sth, 14. adecă o vergură întru sine au prinsă, si va nasce fiu, sii veri zice emanoilă, ce se zice cu noi dumnzēu.

11. Cine iaste dară împăcatoriu?

Căi domnul nostru Is Chs, că el ũ amblă între noi si între dumnzēu, de ne ũpăcă cum ne arată noao credinũa apslilorũ, si ne ũvată ũntro cuprinsētură. cum zice pavelũ. 1 timoth. 2 sth, 5. unului ũpăcătorũlui dumnzēu si oamenilorũ omulũ Is Chs.

12. Caré ũaste credinũa apslilorũ? Acũasta.

1. Crezu ũntrunulũ ũn dumnzēu ũn tatălũ a totũ putērniculũ, ũn făcătorũlũ cerũului si a pământului.
2. Si ũn Is. Chs, ũntrunulũ născũtũ a lui fiũu, si domnu alũ nostru.
3. Carele se prinsē dinũ dhulũ sfntu, si sē nascũ dinũ Măriia vergură.
4. Si răbdă sũptũ pilatũ dinũ pontũ, restignise si mũrũ silũ ũngrupară, pogoră ũn ũadu.
5. Si sē sculă atreũă zũ dinũ moarte.
6. Si sui ũn cerũu, si sũede dia derũapta tatălui, dumnzēului, atotu putērniculũ.
7. De unde va si venũ, a giudeca vii si mortii.
8. Crezu ũn dhulũ sfntũ.
9. Crezu o beserecă crestiniască, si uniciunē sfntilorũ.
10. Si ertănē pēcatelorũ.
11. Si scularũa trupurilorũ.
12. Si viatũa de vēcũ aminũ.

13. ũn câte pãrti se ũparte cretintia (sic) apstlilorũ?

ũn trei pãrti, că cé dinũtãlũ ũaste despre tată dumnzēu, si despre roditura noastră. adoă despre fiulũ lui dumnzēu, si despre rēscumpãrãtura noastră. a treũă despre dhulũ sfntũ, si despre sfũnũtura noastră.

14. Pentru ce pomenimũ trei, tatălũ, fiulũ, si dhulũ sfntũ? pentracēia că dumnezeu ũntru cuvēntulũ sēu celũ sfntũ. asũe sau arãtatũ. cum acēste trei fētie sē sē despartũa una de alaltă, celũ unũ dumnezeu dreptũ de vecũe. cum zice Ioanũ apslũ. 1. Carte. 5, sth, 7. că trei sãmtă cariũ mãrturisēscũ ũn cerũu, tatălũ, cuvēntulũ, si dhulũ sfntũ, si acesti trei unulũ sãmtũ.

15. Despre tatălũ dumnezeu, ce crezi? cãndũ zici si mãrturisesci, acũasta. crezu ũntrunulũ ũn dumnezeu ũn tatălũ atotu putērnicũ, ũn făcătorũlũ cerũului si a pământului?

Crezu acũasta că tatălũ de vecũe, domnului nostru alui Is Chs. cela ce dinũtru nemica elũ toate liau roditũ, si mie

încă mii părinte si dumnezeu prinu Is Chs. cumu zice pavelu. la jidovi, 11. sth, 3. cumu carile era nevezute se fie vezute. si la galat. 4. sth, 7. acmu nu esci sluga ce fiu, iarâ. se esci fiu, si mostianu a lui dumnezeu prinu Is Chs.

16. Ce iaste socotintia lui dumnezeu?

Că iaste sciintia si putere lui dumnezeu pretutindile, cu care au roditu ceriulu si pamentulu, si cu toate faptele impreuna, si cumu lere tine cu mana, asie le tine si le inderpta, asie cumu fara sfatului celu dumnezeescu nemică se nu fie. cumu zice la deanie. 17. sth. 25. dandū elu tuturorū viatia si suflare si de toate. si la efes. 1. sth, 11. zice carele face toate dupa sfatulu voiei lui.

17. Despre fiulu, dumnezeu.

Pentru ce se chiamă fiulu lui Dumnezeu Isus, ce se zice ispășitoru?

Pentra cïasta că pre noi nïau spășitu si nïau răscumpăratu, dinu toate peccatele noastre. cumu zice singuru Chs. la math. 1. sth, 21. si vei chema numele lui isus, că acela va izbăvi pre oamenii sei dinu peccatele lorū, si la deanie. 4. sth. 12. zice nu iaste intraltulu în nime spăsenie, si nu iaste altu nume datu suptu ceriu întru oameni, pentru carile se cade noáo a ne mântuî.

18. Pentru ce se chiamă Christosu, ce se zice unsulu?

Căi rânduitu dela tatálu, si unsu de dhulu sfintu, prorocu mare si popă, si împăratu. cumu zice pavelu. 1. corinth. 1, sth 30. carelei pusū noáo dela dumnezeu, întielepçune si răscumpărare Is. Chs. si la Ioanu, 1. sth, 18. zice pre dumnezeu nime nu lau vezutu nice odată, ce numai unu născutu fiulu, carelei în senulu tatálu acela ni lau spusū noáo. si la jidovi. 9. sth, 28. zice că Chs odată se jartfi se ia peccatele a multi. si la rimu. 8. sth, 34. zice că Chs au muritu, carile au si invisu, carelei dé deriapta lui dmnzeu, carele se si milcuasce pentru noi. Psalomu. 109. sth 1. zice zise domnulu, domnulu meu, sezi dé derépta mé, până voiu pune pizmasii tei suptu picioarele tale.

19. Pentru ce se chiamă Chs, unulu născutu alui dumnezeu fiu? Pentru acéia că numai elu iaste fiulu friiei lui dumnezeu cela celu nascu tatálu maînte de véci. cumu zice psalom. 2. sth, 7. domnulu zise cătrâ mine, fiulu meu esci tu, eu astazi născuiu te.

20. Pentru ce zici lui Chs căi domnulū nostru?

Pentru că niau făcutū, cu sângele lui celū scumpū uricasii lui. cumū zice Ioanu apslū 1. carte. 1 sth, 7. si sângele lui Is Chs a fiuluiū sēu ne curătiesce pre noi de totū pēcatulū.

21. Dară ce crezi cândū zici sē prinsē dinū dhulū sfntū si sē născū dinū Măriia vergurā?

Crezū că au luatū fiulū lui dumnezēu trupū cu fire ome-niască, dinū trupulū si din sângele Mariei vergurā, pentru darulū dhului sfntū. cumū zice la luca 1. sth, 35. dhulū sfntū va pogorī pre tine si putéré celuia de susū te va unbrī, dreptu acēia si ce va nasce denū tine sfntulū, chemaseva fiulū lui dumnezēu.

22. Dară ce crezi cândū zici si răbdā?

Acīasta, că în toată viatīa lui ce mai vērtosū la moartē lui, răbdā măriia lui dumnezēu. pentru pēcatele noastre. cumū zice pētru apslū. 1. carte. 2. sth. 24. carele pēcatele noastre elu le rădicā în trupulū lui pre lemnū, cu a caruia rane nēmū vindicatū.

23. Dară pentru ce nau răbdatū Chs, y suptū pilatū dinū pontū?

Pentru că elū fiindū ne vinovatū elū fu giudecatū spre moarte, înnaīnte de omū de pre pământū, ca pre noi sē ne ia de suptu giudetū lui dumnezēu. cum zice la lūca. 23. sth, 14. zise pilatū nici o vinā na aflaū în omulū acīasta (sic).

24. Dară pentru ce sau rēstignitū Chs?

Pentru sē ia blāstēmulū mieu pre sīne. cumū zice pavelū, la galat. 3. sth, 13. Chs niau descumpăratū din blāstēmulū legiei, cândū au fostū pentru noi blāstēmū, că iaste scrisū sē fie blāstēmatū totū celū spēnzuratū pre lemnū.

25. Dară pentru ce au muritū Chs?

Pentru că dereptătiei lui dumnezēu, aīmintre nau vrutū putē face destulū pentru pēcatele noastre. cumū zice pavelū la iudovī. 2. sth, 14. Chs cum cu moartē sa sē zdrobască pre carele avē putere pre moarte ce se zice diāvolulū, si sē sloboază pre ceia ce erā de frica mortiei, în toată viatīa robi.

26. Dară pentru ce sē si îngrupā Chs?

Pentru sē arate cu adevērū că au muritū. cum zice la Math. 27, sth, 59, 60. Iosifū cândū luō trupulū Is silū puse în mormēntulū seū.

27. Dară pentru ce zici că pogorî în iadu?

Pentru sē mē mângăiu cu aciastă bucurie întru amărăciunile méle, că domnulū mieu Is Chs mau răscumpăratū dinū toate muncile iadului, cu chinurile lui céle nenumērate ce păți si în trupū si în sufletū; cumū zice isaia. 53, sth, 5. elū Mesfia ce luò durori pentru hicieniile noastre. si 1, samoilu. 2, sth. 6. zice domnulū omoară si iară învie, oboară până în iadu si iară scoate.

28. Dara pentru ce sau sculatū Chs?

Pentru sē ne facă părtași întru bunătățile ce au dobânditū cu moartē sa. cumū zice la rimpleni. 4, sth 25. carele fu datū pre moarte, pentru pēcatele noastre, si sau sculatū pentru îndereptătura noastră.

29. Dară aciasta cum o sē întielegi, si sē suî la ceriu, că Chs sē suî în vedéré apsilorū în ceriu, se siază dé dirépta tatălū, cumu zice la deanie. 1, sth 9. în vedéré ochilorū se suî.

30. Pentru cei pusēsî aciasta, siède de aderiapta tatălū?

Că Chs pentracé sau suitū în ceriu, cum elu sē se arate diacolo căi căpulū besériciei sale. cum zice pávelū. la. efes. 1, sth, 20, 21, 22. tocmî pre Chs dé deriapta sa în ceriu, mai susū de toate puterile, si pre elū pusē capū besériciei sale.

31. Dară pentru ce va veni Chs, a giudeca vii si mortii?

Pentru sē ne ducă pre noi cătră sine întru slava cé de vecie. cumū zice Chs la Math. 25, sth, 34. atúnce va zice împēratulū celóra dé dirépta lui venitî blslovitii tatălui mieu si mostenitî împērătiia caré ia gătită voao dinū începutulū lumiei.

Despre duhulū sfntū.

32. Ce crezi despre dhulū sfntū?

Crezu căi unū dumnezēu direptū de vecie, cu tatălū si cu fiulū, si mē va face mine pentru credintiā diréptā se aibu parte în toate bunătățile lui Chs. cumū zice la deanie 5, sth, 3, 4. căce au înplutū sātana inima ta sē minti dhulū sfntu, că nu minti a omu ce lui dumnezēu. si la galat. 3, sth, 14. zice sē priimim fāgăduiala dhulū sfntū, pentru credintiā.

33. Dară ce crezi despre besérica sfntă, alui Chs?

Crezū că fiulū lui dumnezēu, dinū toate limbele siau alesū sii gloată spre viatia de vecie, caré o ține cu dhulū si cu cuvēntulū celū sfntū, si crezū că eu încă sântū si voiu fi în vecie unulū din gloata lui si parte din trupui, cum zice la

Math. 16, sth, 18. spre aciastă piátră voiu zidi besérica mé, si portile iadului nu vorü invinge ei. si la 1 corinth. 1. sth, 8 zice dumnezëu voi întári pre voi până în sfärsitü întru nevinovátie.

34. Dará ceí unícíuné sftilorü?

Cäi aciasta cum toti credinciosii se aibä parte în Is Chs, si în bunätätile lui si în toate darurile ce au luatü dela dumnezëu spre ispäseniia priiatiniloru. si 1 Ioanü, 1, sth, 3. zice së aveti si voi înpreunare cu noi: si înpreunare noastrâ iaste cu pärintele si cu fiului cu Is Chs.

35. Ce crezi despre ertäcüné pëcatelorü?

Crezu cá dumnezëu pentru faptele lui Chs céle destoinéce aü pusu gïosü toatä pomana pëcateloru noastre si pre mine mau däruitü în darü cu dereptaté lui Is Chs. cumü zice pavelu. 2. corinth. 5, sth, 9, 21. cá dumnzëu erä întru Chs, împäcându-si síe lumé, ne numindu lorü gresielele lorü, cá cela ce nu sciiä pëcatulü dumnezëulü puse pëcatü pentru noi, ca së fim noi dereptaté lui dumnzëu întru elü.

36. Cumü te vei înderepta innainté lui dumnezëu?

Numai cu credintia ce crezu în Is Chs, asié cumü färä de toatä destoiniciia mé numai dinü mila lui, dumnzëu, miau datü si miau däruitü cu faptele si cu dereptaté, si cu sftiia lui Chs, cum zice pavelü, la rim. 3, sth, 24, 25, 28. îndereptä së vorü în darü dinü mila lui dumnezëu, pentru rëscumpäraré lui Is Chs; pre carele rändui dumnezëu se fie järtfä împäcătoare, cu credintia în sângele lui, dereptü acéia tînemü cu adevëratü cá omulü së îndereaptä cu credintia, färä de faptele legiei.

37. Ceí credintia deriaptä si späsitoare?

Nui numai cunoscäturä, cu caré crezü tare toate câte au arätatü dumnezëu în cuvëntulü sëu, ce si nadéjde adevëratä amü cu caré crezü ertäcüne pëcatelorü, si viatia de vecie mi va däruí pentru destoiniciia lu Chs, cumü zice la Ioanu. 3. sth, 33. cela ce primésce märturiia lui, sëmniazä cá dumnezëu iaste adevëratü.

38. Pentru ce nu potü fi faptele noastre harnice înainté lui dumnezëu?

Pentracéia cá faptele noastre carelesü mai bune în ciastä lume ialesü îndësiertü, cumü zice Isaia. 64. sth, 6. cá toate dereptätile noastre, sântü cá o cärpä de muíare necuratä.

39. Cumă nú ní sê cuvine nece unŭ bine dinŭ faptele noastre céle bune, unde dumnzêu făgăduiasce bine pêntru faptele bune?

Acíastă dobândă nu sê dă pêntru hărníciã, sáu pêntru destoiníciã, ce sê dă în darŭ si în cínte, dinŭ mila lui dumnezêu. cumŭ zice la luca. 17. sth 1. asíe si voi cândŭ faceti toate cesŭ porâncite voao ziceti că slugi netrebnice sêntemŭ, că ce amu fostŭ datorŭ a face acéiã amŭ făcutŭ.

40. Spre ce veselíeti íaste tíe scularé trúpului?

Acíasta că trúpulu mieu încã sê va scula, cu putéré trúpului lui Chs, si iarã sê va împreună cu sufletulŭ mieu, si sê va aseménã cu trúpulŭ slăvitu alui Chs. cumu zice pavelŭ. la filipŭ. 3. sth, 21. Is Chs, carele va schimbã trúpulŭ smireníei noastre, cá sê fie închipuitŭ, trúpului lui celŭ slăvitŭ.

40 (sic.). Ce veselie aí cândŭ zici crezŭ veátia de vecŭ?

Acíasta că dupã acíasta eu voiu fi de plinŭ mereu întru ferícãciune de vecie. cumŭ zice pavelŭ. 2. corinth. 5. sth. 2. că de acíasta suspinãmŭ jáluindŭ sê ne înbrãcãmŭ în sálásiulŭ nostru celŭ de susŭ.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De spre sémnele sfnte a mílei lui Dumnezêu în Chs.

Pentru că ne face numai singurŭ credintia de avemŭ parte în Chs, darã de unde sê izvorése credintia?

Dela dhulŭ sntŭ ce u încãlzése cu propovedanŭia evglíei, si o întãrése cu sémne sfnte, carelesŭ botézulŭ, si cina domnului, cumu zice Ioanŭ, 3, sth. 5. de nu sê va nasce cineva din apă si dinŭ dhŭ nu va puté íntra ínpërãtŭia lui dmnezêu. si la rim. 10. sth, 17. credintia íaste denŭ trauzitŭ, auzítulŭ íaste dinŭ cuventu lui dumnezêu. la math. 28. sth, 19. zice ínvãtiati toate limbile si botezati pre ei.

43. Ce sãntŭ darã sémnele sfnte?

Cã sãntŭ sémne sfnte si peceti rãnduite de dumnezêu, cu cárele sê arate si sê pecetluíascã tuturorŭ credinciosilorŭ ertãciune de pécate petru (sic) Chs. la rim. 4. sth, 1. zice luò sémnulŭ tãeriei ímpregiurŭ peceté îndereptãriei credintiei.

44. Cãte sémne sfnte sãntu rãnduite de Chs în légé noao? Cãsŭ 2. botezulŭ si cina domnului.

Despre botezū.

Cei botezulū?

Īaste sēmnulū celū denū tăi în légé noao, cu carele învatîă si pecetluîasce cu adevēru că mē spalū, cu sângele si cu dhu lui Is Chs dinū pēcatele mēle, cumū vēzū că mē spală apă cei întru botezū. cumū zice la marcu 1. sth, 4. Ioanū botezā în pustie botezulū pocăintiei întru ertăciunē pēcatelorū.

46. Unde au făgăduitu Chs că ne va spăla cu sângele si cu dhulū seu?

Întru rānduîala botezului, cūmū la Mathei. 28. marcu (sic) 16. pāsati si învătiati toate limbile, si botezati pre ei în nūmele tatăluī, si a fiului si a dhului sfntū, cine va crēde si se va botezā elu sē va spāsī, iarā cine nu va crēde elu sē va osīndī.

47. Darā porobocii trebuescū a sē boteza?

Încă pré trebuescū. că ei încă sē ținū suptu pacē luī dumnzēu, si întru soția besēreciei sfnte, întru carē se oltuescū cu botezulū, cūmū la deanie. 2, sth, 39. a voastrā Īaste făgădita si a feciorilorū vostri.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Despre cina domnului.

48. Īaste alū doile sēmnū în légé noao, întru carele porāncēsce Chs, tuturorū credinciosilorū, sē măn(ă)nce dinū pāne frāntā, si se bé din pāharū înpartitū, făgăduīndū aciasta, că cu adevērū sufletulū meu sē va hrānī cu trupulū, si cu singele luī întru viatia, de vecie, asīe cu adevērū cum Īau pāne si vīnulū în gura mé, pentra cé zice Is. Chs, că Īaste pāine trupū luī, si pāharulū singele luī. Mathei, 26, sth 26. 27. si pavelū 1 corinth. 10, sth, 16. zice pāne ce frāngemū au nu niī înpreunare cū trupu luī Chs, si pāharulū ce blagoslovimū au nu niī înpreunare cū singele luī Chs.

49. În ce locū au făgăduitū Chs aciasta?

Întru rānduîala cīneeī, carē pāvelū apostolū dinū scriptura cestorū 3. evngelisti, Math, marcu. luca. asīe scrie. 1. corinth, 11. domnulū nostru Is Chs, intracēia noapte ce fū vēndutū. Iuo pāne si dēde harū frāmsē si zisē luatī māncāti acestai trūpulū meu ce sē frānge pentru voi, aciāste facetī întru pomāna mé. Asīdere si pāharulu după cīnā zicēndū acestū pāharū Īaste după lége noao în singele meu, aciāsta facetī întru pomana

mé, au de câte ori veti mânca aciastă pâne si veti bé acestú păharú moarté domnului sé adevëratí, până cându va vení, întracéstia cuvínte pavelú asplú ne ínvatíã pre noi 4 lucruri. 1. întâi cine au rânduitú cina domnului. 2. cânduí rânduitá. a 3. în ce chipuí rânduitá. a 4. pentru cei rânduitá. întâi cine au rânduitú iaste Is Chs, fiíluí dumnezëu unulú nãscutú elu ne chiamá pre noi la acestú uspëtú, alú doilé iaste rânduitá în noapté ce fu vëndutú. alu treile au luatú pané si păharulú în mánã. alú patrulú pentru pomána mortieií lui.

50. Cui sé cade sé margá la masa domnului?

Cine sé ispitésce pre sine, si sé mãchnésce pentru pécate cíau gresítú lui dumnzëu, si are nãdêjde si créde că í sé vorú ertá pécatele pentru Chs, si poftésce cu toatá inima sé sé întărăscá în credintá si criascá în credintá si în viatá neprepusá, iarã carií facú aímíntre séi cuntíníascá, cu putéré chiei ei ínpërátieií ceríului. 1 corinth. 11, sth, 28. sé sé ispetéscá cinesí pre sine, si asíe sé mánãnce dinú pané acéia si sé bé dinú na celá păharú.

51. Cesú chieile ínpërátieií ceríului?

Povástuire evgliei si certaré beséreciei, cu cárele deşchide pocãitorilorú ínpërátia ceríului, si o închide ínnainté celora ce nu se pocãescú. cum zice la math, 18, sth, 18. adevërú zicú voao că váre ce veti legá pre pãmëntú fiva legatú si în cerú, si váre ce veti dezlega pre pãmëntú fiva deslegatú si în cerú.

A TREIA PARTE.

Despre multiamiré omului izbãvitú dintru nevoia lui, cu caré sé tíene lui dumnezëu.

52. Díacá sintem rëscumpãratí cu mila lui dumnezëu, pentru Chs din toate nevoile noastre, darã pentru ce trebuíasce sé facemú bine?

Pentraciasta cum noi în toatá viatá noastrá, sé ne arãtãmú multiãmitorií lui dumnzëu, si cum noi despre credintá noastrá din faptele bune sé fimú adevëratí. dupá acéia cu viatá noastrá cé ne prepusá, se putem dobândí si pre altií lui Chs. cum zice pavelú. la rim. 12, sth, 1, 2. sé punetí ínainte trupurile voastre jirtfá vie, sfntá plãcutá lui dumnezëu slujba voastrá

cé sufletescă. si nu vă închipuireti vécului acestuia, ce vé închipuítí innoireei, minteei voastre, pre acéfa sê fití ispitítí ce ıaste voia lui dumnezêu cé bună. si 2 pëtru. 1. sth, 10 zice nevoítivê a întări chiemaré si alesëtúra voastrâ, si math, 5, sth 16 zice asíe se luminéze lucrurile voastre céle bune ınnainté oamenilorü, cum se vazâ lucrurile voastre céle bune si sê proslávâscâ tatâlü vostrü dinü cerü.

53. Carile sântü faptele búne?

Célé ce sântü dinü credintâ derıaptâ, cumü lége lui dumnezêu si vorü fi numai spre lauda numelü lui. cumü zice pavelu. la rimü 14. sth, 23. vâre ce nüi dinü credintâ pëcatui, si la efes. 6. sth, 17. zice luatí arma dhului caréi cuvëntului dumnezêu si, 1. corinth 10. sth. 31. zice toate facetí spre slavâ lui dumnezêu.

De spre lége lui dumnezêu.

54. Ce ıaste lége lui dumnezêu?

Asíe ıaste ın ishodu. 20. si la thoro zakonü. 5. grâi dumnezêu toate acéste cuvınte.

Porâncâ dinü tăi.

Eu sântu domnulü dumnezêulü têu carele tému scosü pre tıne dinü pământulü egyptului dinü casa robiei sê naıbi tú dumnezêi streini ınnainté mé.

a doa porâncâ.

Nicití face tıe chipü cioplitü, nici sê inchipuesci pre chipulü celora cesü susü ın cerü, nice celora cesü gıosü pre pământü, nice celora cesü ıntrapâ suptü pământü, nici te ınchina acelora nice slují lorü, că eu sântü domnulü dumnezêulü têu, dumnezêu cu básau tare carile cercü pëcatele pãrintilorü ın feciori până la a treia si a patra sëmëntiâ ıntru cea ce mé urêscü pre míne, si facü milâ până la a miia sëmëntiâ, cu cea ce mé ıubêscü pre mine si ținü poru(n)cile méle.

a 3 porâncâ.

Numele domnulü dmnezêului têu ındesiértü nu luá că nul va lasá domnulü necercatü, vâre cíne va luá numele lui ındesiértü.

A patra porăncă.

Aduți aminte de ziua simbetăei de o sftiésece pre ia, în 6, zile lucriază siși isprăvesce totu lucrulū tēu iară a 7, zi va fi sămbătă domnului dumnezēului tēu, nu lucră intracé zi nemică nece tú, nece feciorulū tēu, nece fata, nece sluga ta, nece slujnica ta, nece dobitocolū tēu, nece jeliarii carii simtū dīn lăun-trulū portiei tále, că în 6 zile, au făcutū dmnezēu cerilū si pământulū, si maré, si cu totū ceī întrénsēle, si a 7 zi sē odichni. pentru acēia blslovī domnulū ziua sămbetei, si o sfti pre ia.

a 5 porăncă.

Cinstiasce pre táta tēu, si pre muma ta, sē veī sē aibi zile multe pre cestū pământū, cetī va da tīe domnulu dmnezēulu teu.

A 6 porăncă.

Nu omorī.

A 7 porăncă

Nu curví.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

a 8 porăncă.

Nu furá.

a 9 porăncă.

Nu grái mărturie strămbă spre priiatínulū tēu.

a 10 porăncă.

Nu pohtí cása priiatínulū tēu, nice muțaria luī, nece sluga luī, néce slujnica luī, nice boulū luī, nice asinulū luī, nece nemica ce iaste a priiatínulū tēu.

55. În câte părți sē inparte acēste porănci?

În 2 table. În tabla di întâi simtū 4 porănci. în carele ne învătiă pre noi aciasta, în ce chipū trebuiasce sē ne purtămū cătră dmnezēu. În a 2 tablă. simtū 6 porănci, carele ne învătiă pre noi aciasta, cu ce ne ținemū priiatinilorū nostri; cumū zice la 5. carte alui Moisi. 4. sth, 13. Scrisē dmnulū acēle, 10. cuvinte pre, 2, table de piatră.

56. Ce porăncése dumnzēu în porăncia di întâi?

Aciaſta, ſe mē depărtezū de toată ſlujba idoléſca, ſi ſe cunoſcū pre celu dumnezēu direptū, ſi ſe mē nădăjduescū numai întru elū. Math. 4. ſth. 10. domnului dmnezēului tēu te închină ſi numai lui ſlujéſce.

57. Ce poftéſce în a 2. porăncă?

Aciaſta cum pre dmnezēu nice întrō închipuire, ſau aſemēnare ſe nulū facemū, nice aîmîntria ſe nulū cinstim, ce numai cumū au porăncitū elū întrū cuvēntului. cumū zice la Iſaia. 40. ſth, 18. cui flū aſemēnati acelu dmnezēu tare, ſi în ce chipuire închipuiti pre elū? ſi la 5. carte alui moisi. 2. ſth, 32. zice vāre ce porăncescū eu voao acēia păziti ſi faceti, nici puneti cătră dēnsa nici luareti dīnū trēnsa nemica.

58. Ce porăncéſce dumnezēu în a 3 porăncă?

Aciaſta, cum cu numele lui celu ſntū ſe nu viemū aimîntrē ce numai cu mare cînſte ſi laudă ſe pomenimū numele ſntiei ſale. cum zice davidū. psalomū 34. ſth 27. ſe zicemū pururē mariaſcaſē domnului. ſi la Erimie. 5. ſth, 12. Miñtīndū lepădănduſē de domnului.

59. Ce porăncéſce dumnzēu inū a 4 poruncă?

Aciaſta cum ſe tīe ſlujba ſi învătiătúra în ſnta beſérecă ſi eu cu alii depreună ſe pocīu fi pururē întrū adunare ſntă, ſi după acēia cum ſe mē pocīu ferī întrū toată viatia mé de pēcate, ſi aſé ſe pocīu încēpe întraciastă viatia ſămbăta cé de vecie. cum zice Ezichiilū. 20, ſth, 12. datamū ſămbăta mé lorū ſe fie sémne între mine ſi între ei, ſi ſe ſcie că eu ſantū domnului, carele ſntieſcū pre ei. ſi la deanie. 2, ſth, 42. zice erā apſtlii cuprinsi în vātiătúra, ſi înpreunăre avutiei, ſi în frămtulū pāniei, ſi în rugăciune.

60. Ce ne dă dumnezēu înainte în a 6 poruncă?

Aciaſta cum ſe fim cătră toti cătră cei măi mari cu derogatorie cu cînſte ſi cu dragoste, ſi credincioſilorū. cum zice. la rim. 13, ſth, 1. totū sufletulū ſe ſe ſupue ſuptū biruintia celorū măi mari.

61. Ce poftéſce în a 6 poruncă?

Cuntīne vrăjmăſia ſi învatiă aſé cum toată începenia ſi rădăcina vrăjmăſiei, carei mănīa ſi urăciunē, ſi pizma, ſe le tīe cá ſi vrăjmăſia. cum zice. 1 Ioanū. 3, ſth, 16. vāre cīne uréſce pre fratele ſeu vrăjmasū iaſte.

62. Ce întielesū are a 7 porunca? Acíasta cum se ne ferimū de toată spurcăciună, si asiē se viemū în curătie, si în blănzie întru viațiă neprepusă, cum zice. 1 săloneni 4, sth, 3, 4. aciasta iaste voia lui dumnezēu sfnțitura voastră se vē feriti de curvie, se scie ține carilesi dinū voi vasulū sēu întru sftie si curătie nu intra pofta nevoiei.

63. Ce cuntine dumnzēu în a 8 poruncă?

Suptū numele furtusiagului cuntine toate mestersigurile réle, cu carile amăgescū pre altulū, si toată scumpetē, si a petrécéré réu cu darulū lui dumnezēu. cum zice. 1 sălonu. 4, sth, 6. nime se nu asuprēscā nice se lâcomascā în lucrulū fratelulū sēu. si la 1 corinth. 6, sth, 10. zice nice scumpii nice răpitorii înpērătīia lui dumnzēu nu o voru mosteni. si la pricele lui solomonū. 30. sth, 8, 9. zice hrănescā mă cu hrană se mi agiungă, se nu cumva se mă saturū si se mă ițū lui dumnezēu si se zicū cīnei domnulū.

64. Ce poftēsce în a 9 poruncă?

Acíasta cum se mă ferescū de toate minciunile, si se grăescū dereptū, si dupacēia se ferescū pe priiatinulū meu de nume réu. cum zice pavelū, efes. 4, sth, 25. lāsati minciunile si grăiti dereptate carelesi cătră priiatinulū sēu.

65. Ce cuntine în a 10 poruncă?

Acíasta cumū inimile noastre ce poftăi mai mică ară vini înprotiva poruncilorū lui dumnzēu încă se nu poftiască, nice se răvniascā. cum zice la rim. 7, sth, 7. pohta nu vrē scī căi păcatū se nu vrē zice légé nu pofti.

66. Pentruce voiasce dumnzēu asia tare se vē vestiască légé lui unde nime nu o poate ține întrégă?

Pentru să cunoascemū cătuī ce mare plecăciună fīriei noastre spre păcatū, si cu atăta mai poftimū îndreptătura noastră întru Chs, dupacēia céremu si agiutoriulū dhului sftū, cumū dinū zī în zī mai mai se ne innoimū spre chipulū dumnezēu, cum zice la rim. 7. sth, 25. cu cugetulū meu eu slujescū legiei lui dumnzēu, iarā cu trupulū. legiei păcatulū. 1. Corinth. 9, sth, 24. zice asiē curăți cumū se luoați dobānda.

67. Cumū trebuiasce a cére mila dhului sftū si alte daruri alui dumnzēu?

Învatiāne pre aciasta domnulū nostru Is Chs pre noi. la Math. 6. si la luca. 11.

Despre rugăciune.

Tatăl nostru ce esci în ceriure.

1. Sftiascăsé numele tēu.
2. Vie împărăția ta.
3. Fie voia ta cumi în ceriū asié si pre pământū.
4. Păiné noastră de toate zilele dă ne o noao astăzi.
5. Si iartă gresiélele noastre cūmū ertămū si noi gresiélele gresitilorū nostri.
6. Si nu ne duce pre noi în năpaste ce ne izbăvesce pre noi de hiklianulū, căi ata împărăția si putéré si slava întru véciū de véciū amin.

68. Pentru ce au porăncitu Chs se grăimū asié cătră dumnzēu tatălū nostru?

Cum întru noi în fii lui dumnzēu sē ațitīe si sē îndémne cínste si nădédē în dumnezēu, că au ce vomū cére dela elū cu credintā deriaptā nu le apăără de noi, ca si părintiū nostri bunătătīle pămintesci. cum zice Chs. la Math. 7, sth, 11. dacă voi rēi fiindū sciti dā bune feciorilorū vostri, cu cātū mai virtosū tatălū vostru dinū ceriū dā bine celorū ce ceru dela elū.

69. Pentru ce sē dă si aciasta ce esci în ceriure?

Cumū despre măriré lui dumnezēu dinū ceriū nemicā dé le pământulū sē nu gândimū, si odatā toate carelesū noao de lpsā dela mariré lui sē asteptāmū. cumū zice în deanie. 17, sth, 24. dumnezēulū ce au facūtū ciastă lume, si toate cesū în trēnsa fiindū domnu pământulū si ceriulū, întru besericā făcutā de mănuri nū viázā.

70. Caréi céreré dinū tăi?

Sftiascasē numele tēu. aciasta ne dă cum sē facemū slava ta naīnte de toate lucrurile. cumū zice davidū. Psalomu 121 sth, 3. Dela rēsăritulū soarelui până la apusū fie laudatū numele domnului. si 131. sth, 9. încā zice nu noao doamne nu noao ce numelui tēu dā slavă.

11. Caréi a 2 cére?

Vie împărăția ta. ce sē zice, dāne cumū după numele tēu celū slăvitū sēlū tocmimū înainté noastră, spăseniā de vecie, au împărăția slaveei, întrunū împărăția puteriei si mileei. cumū zice filips. 3, sth, 14. unū lucru facū cumū celé ce misū dinū dărăptū sē le uiutu, ce sé silescū spre celé ce misū înainte,

alergü cǎtrǎ chemaré de susü alui dumnezëu în Is Chs spre luaré dobândeei dínü ceriu.

72. Caréi a 3 cérere?

Fie voia ta cumuí în ceriu asié si pre pământü, ce se zice dǎne cumü se lǎsǎmü voia noastrǎ înapoi si se fimü gata spre plecaré voiei tale cumü facü ingerii în ceriu. cum zice la Math. 16. sth, 24. cine va vré së vie dupǎ mine së së lépede de sine si së ia crucé sa pre sine si së vie dupǎ mine. si david. psalom. 142. sth, 10. încǎ zice învatǎmë së facü voia ta.

73. Caréi a 4 cérere?

Pǎné noastrǎ de toate zilele dǎnio noao astăzi. ce se zice dǎne noao toate ce nisü de trébǎ întrunü viátia noastrǎ. cumü zice solomonu. in prin. 3. sth, 8. surumǎnie au bogátie nú dá, ce më hrǎnesce cu hranǎ sëmi agiungǎ.

74. Caréi a 5 cérere?

Iartǎ gresíele (sic) noastre, cum ertǎm' si noi gresíelele gresitilorü nostri. Ce se zice noao nevolnici pécǎtosiloru, nu ne pomení pécatele noastre, cumü si noi simtindü întru inimile noastre mare mila ta ce ai spre noi încǎ së ne silimü a ertǎ tuturorü. cumü zice la Math. 6. sth, 14. 15. së veti ertǎ, ómenilorü gresíelele lorü, ertáva si voao pǎrintele voastru (sic) dín ceriu pécatele voastre. iarǎ së nu veti ertǎ ómenilorü gresíelele lorü, nice pǎrintele vostru dínü ceriu nú va ertǎ gresíelele voastre.

75. Caréi a 6 cérere?

Si nu ne dúce pre noi în napǎste ce ne izbǎvésce pre noi de hitlénulü. Ce se zice, cu ce cǎ draculü si lumé încǎ sí trupurile noastre lúptǎ spre noi neincetatü. iarǎ tú ne întǎrésce pre noi cu putéré dhului têu, cum întracǎstǎ luptáturǎ sufletéscǎ, së nu ne biruǎscǎ, ce la sfǎrşítü së luǎmu biruǎre de plinü. cumü zice psalomü 142. sth, 10. dhulü têu celü bunü povǎtiáscǎ më pre mine spre pământü dereptü. si la Math. 26. sth, 41. preveghéti si vë rugati se nu mérgeti în nǎpaste, cǎ sufletulü gata, iarǎ trúpulü slabü.

76. Cumü veri închide rugǎcünia ta, au veri isprǎvi?

Asié cǎi ata înpǎrǎtúia, sí putéré, si slava întru véciü de vécü. acésté toate céremu dela tine, cǎ tú voesci si ne poţi dá toate, si acésté pentra cé le céremü cumü toatǎ slava dínü tracésté

se fie númerul tēu. cumū zice. 1 paralipomene. 29. sth, 11. 12. ataī dmne mariré si putéré si slava si biruiré, spúneré si tārīa, că tú biruesci cu toate cesū în cerīu si pre pământū, de fața ta domne se tocmescū toate împērățiile, si toate limbile, tīe doamne bogătaté si tīe împērătīa, si mārīré întru toate si toate puterile dela tīne iaste bogătaté si slava.

77. Ceī voīa acestuī cuvēntu? Amin.

Acīasta cum sē fie lucrulū adevēratū sī tare, cumū zice pavelū 2. corinthū. 1. sth, 20. că au cătesū făgăduīalele lui dumnezēu, întru elū sântu asīé șisū aminū.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Sī sau tipăritū în citate în belgrad. Vălét 5170. christova. 1656 mțīa iunie 25. dnă.

despre blăstēmulū cu care blastāmă dmnezēu pre ne îngăduuitorii scripturīi sfnte. sē cauti unde înderiăptă aciasta mārurīe. a 5. moisi glava, 28 dinū 15. sth. până în 46.

Cinulă, si învățătură pre scurtă, de sfntel
(sic) taîne. cu care trăescă creștînii în beséreci. sê sê scie
cúmă voră trăi cu ele bine dupâ scriptura sfntă. cumi de
spre botezu. de spre cîna dmnului, si de spre sfnta căsătorie.
si de spre despărțeniile cu oă diréptă si de alte lucruri
carelesă de lipsă creștiniloră.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

De pre Botezŭ.

Câte ŝacramenturi sau t ine au r ndu tŭ domnulŭ nostru Chrs in l gia noao?

R spunsŭ: dooa, botezulŭ, si c na sfnt . ŝacramenturile sau tainile simtŭ in l gia viache, si in l gia nooa de preună.

In l gia viache multe ŝacramen turi sau taine er , care er  mai cu as pr  de r ndu al ; cum au fostŭ si potopulŭ.

1. P tru glava, 3. s(tic)hŭ, 20. 21. triaceria preste mare in cia parte? l cuiria suptŭ negură; manna; si izvorul' dinŭ st niŭ de piatră. 1. corinth: 10. sth, 1. iar  unde er  dup  tocmel  r ndu ite, dintru carele mai mari, si di int i er  ac stia: t iaria inpregiur . la bitia, 17. si pascile, la ishod. 12. in l gia nooa ac ste doao lucruri. 1. au r ndu tŭ bot zulŭ si cina domnului. botezulŭ lau r ndu tŭ: la Math. 28. glava. sth, 19. 20. si botezulŭ in locul t iarii inpregiur  lau r ndu tŭ: colas. 2. sth, 11. 12. iar  c na domnului o au r ndu tŭ in locul mie-lului pascilor . luca. 22.

botezulŭ iaste ŝacramentulŭ sau taina legăturii păcei ce amŭ făcutŭ cu dmnez u in ulutuiria, si in nasciria noastr  de nou.

De pre botezŭ cumŭ adev ratu s  putemŭ int iel ge s  vedemu c aste 8, lucruri.

1. Numele, ce s mn z  acestŭ cuvîntŭ; botezŭ.
2. Denŭ ce lau r ndu tŭ sau făcutŭ.
3. De pre forma lui cumu lau r ndu tŭ.
4. De pre isprav  pentru ce lau r ndu tŭ.
5. De pre put rei.
6. De pre l ps i.
7. De pre lucrurile denŭ pregiur .
8. De pre hasn i.

De pre lucrulŭ celŭ dinŭ t i:

lăsândŭ innapoi celia lalte s mn turi, bot zulŭ face si s mn z  spălare cu apă, prinŭ c re ne ultuimŭ in legatura

păcei lui Dumnezeu, pre pomana si pre mărturiia făgăduintiei fiască, si a nasterii de nou, si ertăciunei păcatelor noastre.

1. Spălăria trupului cu apă, iaste semnū de afară, care arată mîntiei, si ochilorū nostri spălăria noastră dinū lăuntru, si înpreunăria, si unicuniă noastră cu Chs. de aciasta. zice sfntū pavelū apslū; că oare cine se botéză, întru Is Chs se înbracă.

2. Că botegiuniă cu apă, pecetluiasce ultuiriă noastră întru Is Chs, că iaste adevăratū lucru, cumū în ce chipū trupulū cu apă se spală; intracela chipul adevăratū cumū că se ultuescū întru Chs oare carii întru elu credū.

3. Cu botézulū ne înpreunămū si ne ultuimū întru Chs, si ne însocimū cu sfntiă sa. că în traifulū botegiunei dirépte, dmnzēu după făgăduintia diréptă a sa, întru Chs sādésce si ultuiasce pre totū pre aceia, carii credū întru elu. si se dă spălăria di în lăuntru cu cia di în nafară de preină. pentru acéia carii se spală cu apă, întru Chs se înbracă.

Altă aciasta trēbue se vedemū di în ce stă botezulū. Aicia se luămu aminte trei lucruri, semnulū, si lucru semnătoriu; si asemēnăria cestorū dooa lucruri. Semnulū de pre o parte iaste apă. déania, 8. sth, 36. Atunce zise famenulū iaca apă iprociia. iară de pre altă parte iaste cínulū care se ține de fapta si de surzuita dmnului, adecă de apă, cuvinesē a scí hasna sacramentulū, sau tainei întru spălăria trupului.

Si ciaste dooa, apa, si spălăria trupului di în nafară semnulū botezulū iaste plinū, si adevăratū. Aicē are putē întrēba cineva: în ce chipū poate fi botezulū pri în cufundăria în apă, cumū atūnci, iară acumū de vērșămū apa pe capulū porobocului?

Rēspunsū în ciale ținūturi calde, cândū botezā pre cei mari ii afundā în apă, asia au botezatū si apslī, si Ioanū botezătoriu. Math. 3; sth, 16. si adevăratu, cufundăria în apă, mai tare inchipuiasce spălăria sufletetorū noastre, de cătū stropiria apei. ce dreptū acéia în ceste tieri friguroase, si în botegiuniă porobocilorū celorū mai mici, mai vērtoșu trēbue se trăimū cu spălăria apei pentru gîngășiia lorū. după linia sau tocmala acéia.

Lipsa si dragostia poate dá dinū légia cínului cufundăria în apă, si spălăria numai ce iaste cinū sau țērēmonie, pentru acéia noi măcarū cu care dinū acelia vomū trăi, putemū înpērătī di întru iale. pildă ne este sfntū davidū de pre aciasta, care pānile sfntite de pre masa domnului le mancā în vrēme

de lipsă. Botezul încă nu se slujă totu de una a opta zi: cumă făcía Izailtenii (sic) în pustie. Botezul nú ăaste altă, ce númaí Is Chs împăcătorilú nostru, cumú sau datú însusi pre spălaría, si pre curăţíría noatră (sic); cumú grăiasce apostolulú: curăţítaiu beséreca sa pri în feredeułu apeí. efes. 5. sth, 26.

Între apă, si între sängele lui Chs ciastă asēmēnătură ăaste. apa pílduăscce, si sēmneză rēstignitulú Is Chs, si cu toată hărnicíăa lui de preună. singele lui Chs ne curăţiasce pre noi de toate pēcatele noastre. 1, Ioanú. 1. sth, 7. adecă aciăsta hărnicíăa lui Chs, si pretiulú jărtfei lui, si putéria ne izbăviasce pre noi de toate pēcatele si gresialele noistre (sic), si de toată bătaia acelora.

Spălaría trupulú di în nafară cu apă arată noao spălaría dinú lăuntru, care ăaste pri în dhulú sntú: care ăaste pre îndereptaríă, si pre ispăseniăa noastră. 1, Corinth. 6, sth, 11. Titú 3, sth, 5, iar' cufundaríăa trupulú în apă, sēmneză moartia noastră cu alui Chs depreună, sau uniciuníăa noastră cu Chs, pri în moarté sa. iară cândú plecămú capulú porobocilorú cătră pământú, si turnămú apă pre capulú lorú, si stau asía puçinelú, acéiă sēmneză îngrupăciuníăa pēcatelorú noastre cu Chs depreună. iară cândulú rădică dí în apă, sēmneză înviería, sau scularía noastră di în pēcate pre vífatia cía noao. rim. 6. sth, 3. 4.

Alú treile lucru. botezulú cumú lau rânduítú dmnulú nostru Chs. ăaste scrisú la Math. 28. sth, 19. unde zíce Chs, mīargetí, si învăţiatí toate némurile, botezândú pre ei; în numele tatălui, si al' fiilulú, si a dhulú sntu: acéstia cuvínţe asía le tucuesce: învăţiatí pre ei, adecă aciăsta faceţii pre ei ucenicii miei, chemândú pre ei la credínţă, si la pocanie de nou a noastră, rugăm pre tîne domne dumnezéu cumú se priimesci cestú porobocú micú întru legătura păciei tale, şilú numeră întru gloata ta, si pre cine eu slúga ta botezu acúmú cu apă di în nafară, iară tu diin lăuntru cu dhulú téu celú sntú: ilú nasce de noou, silú spală de toate pēcatele lui, silú în sufletú si în trupú, silú crēsce întru legía, si credínţia diréptă ata, pre lauda ta, si pre zidíría beséreciei tale, si pre bucuriia a tuturorora aminú.

Tatălú nostru iprocíăa.

Dupa acéstia întríabă cümü númele poroboculú, si spunēdu númele ăa a mână vasulú cu apa, si zí asía: Eu pre

tine botezu, în numele Tatălui, si a fiului, si a Dhului sfntu :
si numescu numele teu i mr: iarâ de va fi fatâ i mr: dupâ
acésté zî céste cuvînte.

Pré înâltiatu, si putérnicu dumnezeu, rugâmû tine tine
cestu porobocu întru sâborulu teu, şilû dâruiasce pre elû cu
credîntiâ diréptâ, si cu nâdéjde vietuitoare cumû crescendû
sê poatâ învinge lûmîa aciasta si pre diavolulû, si pécatulû

si trúpulû, cumû dupâ biruintia

ce va face în alénulû acelora,

se dobândéscâ în vrémia de

apoi cu noi depreună

coruna vietiei de

vecie aminû.

Coneştiu.

Învățiătură de spre cína domnului după scriptura sfntă.

Întru rânduiala cinei domnului trebuiasce să luomă amînte patru lucruri.

1. Cine au răduítu (sic) cína domnului.
2. Cândü au rânduítou.
3. În ce chipü, au dí în ce oau rânduítü.
4. Pentruce au rânduítou, au pre ce íspravă au rânduítou.

De spre cé dí întăi.

1. Cína domnului singurü Is Chs oau rânduítü noao, unulü născutü fiü alui dumnezëu, Math. 26. sth 26. 27. 28. si 1 Cor. 11. sth, 23. 24. iproci. de dată ce au venitü Chs în ciastă lúme, numaí de cătu au fostü sfársitulü celui mielü alu pascelorü de demultü, si au încetatü, unde amü mielulü pascelorü nostru iaste Chs, care Ioanü botezătorulü au arătatü cu degetulü, Ioanu 1. sth, 29. care mielü alü pascelorü lau mîncatü jidovii, în loculü aceluia acesta mielü niau datü noao spre mîncare sufletiască, cu care totí viémü oare carii luămü cu credîntiă deriapta díreptă taínele sfnte, si credemü: că pentru acéia au muritü Chs, ca să ne căstige si să ne dobândiască noao víiatia de vecie. frăngeré panei întru cína domnului, arată răniré trupului lui Chs; tocma. în ce chipü si turnaré vínului, samná vârsaré sângelui seü. Măncaré panei, si beutúra vínului, aciasta pílduesce noao, cumü trupulü si sângele seü celü sfntü, tocma asié hrănesce pre noi spre viația de vecie, în ce chipü păné si vínulü hrănescü pre noi întru víiatia acestii lúmi.

2. Cândü au rânduítü domnulü Chs aciastă taină sfnta.

Pavelü asiá zíce, 1. Cor. 11. sth, 23. că au rânduítou noapte, si deíce sau numítü cína, sí întru acéiasí noapte, întru care fü vëndutü de İuda íscaríotü. İarâ unde *au lăsatü pre noapte rânduiala acestui lucrü, aciastai uca, că spre mîncaré mielului pascilorü acéia vréme au fostü răduítă (sic) în légia véche, care ca si cândü are fí fostü solitoriu acestui al doile mielü domnului Is Chs. iarâ unde au rânduítü aciasta sara

amănată aciastai uca, că mielul pascilor mai înainte nau putut încetă, până nu sau apropiat plinire acei vremi, întru care vreme celu miel drept a pascilor domnului Is Chs trebuie să se omoară. si au vrut să facă sfârșit înainte chinului său, celui miel al pascilor din lege veche, care numai ce au fost pildă si închipuire chinului seu. puteră zice cineva noao, dară încă noapte năru trebui se viem, cu cina domnului, pentru ce că domnul Chs încă noapte o au rânduit? Nece întrun chip nu vine dintru acia; că altă ucă au fost acia pentru care au rânduit noapte. pentrece că mielul pascilor sara trebuia alu mănca, si după măncară aceluia, au trebuit să rânduiască măncară celui miel adevărit alu pascilor. după acia iaste întru putere săborului sfntu, asia cum vremea si locul poate schimbă; locul besereciei, casă, loc din vreme de sara, de dimineața poate rândui întru slujba dumnezeiască, că toate cu randu bun trebuie să fie în săborul sfntu.

3. In ce chip, au din ce au rânduit donul (sic) Chs aciastă taină. luatau pănă (asie zice sfntu Pavel, 1. cor. 11. sth. 23.) si au dat har, o au frânt si au dat ucenicilor săi, si au zis: luati, mâncați, acesta e trupul meu, care se va frange pentru voi. pănă a o frange, a o împărți, si a o dá ucenicilor spre mănca nau vrut până atunci până nau dat înainte har lui dumnezeu, cu care faptă a sa aciasta au vrut să ne de înainte, cum noi încă înainte măncații se dăm har lui dumnezeu. 1. solun. 5. sth. 18. de toate dati har: că aciasta iaste voia lui dumnezeu prin Is Chs întru noi. că asie adevărăm, că toate dela dumnezeu sânt, si se dau noa, Iacovu. 1. sth. 17. toată dară bună, si totu darul de săvârșit de sus iaste, carele pogoară dela părintele luminării. iară isprăvind dară de har au frânt pănă, si au dat ucenicilor, zicend; luati mâncați, iprociia. cu aciasta dare de har cu adevăr. atunci au sfințit pănă si vinul, si liau făcut taine sfnte; nu numai ucenicilor săi; ce si noa tuturor acă pănă cu aciași sfinție o au făcut, si o au sfințit taină sfntă. aciastă formă si tocmală care au ținut, si au făcut domnul Chs întru rânduiala, si întru slujba cinei, aciasta cu adevăr si cu destoinicie trebuia să facă totu preotul întru slujba si întru împărțire cinei, pentru acéle lucruri mari si ascunse, si sfnte, de spre carele ne dojenim întru cina domnului.

1. Pentru acia că diacă vezi, că preotul ia pănă întru mâna sa, să o de noa spre mănca, cu acestu obicei aciasta

ni se dă înainte, cumu Is Chs, de vece e unulă născutū fiū aluī dumnezū, pentru acēia au luatū pre sine trūpulū nostru, că se ne hrăniască pre noi spre viața de vecie.

2. Cândū vedemū că învățătoriu (sic) sntiēsece pănē, cu sntieniā aceea se ne vină aminte că Is Chs trupurile noastre liāu luatū întru unirea dumnezēirii sale, si liāu sntitū spre rescumparare noastră.

3. Dīacă vezi, că preutul frānge pănē spre mancarē si spe (sic) hrana noastră, dojenimune cu acēia, că trupulū luī Chs sau frāntū pre cruce pentru noi (ce se zice că au pătitū chinū) spre hrana sufletelorū noastre.

4. Dupā acēia cândū vedemū că sluga besērecei dā pănē în mână noastră, acela iaste sēmnu si zalogū neceluitoriū, că atūnci întru acēia clipire de ochi, (domnul' Chs, se împreună cu noi, prenū dhulū sēu celū snt' si trūpulū sēu celū sntū dā mănecare credintiei noastre.

5. Spre ce ispravā au rānduitū domnul Chs aciata (sic) tainā.

Spune singurū domnul' Chs întru acēste cuvinte spre pomana mé faceti; ce se zice, cum elū singurū dupā acēia mai chiarū tălcuiasce: oare de câte ori veti mănca aciasta pāne si veti bé acestū pāharū mortē dnmului vestiti până cândū va veni. si acēstesī patru lucruri se întorcū naite (sic) si întru împărtire pāharuluī, iarā pentru acēia cândū stā învățătorilū nainte; că se slujască cina domnuī (?) di haniī, mai de prima aciasta trebuie se zică; dragi fraților si ascultatori credinciosi, mai nainte de ce asiu vrē se slujescū voo cina sntā carēi rānduitā de domnul' Chs; mai nainte de acēia iaste de lipsă se întlegeti carele au scrisū si cei patru evnglisti, sntū Math. si sntū marc. si sntū luca; ce mai chiarū au scrisū, snftu pavelū apslū, 1 cor. 11. sth, 23. 24. 25. 26. că eu dela domnulū am luatū, care am' datū si naintē voastră. că domnu Is în noaptē în carē au rānduitū, (se ia popa în mână pănē) luō pănē si dāndū harū frāms, si aciasta zise: acestai trūpulū meu care se va frānge pentru voi, aciasta faceti întru pomana mé. (aicē amū pune giosū pănē, si ie pāharulū în mână. si numai de cātū se zică acēste cuvinte, întru acela chipū si pāharulū luō dupā cinā aciasta zicēndū: acestū pāharū iaste lége noo în sāngele meu, aciasta faceti oare de câte ori veti bé spre pomana mīa; că ore de câte ori veti mănca pănē aciasta; si veti bé acestū pāharū moartē domnulū vestiti până cândū va veni. cu aceste cuvinte au rānduitu domnulū Chs cina sntā, carele nu sēmntū asīa cumū

păné si vinulŭ sĕ le schimbe dinŭtru firĕ lorŭ, si pănĕ sĕ sĕ schimbe trupulŭ Chs, si vinulŭ sãngele lui, cumŭ învatĭã papistii, nece întrunŭ chipŭ nu. cãci ĩatã vedemŭ cã pănĕ si vinulŭ ĩsĭ ține fatĭa si șmagulŭ, si nusĭ schimbã firĕ; ce acĕstĭa sĕmtŭ cuvinte sftŭitoare, cu carele pănĕ si vinulŭ se sftŭiescŭ, si de pănĕ si de vinulŭ dinŭ afarã sĕ usĕbescŭ, si sĕ facŭ taina trupulŭ si a sãngelulŭ lui Chs; asĭa cumŭ pănĕ ĩaste sĕmnu si pecĕte, vĕzĕtoare a trupulŭ lui Chs, ĩarã vinulŭ a sãngelulŭ sĕu, si oare cumŭ de cu adevĕrŭ luãmŭ de pre masa domnulŭ pănĕ cu gura trupulŭ si o mãncãmŭ, si bemŭ vinulŭ; tocma asĭa de cu adevĕrŭ, cu gura sufletulŭ, nostru, ce se zice, cu credințã dirĭaptã alulŭ Chs, care ĩaste acmŭ ĩn cerŭ șezĕndŭ de a dirĭapta tatãlui, cã credințã lucrurile cĕle de departe le face ĩmpreunate, sĕva cã ĩn cerŭ, ce cu credințã noastrã ca si cum lam prinde cu mãna si lŭ facemu alŭ nostru, si ne ĩmpreunãmŭ cu trupulŭ si cu sãngele lui pri ĩn dhulŭ sftŭ, care lãcuesce ĩn Chs si ĩn noi ne ĩmpreunãmŭ cu elŭ, si de datã ce credemŭ ĩntru elŭ, mãncãmŭ trupulŭ celŭ sftŭ alŭ sĕu, si bemŭ sãngele sĕu, Ioanu, 6. 35.

Dupã acĕste poate zice ĩnvãtiãtorulŭ: cari simteti gãtiti bine veniti nainte fratilorŭ, si asĭa sĕ le dĕ ĩntã dinŭ pãne; si numai cãtŭ se zicã. pomenescete de spre chinulŭ lui Is Chs, care sau chinuitu pentru tine. Numai cãtŭ sĕ dĕ si pãharulŭ; si sĕ zicã: pomenescete de spre sãngele domnulŭ Is Chs. care sau vĕrsatu pentru ertãciunĕ pĕcatelorŭ tale, pãnã ĩn sfãrsitŭ, pãnã sĕ vorŭ cumineca toti, totŭ trĕbue se zicã acĕste cuvinte, ĩarã ĩsprãvindusĕ lucrulŭ se dĕ harŭ ĩntru acestu chipŭ. De vecie atotŭ putĕricŭ ĩnaltŭ domnŭ dumnezĕu, tatãlŭ sftŭ si slãvitŭ a domnulŭ nostru alulŭ Is Chs, si noao ĩncã pentru elŭ pãrinte si dmnezĕu milostivnicŭ, mare harŭ dãmŭ sftŭi tale, pentru toatã purtarĕ de grija cĕ pãrintĭascã ata din' toate vremele, si pe(n)tru aciasta ĩncã cã ĩn ce chipŭ nĭã alesŭ pre noi ĩncã mainte de ĩntemeiatulu lumiei spre viatã de vecie, ĩntru acela chipŭ dupã vrĕme nĭã nemestitŭ ĩn sãborul' sftŭ, si nĭã adusŭ spre cunosintã ta cĕ spãsitoare, si nĭã dãruitŭ cu credințã dirĭaptã si cu nãdĕjde vie, nĭã țĭnutŭ si nĭã hrãnitŭ ĩatã cã acmŭ ĩncã bine hrãnisĭ inimile noastre si sufletele noastre cĕle flãmã(n)zite si ĩnsĕtosiate de foamĕ si de sĕtĕ sufletĭascã, cu trupulŭ si cu sãngele celŭ scumpŭ a sftŭ flĭlulŭ tĕu, cu carele ne si pecetluesci pre noi, spre mostiniã ceĭ mosii blgslovite de spre viatã de vecie, pentru care fie ĩn vecie harŭ sftŭi tale. ĩarãsi cu inimã si cu sufletŭ plecatŭ ne rugãmŭ sftŭi tale,

cumă de aici nainte încă aciastasi milă părintiască ata se o ții până în sfârșitū pre noi, întărește si păzește săborulū sfntiū tale, si nū îngădui sēlū calce nece draculū, nece nemilostivniciū aceștiū lūmi; ține întru săborulū celū sfntū alū tēu, propovedaneia cuvēntulū tēu, ține slujba tainelorū sfinte a tale; dāne pace trupască, si sufletiască, cumă de aici înainte încă se putemū veni la masa sfntă fiilulū tēu, cu mare bucurie sufletiască, si se putemū fi oaspeti destoinici. pēntru aciasta bunătătile cēle nenumērate atale sporēsecele doamne dīmnezū pre noi. cu destoiniciia dragū fiilulū tēu întremază credintia noastră, cumă despre tine nece cândū se nu ne putem' uita, biruīasce si înderāptă pre noi cu dhulū tēu celū sfntū cumă de aici înainte încă se putemū înbla înainte ta în sfintienie, si în dreptate, si dupā moartē noastră se putemū mērgē întru fericăciunē de vecie, întru care viezi si te domnesci cu cu (sic) fiilū tēu celū sfntū, întru unire dhulū sfntū, până în vecie aminū. Dupā acēstē, blsvēse ascultătorii mainte dece ai slobozi pre ei, zicēndū: Blagoslovēscă pre voi tatălū; înderēpte vē fiilū, si vē sfntiască dhulū. cumă se fiti blgosloviti în casele voastre, blgosloviti se fiti si dinū case vē afarā, întru toată deregătoriia crestinătatiū voastre, de acum' până în vecie aminū.

Maī nai(n)te de ce amū veni la masa domnului, pēntru ce că toti sēmtemu oameni pēcătosi, veniti cu inimă si cu dhulū înfrāmntū, se ne ispovedimū pēcatele noastre în naintē domnului nostru celū sfnt' si milostivnic', zicēndū: De vecie atotū putēricu dūmnezū, eu pre elu, si maī multū despre strămbătate lū nu te vēi pomeni, iartă pēcatele mēle, pe(n)tru destoiniciia sfntū fiilulū tēu, pēntru jārfta cē destoinică alui cu vērsarē sāngelulū sēu, spală grozāviia pēcatelorū mēle, cu nevinovația lui coaperi spurcăciunile mēle: rodēse inimă noao întru mine doamne, si dhulū tēu celū sfntū nulū luā dela mine, ce maī vērtosū mē fă partnicū întru darurile dhululū sfntū, șim sfntiēse sufletulū în trupū, că se pocū fi oaspe destoinicū la masa sfntă fiilulū tēu, si se pocū fi partnicū întru acēle bunătăti, care au căstigmatū noao cu frāngerē trupulū si cu vērsarē sāngelulū sēu, cumă vietuindū viatiā sfntă si curată, dupā moartē noastră se putem mērgē întru fericăciunē de vecie, întru care viezi si te domnesci cu fiilū tēu întru unire dhululū sfntū în vecie, amin.

Tatălū nostru.

Invățătură de spre căsătorie.

si în ce chipă se se înpreuneze căsătorii. Evreomă.

Cinstităl căsătoriiă între toti, si patulu nespurcată. Iară pre ne curati si pre curvari gūdecaiva dumnezău. Asia zice, sfntă pavelă apslă, evreomă, 13. sth. 4. întru care cuvinte va se ne aréte apslulă: cătu de sfntă si de cinstită sfnta căsătorie între totă felilă de oameni. care bunătăti are căsătorieia nu le numără toate aici apslulă. ce lesne le vomă află toate aîuré în scriptura sfntă. 3. pentru trei lucruri se chiamă căsătoriiă căl cinstită.

1. Pentru ce, căl ră(n)duită căsătoriiă de singură domnulă dumnezău, încă fiindă în tregie oamenii, până nu gresise strămosii nostri, si iaste făcătă măinte căsătoriiă de toate rânduialele si obiciaurile pentru acéia foarte cinstită si destoinică căsătoriiă. Iară cum au rânduită dumnezău căsătoriiă, foarte cu de adinsă au scrisă moisił prorocu bit, 2. sth. 21. 22. 23, si spune trei lucrure numite de spre rânduială, si lauda căsătoriei. carele fūră în vrémé nunteı si căsătoriei lui adamă si a eveı, că zisese dumnezău, cumă nuł bine omului se fie sēngură, si fū dină sfatū si căsătoriiă lui adamă deı făcūră lui soçiu ca se nu fie sēngură.

2. După ce făcū domnulă dumnezău pre eva dină coasta lui adamă, si(n)gură dumnezău duse de mână pre eva cătră adamă, si zise adamă, mi amă aflată soçiu asemené mie carele osū dină oasele méle, si trupū dină trupulă meu, si se chiamă mułarē bărbătiască pentru că din bărbatulă luată. pentru acéia va lasă bărbatulă pre tată sēu si pre mumă sa, si se va lipi cătră mułarē sa, si vor fi amēdoı unū trupū.

3. Multe feluri de blgslovenii făgădui dumnezău căsătoriloră celoră noi, zicēndū, înmulțitivē si vē sporiți i prociia. pentru acéia laudă si înfrāmsētiază si întieptulă solomonū căsătoriiă, zicēndū căl paciă lui dumnezău, pric. 2. sth, 17. —

2. Pentru acéia se chiamă căsătoriiă căl cinstită, pentru că domnulă nostru Is Chs încă iau plăcutū si au întărit' căsătoriiă, si o au înfrāmsētiatū cu minūné dintă, cândū făcū diin apă

vinu în nunta di în căna galileului, Ioan 2. sth. 1. 2. 3. aici mai întări legătura căsătoriei, care o dăde dumnezeu încă în raia omului, care li se păre a fi perit ă pentru greșala omului, iar ă sfinția sa o tocmi în locu. Math. 19. sth. 4. 5. 6. întăi pentru acesté se chiamă căsătoria căi cinstită că întielégem, că rânduitoiul ă si făcătoreul sfntei căsătorii iaste singuru dumnezeu. 3. Se chiamă căsătoria căi cinstită. pentru rânduiialele si folosurile ceau făcutu dumnezeu căsătoria. si acestia toate le cuprinde acelu cuventu alu dumnezeu, ce se zice: nui bine omului să fie senguru ce sei facem ă lui soție, cum ă are zice, de folosu omului ca aiba el ă soție, care selu agiute pre el, ianu se le vedem ă acelé toate pre randu, pentru căte folosuri iaste dat ă muiare b ărbatulu; acelé mai v ărtosu s ămtu cinc.

1. Pentru acéia au dat ă domnul ă dumnezeu muiare b ărbatulu, ca sei fie lui soție si agiutoru în crestinatate sa, si în slujba dumnezeiască cum cădu va străg ă (sic) cătr ă dmnezeu, si va chem ă numele lu ă întru agiutoru selu agiute, si ia si în totu lucrul ă bun ă si dirept ă sei fie întru agiutoru, că ma ănte de căderia lu ă Adam ă cu a Evei până er ă în tregie, er ă muiare si b ărbatulu ca Co cas ă/ de s ăboru lu ă dumnezeu si pentru aciasta mai v ărtosu randu ă dumnezeu căsătoria, ca se agiutoriască muiare pre b ărbat ă întru slujba dumnezeiască. pentru acéia se poat ă înv ătia de aici căsătorii, pe(n)tru ce iau înpreunat ă dumnezeu pre ei înpreun ă cu căsătoria, p ăntu se slujasc ă am ăndoi cu o inim ă si cu un ă s ăflet ă lu ă dumnezeu; că foarte gresiescă acéia căsatori carii se străini ăz ă de cătr ă slujba lu ă dumnezeu, au c ăndu vrutul ă de ei va se slujasc ă lu ă dumnezeu, iar ă celal ăt ă se trage ind ăr ăpt ă.

2. Pe(n)tru acéiai dat ă muiare b ărbatulu; ca se fie lu ă soță, dirept ă de glume de hr ăborii, de dezmiard ăciune întru toat ă v ătia lu ă ne desp ărțit ă, si priiatinie, iar ă prietini ă iaste mai tare c ăndu ă dela am ăndoi, necesi poate fi între nime mai mare prietinie de cumi între muiare, si între b ărbat ă, p ăntuc ă acéia pentru căsatorie s ămtu am ăndoi un ă trup ă, acestai al ă doile folos ă, cu carele se agiut ă si se m ăng ăe muiare pre b ărbatulu seu întru toat ă v ătia sa, că un ă soțiu si priiatin ă, carei as ăpra de toti priiatinii, pentru căi înt ărit ă cu căsătoria, si soție di în fire unul ă altu ă în c ăst ă lume, de unde se cunoasce, că cine hul ăsce căsătoria acela fir ă hul ăsce.

3. Pentru acéiai dat ă muiare b ărbatulu, că sei agiute lui, si sei fie soțu, a nasce si a cresce feciori, că omul ă singuru

fără de muțare nŭ poate nasce si crĂsce feciori, cĂ dumnezĂu vrŭ se sporiascĂ oamenie (sic) priin sntĂ cĂsĂtorie. pentru acĂia zise dumnezĂu ĩnmulțivĂ sĭ vĂ sporiti. Acesta lucru socotĭ dumnezĂu a treia oarĂ, de lĂsĂ muțare se fie soție bĂrbatului, ca sĂ sĂ sporĂscĂ si sĂ sĂ ĩnmulțiascĂ, cumĂ zice de spre acĂasta si psalom, 127. si pavelĂ aplsŭ ĩncĂ zice, cumĂ vĂduvele tĭnere sĂ nascĂ feciori 1. timoth. 5. sth, 14. sĭ ĩarĂ zice, muțare sĂ spĂsĂsce nĂscĂndŭ feciori si rĂmĂnĂndŭ ĩn credĭntĂ, 2. timoth, 2. sth, 15.

4. Pentru acĂiai datĂ muțare bĂrbatului, ca sĂlĂ (sic) agĭutoriascĂ pre elŭ ĩntru toate lucrurile lumesci, ce sĂ zice ĩn totŭ lucrulŭ dreptŭ ĩntru carele muncesce omulŭ sĂ sĂ hrĂniascĂ, pentru cĂ dupĂ gresĂla omulŭ zise dumnezĂu, sĂ sĂ hrĂniascĂ cu sudoare ostenelei sale, lit. 3. sth. 19. multĂ muncĂ, osteniĂla, scĂrbĂ sĭ supĂrare cĂzŭ spre omŭ dĂacĂ gresĭ. sĭ delŭ vrĂ lĂsĂ dumnezĂu sĂngurŭ fĂrĂ de agĭutorĭu, carele ĩntru acĂestĂ ĩntru toate sĂlŭ agĭutorĂscĂ, si sĂlŭ mĂngĂe elŭ mai rĂu sĂ vrĂ ĩndoi, ce nulŭ lĂsĂ sĂnguru cei facŭ agĭutorĭu sĭ soțŭ, cumĂ muțare ĩncĂ sĂ agĭutorĂscĂ pre bĂrbatu la lucrulŭ lui celu dreptŭ, cu carele sĂ sĂ hrĂniascĂ, cumĂ scrie sĭ ĩntĭeleptulŭ solomonŭ despre deregatoriĂ muțarii, pric. 31. AcĂestĂ lucruri socotĭ dmnezĂu maĭnte de gresĂla strĂmosilorŭ nostri cĂndŭ facŭ cĂsĂtoriĂ, ĩarĂ dupĂ gresĂla lorŭ socotĭ si celŭ alŭ cĂncile.

5. AcĂasta ĩaste isprava rĂnduĂlaliei cĂsĂtoriei, cum ĩn cĂstĂ viĂtiĂ ticĂloasĂ si pĂcĂtoasĂ, sĂ fie muțare bĂrbatului agĭutĂtoare, si apĂrĂtoare de cĂtrĂ curvie; cĂ ĩaste cĂsĂtoriĂ vrĂcĭuire si apĂrare de cĂtrĂ curvie. pentru acĂia zice sntŭ pavelŭ, 1, cor. 7. sth 2. pentru sĂ nŭ fie curvie, totŭ bĂrbatulŭ sĂ aibĂ muțare, sĭ toatĂ muțare sĂ aibĂ bĂrbatŭ. numai se fie cumŭ rĂnduĂla domnului; dĭ ĩntru acĂestĂ dinŭ toate foarte luminatŭ sĂ aratĂ, cei deregatoriĂ muțarilorŭ cĂtrĂ bĂrbatii sĂi. cumĂ dĭ ĩn porunca si dĭ ĩn rĂnduĂla lui dumnezĂu sĂ le fie lorŭ soři drepti, si credincĭosi, sĂ agĭutorĂze pre bĂrbatii lorŭ, si sĂ sĂ dezmiarde ĩntru eiŭ, si ĩn toate lucrurile sĂ ĩngĂduĂscĂ lorŭ, ĩarĂ carele facŭ aimĭntrĂ acĂelĂ sĂmtŭ bicĭu si supĂrare bĂrbatilorŭ sĂi, nu le sĂmtŭ de agĭutorĭu si de mĂngĂiare bĂrbatilorŭ sĂi, ce li de perire si de supĂrare, si au ĩntorsŭ sntĂ cĂsĂtorie spre lucru necuvĭosŭ, ce nui acĂia vĭna cĂsĂtoriei, cei a sĂtanei, bine au grĂitŭ darĂ despre unii ca aceia si loanŭ zlataustŭ; zicĂndŭ: cĂ muțare poravĂ si ĩndĂrĂtnicĂ nu ĩaste agĭutorĭu bĂrbatului cei agĭutorĭu satanei, de agĭutĂ sĂtanii a

asupăra pre bărbatusi. că elui vrăjmasi oameniloră. Ioanu 8. sth. 44. bărbatii încă au dojană spre deregătorîia loră, ca să fie cu voe bună si cu dragoste curată cătră muerile loră, că între căsătorie iaste legătură asemene între amëndoi, bărbatulă se vîiaze cu muiaré sa ca cu soçulă sêu celă agîtătoriu, nú ca cu ună dobitocă ce ea cu ună soçu cei luată dí în cuastele lui nú ca cu o slujnică, fie bărbatulă capă muiarîi sale; si agîtoriu, cumă zice sftntă apslă, bărbatulă se dé cu ce iaste détoriu cu toată voia bună cătră muiaré sa, asîjdiré si muiaré cătră bărbatū, 1. corinth. 7. sth 3. bărbatulă mai vertosū are duo deregătorii cătră muiaré lui. muiaré încă are duo deregătorii cătră bărbatulă ei.

1. Acîastai deregătorîia bărbatulă cătră muiaré sa, ca să o iubască ca pre ună vasă mai slabū carei făcutū di în coastele lui, asîa cumă după dumnezēu, toată dragosté lui se fie cătră muiaré sa, că acîasta dragoste porăncésce si sftntă pavelū apslă, efes. 5. sth. 28 zicëndū: bărbati iubiti muiarile voastre că si trúpurile voastre, că nîme trupulă sêu nulū uresce, ce mai vertosulă ține silū hrănesce, în ce chipū si domnulă pre beserica sftntiei sale.

2. Deregătorîia acîastai a bărbatulă cătră muiaré sa. cumă întru toate lucrurile sale poartei căstîga, si se o hrănescă cu bucate derepte, se o înveție si se o dojenîască spre toate lucrurile crestinesci, si sêi fie capū si mai mare bărbatulă muiariei, ia încă se asculte si se âmble în sîatulă lui, se nu si o sue în capū, că nú i au făcutū dinū capū, nece se o calce suptū picioare, că nui dinū picioare cei di în coaste ca se o țîenă soçū, asemené însă muiaréi mai mică de cătū bărbatulă pentru cînci lucruri,

1. Că bărbatulă făcutū pre slava lui dumnezēu, iară muiaré pre a bărbatulă. 1 Cor. 11. sth, 7.

2. Că bărbatulă iaste capū mueriei, efes. 5. sth, 23.

3. Nui făcutū bărbatulă di în muiare. cei muiaré dinū bărbatū, 1 Corinth. 11. sth. 8.

4. Nui făcutū băbatulă (sic) pentru voia muiariei, cei muiaré făcută pentru voia bărbatului, 1. Cor. 11. sth, 9.

5. Nui dată muiariei preoțîia cei bărbatulă, 1. Cor. 14. sth 34.

35. 2. sth, 11. 12. pentru acéia iaste dată muiaré suptū îngăduîntîia bărbatulă. cumă iaste rânduítū de domnulă dumnezēu, de pre totū trupulă omului iaste mai mare capulă,

că toate mēdulările omului sē ținū de capū, că au pusū si au facutū dmnezēu cuibū intīelepčūniei în capulū omului, si de acolē ținū toate vīnele si mēdulările omului, si mai vērtosū de acolo au simțire si mișcare, asīa si bărbatulū lau pusū dmnezēu capū si mai mare mueriei, si pentru acēia au lāsātū dmnezēu mare intīelepție, si sciintīă în bărbatū de cātū în muīare, cumū învatiă si pavelū apslă, zicēndū: capulū muīariei iaste bărbatulū, iarā capulū bărbatulū iaste Chs, capulū lui Chs dmnezēu, si capulū sē chiamă mai mare decâtu alalte mēdulare. Muīarile au doao deregătorii cătrā bărbați lorū.

1. Deregătorii Muīariei cătrā bărbatulū sēu iaste aciasta, ca sē iubască pre bărbatulū sēu cu dragoste mare? si deriaptă în toate zilele vieției ei, asīa cumu dupā dmnezēu toată dragostē ei sē fie cătrā bărbatulū sēu, cătrā dinsulū sē sē lepscă, si cu toată putéré ei sē sē siliască alū apăra de toată nevoia, cumū vedemū că toate mēdulările trupului iubescū capulū lorū, si siliaē că sēlū apare, omulū uni ori tīnde si mănurile sē apere capulū, asīa datoare muīarē sē socotiască pre bărbatulū sēu.

2. Deregătorie aciastai, ca se fie îngăduitoare bărbatulū sēu, iarā îngăduintia trebuiasce sē fie curată si în voia bună, si di în credintīă, se nu fie dinū silă, dinū dragoste si dela inimă nu di în fățiarie, iarā îngăduintia stă în cēste doao lucruri, în cīnste si în omenie, si în ascultare, încă nū numai în trunulu sau în doao, ce întru toate lucrurile dmnezēiasci (sic), cumū dojenesce si pavelū apstlū efes. 5. sth. 23. zicēndū: Muīarile sē fie îngăduitoare bărbatilorū sēi ca si lui Chs. Aciasta voiasce, ca sē cunoască muīarile rānduiala lui dmnezēu, si sē odihniască întru ia di în bună voia lorū îngăduindū bărbatilorū sēi, că asīa au rānduitū dmnezēu ca sē sē ție muīarile de bărbații lorū, bit. 3. sth. 16. de aicē au zisū domnulū cătrā muīare; voia ta va fi în biruintīa bărbatulū tēu, si elū va birui cu tine.

Ce sē zice, nu verī face ce verī vrē si dupā voia ta, ce verī face voia bărbatulū tēu, pentru acēia îngăduiascei lui, silū cinstesce pre elū, asīa au cīnstitū si Sara pre bărbatulū sēu pre Avramū, zicēndui lui giupănū. Cumū aduce nainte si sfntū Pētru apstlū.

Dupā acēstē mirele sē prinză pre matca sa de mănă. iarā popa sē grāiască întru acestu chipu: Dragū frate i mr: pēntru sē fie sloboziia cēi intru voi aīave, în naintē lui dmnezēu, si în naintē cestorū crestini cesū aicē de față; aciasta întrebū

dela tine dragă frate i mr. pre credinția ta cé diréptă cu caré te ții ântei lui Dumnezeu, după acéia aceștii fêmei ce ții în mână, i mr. se spuî dereptă, se ții dată credinția, au mână, au inelul, în capu de căsătorie alțiia fără de aceștiia fêmei ce ții de mână au ba; 2. Placeți aciastă fêmee ce ții de mână au ba; răspunzându pre acésté si bărbatul si muiaré (că améndoî trebuescú întrebati) preotul: asia sêi giuare pre ei întrunú chipú cumú au grăitú în pildă de demultú Ezech. 16. sth. 8 Osiia. 2. sth. 18. 19. de spre giurământulú căsătorilorú.

1. Sê zică cu bărbatulú, după acéia si cu muiaré. Unú Dumnezeu dereptú, carei tatălú, si fiulú, si dhulú sftú, unulú Dumnezeu direptú de vecie, ție asiati agiute în credinția ta cé deriaptă, cumú căți place aciastă feméia ce ții de mână, i mr. si sê o iaî di în dragoste sêți fie muiare de vecie, si pre ia nu o veî lăsá până vei custá, si până veî custá, nece în sănétatei nece în boalái, ce verí rábdá cu dénsa, Dumnezeu asiati agiute. Întru acestú chipú se giorí si pre muiare, numai sêi grăiascí pre numele ei cumú aí grăitú si si bărbatulú.

De spre despărțenie cu ucă diréptă.

Pentru că sftnta căsătorie o au făcutū singurū dumnezēu, încă fiindū în tregie adamū si eva pană nu cazuse în gresială. Aciastaî întrebătură, poate fi acmū despărțire sau rēsipire între căsători carisū legati cu cuvēntulū lui dumnezēu, si cu gīurământulū spre căsătorie;

Sē poate fi, încă cu ce ucă poate fi despărțirē acestii rânduiale alui dmnezēu, în scriptūra sftntă: aflămū doao cu carele sē poate rēsēpī căsătoriia; si sē poate despărți unulū de altū. Unai curviia. Iarā altaî care fuge unulū de altū ca unū ne credinciosū, adecă ne credintia. curviiaî ucă diréptă dupā scriptūra sftntă: pēntru care poate lāsā bărbatulū crestinū, si sē poate de despărți de muiarē sa ceā cūrvă. așijderē si muiarē de bărbatulū sēu celū curvariu. cumū invatiā domnulū Chs Math. 5. sth. 32. cinesī va lāsā muiarā fārā de vină de curvie, face o pre ia curvā i proci. alalte vine toate le lăpādă aicē domnulū Chs, diim lucrulū despărțeniei, numai ce lasā curviia vină de despărțitū Math. 19. sth. 9. vare cine lasā muiarē sa fārā de vină de curvie acela curviasce i prociia.

Cumū are zice unii aflā multe vine de despărțenie; iarā eu zicū numai acestū lucru, ucă de despărțitū adecă curviia. pēntru că curviia iaste pizmă căsătoriei, si nu sē unescū că foculū cu apa. în căsătorie iaste bărbatulū unū trupū cu muiarē sa, iarā curviia sparge acē uniciune carei în căsătorie. că nu poate fi sē fie di în doī unū trupū, unde dumnezēu așia au rânduitū, si au zisū, sē fie amēndoi unū trupū; nu trei. iarā cinesī lasā muiarē si sē lipiasce cătrā curvā, iaste unū trupū cu ia, cumū zice pavelū, 1. corinth. 6. sth. 16.

Adoa vină de despărțitū. Iaste ne credintia; cumū aducū unii în nainte, a lāsaria ne credinciosulū pre sočiu sēu, grāindū dela pavelū, 1. cor. 7. sth. 15. Sē sē duce celū necredinciosu, iatā ducāsē, nui pusū fratele suptū robie, au muiarē crestinā intracelū fēliu de lucru. aicē pavelū nu întielēge totū fēliulū de fugā si de lāsare, ce întielēge despărțirē necredinciosului, ce

să osêbêsce de soçiulu sêu. de celü cu frica lui dumnezëu si dreptü, adecã pre acêia învatiã apslulü, ce se facã soçiulü celü dreptü dacãlû va lâsã soçiulu sêu celü necredinciosü, si va fugi de elü de urã, si se va despãrti. de pre unulü ca acela zice pavelü, se va mERGã elu mERGã, unde celü necredinciosü dupã voia lui de celü nevinovatü sau despãrtitü, fãrã de vinã, se rébdia cela laltü fiind în slobozie, si viãaze cu sloboziã sa, cã bãrbatu si muãare ca aciasta nusü pusi suptü slujbã, suptü ce slujbã? ce se margã dupã bãrbatulü sêu celü fugitü sêlû caute, au se rêmãe pãnã la moarte fãrã cãsãtorie. pentru acêia se sloboade dinü legãtura cãsãtoriei necredinciosulü.

poate zice cineva, dacãi slobodü a se despãrti pentru curvia; cã ce nuî slobodu si pentralte vine, cã uneleü mai marî si grêle decãtû curviã?

Rêspunsü: Sêva cã simtû vini mai mari si decãtû curviã; cumü ne credinãia, si Idoliã i prociã. încã pentru cãsãtoriã fiindü pizmã curviã, nu iaste mai mare decãtû curviã, pentru cã ce o vinã dupã firé ei nu poate rêsipi cãsãtoriã, fãrã numai curviã, si ne credinãia? Idoliã, furtusiãgulü, farmecele, si alte vini ca acêia potü rêmãne cu cãsãtorii: iarã curviã nece cumü nu. poti întreba, darã de vorü püne bãrbatulü vruniî mueri pentru vro vinã în temnitã, sau în robie de vecie, au ilü vorü mânã în bribegie, de spre carele nare fi nece o nãdejde cã se va înturnã se lâcuiascã cu muãaré, acela cumü aré fi mortü, poate se mãritã muãaré lui dupã altulü au ba?

Rêspunsü: diîn cuvëntulü lui dumnezëu învăãimü, cã numai pentru moarte se rêsepêsce cãsãtoriã, cã nice iaste nicãiuri ca se se poatã rêsipi cãsãtoriã printralte gloabe au printralte urgii se se poatã despãrti unulü de altulü. cã stã neclãtitü celü cuvëntü ciau zisü dumnezëu: carii iau dumnezëu înpreunatü omulü se nuî despãrtiã, iarã atuncé îi desparte omulü, cândü desparte fãrã cuvëntulü lui dumnezëu. dupã acêia mare osebitürã iaste între moarté cei dupã fire, si între bintãtuialã ca acêia, se vorü fi si grêle acêia; cumu pribegia si prinsoare pãnã la moarte i proci. cã moarté cei dupã fire scoate pre oameni afarã diîn ciastã viããã, si mergü în raïu au în ãadü, unde nare locü cãsãtoriã. iarã alte pedêpse ãinü pre oameni aice în ciastã lume. pentracêia pãnã viãã, sêva în ce supãrare viãã, încã totü are parte cãsãtoriã între voi, se vor fi si de parte trupiasce unulü de alaltü, încã face legãtura cãsãtoriei se fie amêndoî unü trupü.

Întrebare, pentru că au făcutu dumnezeu căsătorîia pentru sporîlul si pentru sê nu fie curvie, de sê are tēplă bărbatului, sau muîarii sê fie ne harnicū spre sporîre pentru vro boală ce nu sarē putē vindica, sau pentru altă ne putintîă, unii ca aceștia potu sê despărți?

Răspunsū: acela bărbatū sau muîare sê lau aflatū acia nevoe maînte de căsătorie au dupā căsătorie, sê au fostū maînte de căsătorie boala acēia, intra cēia nau fostū nece o căsătorie; că nice unulū de ei nau vrutū sê margă dupā soçiu ca acela, carele sê fie ne harnicū cătră lucrulū căsătoriei. di întu nesciintîă sê tēplă căsătorie cá acēia, care nuî căsătorie dirēptă. nice o despărțenie nu iaste între căsătorie ca acēia, ce numai ce trēbuiasce a aratā că nu iaste nece o căsătorie intracēia. iarā sê vorū fi întregi amēndoi, si sê va însiela unulū de ei țindusē că nuii cu direptulū, di în nesciintîă i sau tēmplatū. iarā pre cinei va aflā nevoia dupā căsătorie sê nuî despartiā, ce sê trāiască pānā la moarte, dupā cuvēntulu domnului ciau zisū, ciau înpreatū dumnezeu, omulū se nu despartiā. trēbue pentru acēia sê rīabdē unulū boala si nevoia alāltui, crezēndu că asiāi voia lui dumnezeu sê trāiască întro nevointiā, cumū arē fi fără bărbatu au fără muîare, crezēndū că dumnezeui va da putere sê poatā trāi în curăție în cīastā viatīā.

Întrebare: luāndū aminte bărbatulū întu căsătorie cu neputintîă cá acēia, că elū va fi fără căsătorie întu viatīa lui din neputintîă ca acēia, poatesi dá sloboziā muîariei sê sē mārîte dupā altulū?

Răspunsū: nuî poate dá că asiā are despărți omulū ciau înpreatū dumnezeu, nīme zloboziā lui care are elu pre trupulū mueriī lui altuiā nu o pute (sic) dá: că acēia slobozie elū o au luatū dela dumnezeu ca se u ție șie sê nu o dé altuiā.

Întrebare: ce sê facā bărbatulū sau muîaria de va lua aminte cu de dēnsā că bărbatulū ei sau muîaria lui, va sēlū omoarā cu otravā, au cu altū fēliu de meștersiugū, ce sê zice că i sē nevoiasce spre perire: poate sê despărți de dēnsā?

Răspunsū: ba nu sê poate nece cumū. că lucru ca acesta nuî vin(ă) destulā de despărțenie. că ciau înpreatū dumnezeu omulū sê nu despartiā, dumnezeu pentru vine ca acēstīa nau porāncitū sê sē despartiā căsătorii unulū de altū, ce pentru acēia celū nevinovatū bărbatū au muîare, trēbuiasce sê afle deregătorii cei di în afarā adeca spanii, si dé în scīre si sāborulū; totū lucru si frica ce pate de soçiu sēu, si deregătorii, au sāborulū sē țenā (?) unora ca acēia (sic) a le aflā lecuitorū,

si a purtá grije pre aceia. Asia sã rãspunde si celora ce ne-
buniasce vrurulũ de cãsãtori aulũ aflã cãa nevoe, au cade
ĩntraltã boalã, nu sã potu despãrtĩ; ce sã rãbde ĩntruna, sã lau
aflatũ nevoia dupã cãsãtorie. pentrucã la cãsãtorie se gĩoarã cã
vorũ rãbda ĩntrunũ locũ si ĩn nãrocũ bunũ si ĩn rãu. si atuncii
maĩ trebuiasce soũilũ candũ cade ĩn vro nevoe ca sãlũ caute.

Īntrebare: darã de va cãdã vrurulũ ĩn curvie, ce sã facã
poatesã despãrtĩ numai cãtũ de dẽnsã?

Rãspunsũ: pãnã nu sã va dã naintã sãborului si gĩudãtiloru
acelũ vinovatũ, ĩnnaintã acelora trãbue sã sã ispitãscã totũ lucru
si calã, ĩn ce chipu sare putã asãmãna, ca sã nu sã spargã o
cãsãtoria; celũ nevinovatũ sã vã vrã poate ertã celui vinovatũ,
ũilũ poate priimĩ la sine pentru cãstã lucruri, ĩntã, cã sãva cã
celu nevinovatũ poate pãri numai de cãtũ ĩnnaintã sãborului,
au naintã gĩudecãtoriloru pre celũ vinovatũ, si cu lãgã ĩncãlũ
poate lãpãdã dela sine, ce ĩncã Chs nũ porãncesce numai cãtũ
sã facã acãia, ce numai ce are elũ putãre a u face. poate ũinã
muãria sa cãa curvã sã sã va ĩnturnã si pocãi cã dragostã ĩncã
poftãscã acãia, si milã dirãptã. adoaurã, cinei di ĩntru oameni
celũ doare unũ dinte, sau ĩn rãu, sãlũ tragã numai cãtũ afarã
sãlũ lãpede, au vrunũ dãgetũ sau altũ mãdulariu sã va fi rãnitũ
au zgãibosũ, sãlũ taia (sic) numai decãtũ si sãlũ lãpede ce maĩ
vãrtosũ nevoiasce ĩn totũ sãlũ vindice, ca sã rãmãe ĩn trupũ.
cã nime trupulũ sãu nulũ urasce. darã cãce nare putã face
asã si cu muãre (sic) lui cãa greũitã fiindũ trupulũ lui. a trãia
Chs ĩncã ĩnvãũã asã la Math. 18 zicãdu: sã va greũi ũie
fratele tãu i proci. cu cãtu maĩ vãrtosũ sã va greũi ũie muãria
ta trãbuiasce sã ertã fiindũ trupulũ tãu. cã va rãmãnia ĩn viaci
cestũ cuvãntũ a lui Chs. ce nũ veri sãũ facã ũie alũi, tu ĩncã
nu face altuia acãia. dragoste (sic) cumũ zice solomouũ si pãtru
apstlũ acopere mulũimia pãcatelorũ. pildãi de aciasta si Isifũ, cã
nu vru sã o micũurãze pre Mariã maica prãcuratã, ce numai
ce vrã sã o lasã pre supũ cumpãtũ. ĩarã sã nu va vrã asã
priimĩ muãria sa cãa curvã, si a u ertã (sic), sã facã cumũ
va afla legã, dupã obicãiulu acelũ orasiu, au acelũ ũinutũ
ĩntru carele lãcuãscã. dupã ce sã va birui despre curvia ei,
trãbuiasce sã gĩudece sãborulu cãau porãncitũ domnulũ de spre
unii ca acãia, si cãau grãitũ si Chs, gĩudecãtorii sciindũ voia
lui dumnezãu de spre acãia carei curvã adevãratã, sã o bintã-
tuãscã, ĩarã celui nevinovatũ sã dã slobozã, ĩarã sã va lãsã
celũ ne credinciosũ pre soũilu sãu celũ crestinũ, muãre au

bărbatū, sē vorū fi si intro lége, si întro credință, si va lăsá unulū pre alaltū, nusī poate căuta slobozie de căsătorie numai decâtū, ce sē astéptia (sic) vréme adevérată, mai vėrtosū vro 5 ani se astépte, si sē întrebe de dēnsă. până va sci bine cumū lucrulū, lăsāndulū cá unū necredinciosū si nefindū nădėje cá sē va mai înturna dupa acēia mērgă innainté săborului, poatesī cére slobozie; mărturisindū cá lau căutatū si lau asteptatū, ce nemică adevératū nau auzitū nece scí de dēnsu, nece iau porāncitū nece iau scrisu carte. cândū va lása unulū pre alaltū di între crestini, si nu va mīarge întraltū ținutū ce va fi întracela orasiū, si întracela săborū, si va fi îndărăpnicū de nu va gândí, nice de certaré, nice de gloaba săborului, si a deregătorilorū, între unī ca acēia nu poate fi despărțenie, ce sē sē împreune la giurāmēntū, iarā pre celū îndărăpnicū sēlū cére cu gloaba, de nu va fi aimentré sēlū lépede si dela besérecă. iarā noi în țiarā noastrā despre oameni fugiti ca acēia ținemū cestū obiciaū. Sē va fugi bărbatulū au muiare dintro țiarā întraltă, mai vėrtosū sē va fugi bărbatū cu muiaria altuia sau muiare cu bărbatulū alțiia, sau va face vină mare ca acēia se nū cutéze veni acasă nece cândū, celū nevinovatū nu sē ține alū asteptá fără numai 2 ani. ce sē afle săborulū sēi dé slobozie spre altă căsătorie; numai sē sē lége pre aciasta cá sē va veni cândva bărbatulū sau muiaré cīa fugitā sē dé nainté giudecătorilorū, si sē sē nevoiască sēi bintātuiască ca pre nesce necredinciosi. de saré tēmplá bărbatū sau muiare sē cazā în vo robie sau în prinsoare, sau sare auzi cá au muritū si lare ținé ca unū mortū, si sare căsătorí soțiu sēu. si are veni celū fugitū, si șiarā cére muiaria îndărăptū, bărbatulū, trēbui sē io dé îndărăptū, cá nūi muiare lui, cá cela nau rēmasū de voia acolo. iarā de au fostū pribegitū de bună voia lui, si aré veni îndărăptū, si ar fi soțiu sēu căsătoritū, si lare ciare îndărăptū se nu i lū dé, ce mai vėrtosū sēlū bintātuiască ca pre unū ne credinciosū si spārgătoriu de căsătorie, si îndărăpnicū, cumū sē va cădé.

Despre despărțenie în destulū până aici.

Ce trēbuiasce sē grăimū ce logodnă, au căsătorie nu poate rēmānia pre locu.

De pre aciastia pre scurtū vomū grăi. Întēi, care căsătorie au logodnă va fi înprotiva lui dumnezēu; dére fi fostū si

di innainté săborului, si are fi giuratü împreună, si sarë fi si împreunat' întrunü locü, ce acéia nuî nece o căsătorie ce se poate rësipi, pentru aciastai uçä, că în ce chipü omul' împreunatü întrun' locü nu se poate despartî, asia carii nu iau dumnezëu legatu împreună ce iau legatü omeni, dumnezëu voiasce se se despartîä. adoao oarä: sau si fost' cu diadinsü si căsătorie întăritä, poate se rësëpi pentru uçä dirëptä. cumü curviä, uçä de despartit', mai vërtosü cine face înprotiva legii lui dumnezëu.

Care căsătorii simtü înprotiva legii lui dumnezëu.

Contentităi căsatoriä de frătie adevëratä, cându au luatü fratie întëi, a doao sau a treia singe mestecatü, au cine şiare luä maşteha, 1 Corinth, 5 sth, 1. İarä carelei famenü de nu poate face nemicü, aşişdirë si carelei în nevoe diä nu se putë vindecä, si nuî harnicü de căsătorie. si carele ia muiarë altuia, au di întru nesciinttä, au di însiëlaciune. Acëstia căsătorii nusü, si se potü rësipi.

Care logodnä au căsătorie nu se încëpe întëi cu tocmalä bunä, si se véde necuviösä, si va se se tocmascä dupä acéia, si se va tocmi pre locü, cumu se cuvine, acéia nu trëbue sëi despartîä, pentrucä dumnezëu au depärtatü neputintia care i sau fostü pärendü necuviösa, si celü neputinciosü au îngäduitü di în nedereptatë lui, si au avutü si trëba întrunü locü. acéia căsătorie sau întăritü. pentru pilda. İarä de va fi nevasta luatä färä de voia ei întëi, bätëndu o, si trägënduo, se mërgä la bärbatü, iarä dupä acéia va fi voia ei si se vorü împacă nu se sparge acéia căsătorie. İarä se se va căsătorii cineva färä sciria pärintilorü întëi, iarä dupä acéia mergü, si se împacă si cu pärintii, acéia căsătorie încă nu se sparge.

Asia trëbuiasce a se întielëge si ceia ce se insialä întru făpturä, cândü nu se aflä asia cumu se arätä maînte de căsătorie, pentru pilda, sau zisü căi bogatü si apoi sau aflatü sirahmännü: sau i zisü căi slobodü si apoi sau aflatü iobagiü, celü însiëlatü de se vorü împacă si se va giurä cu dënsä se rëmäe căsatoriä în locü. iarä care muiare sare tëmplä se mærgä dupä vrunü omü nebunü färä de minte, sau zdrobîndulü cia nevoia. bärbatulü încă de se va tempä (sic) se ia muiare ca acéia, se se vorü putë asëmënä dupä acéia spre căsătorie se nui despartîä.

Dupä acéia care căsătorii vor fi färä voia pärintilorü si titoriloru, nemicä se ține acéia, dé arë fi si giurați împreună, si

sarë fi si amesticatü amëndoi, nu sê ține căsătorie diréptă, se nu vorü lăsá parinții lorü în locü, poate sê rësipí acéia căsătorie, ce trebuíasce a arátá că acolé nui căsătorie dirépta. pentrucă aceștia nu iau legatü dumnezëu împreună, ce au legatü ei singuri, înprotiva porânciü lui dumnezëu; că oare ce va fi înprotiva porâncilorü lui dumnezëu totüi păcatü: cumu sê arată dinü céle locure multe a scripturii sfnte si mai luminatü. Temeiulü a toată căsătoriia diréptă, trebue sê fie dupâ légia lui dumnezëu, si asia trebuíasce a isprávi, si cumüi obiciaulü celü bunü, ciau luatü crestinii alü țineria, si asia va fi căsătoriia bună si fericită, nu trebue dară se sê facă căsătoría pre ascunsü, nice cu o tocmală continită, fiindü rânduiala lui dumnezëu, si cu adeverü sfntia sa au rânduitü, adamü si eva au fostü aiave în chipulü a toată sëmintiä oamenescă, si au fostü de fația sfnta Troiță unü dumnezëu adevëratü, si toate dobitoacele pământului au fostü de fația cândü fú căsătoriia lui adamü. Aciaștia arată asia, căi destoinic' si sfntă rânduiala lui dumnezëu căsătoriia, si trebuíasce sê trăiască omulü cu ia în svnție, si în curăție dupâ porâncile lui dumnezëu.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Rugaciune de duminică nainté propovedanii.

De vecie atotü putérnicü dumnezëu, părinte milostivnicü, din inimă si din sufletü ne smerimü nainté înperătii dumnezëirii tale, înprotiva căruia de multeori în chipü de păgubiri am' greșitü. Mărturisim' că de ai veni în përá cu noi, nu altă, ce moarté de vecie ni sarë cadé. că innainté ta toti niamü grozăvitü cu grozăviia păcatului celü izvorătoriu, si din firene sëntemü fii mániei, dinü sëmintiä străcată niam' prinsü si întru strămbătate am' născutü, de unde totü félulü de pohte réle care sëntu înprotiva ta, si a priiatinilorü nostri, lăcuescü întru noi, si de unde aciaștia încă vine, de cu faptele noastre încă foarte de multe ori si fără obârșienie călcămü porâncile tale; lăsândü acéia ce ai porâncitü tú noao sê facemü, si am' facutü acéia ce ai contenit' sê nu facemü. Rătăcitam' cá oile, si foarte am' greșitü în alénulü têu, care cu durére de inimă cunoascem' si mărturisim' cu dhulü înfrânt' nainté ta, spre rușiné obrazului

nostru (sic), că numărul păcatelor noastre, cu multă au întrecut pre numărul perilor capului nostru, si cu multe mie de talanti niamă făcut diatori, carii nece cumă nu putem plăti. pentru acia nu sântem destoinici să ne chemăm fi tii. si să ne rădicăm ochii cătră ceru, au smerindune naintă fii tale să ne tindem rugăciune cătră tine. Ce pentru acia doamne dumnezău, sciindă, că ne esci părinte milostivă, si că nu voesci moartă omului păcatosă, ce mai vartosă se se întoarne cătră tine si se viaze, că tu esci dumnezău cu miloste fără de svârșenie, pentru acia ne apropiem cătră tine cu inimă de taină, încrezândune întru împăcătorul Is Chs, întru celu mielă a lui dumnezău, care va luă păcatele acestii lumii. rugămu te milostivă te slăbiciunilor noastre, ertândă noi prin' Chs toate păcatele, spală ne pre noi dină izvorulă celă curată ală sângelui lui Chs, ca să fimă curati si albi ca zăpada. golicune noastră înbracă cu veshmentulă celu nevinovată a dereptății sale pentru slava numelui teu, mințile noastre le luminiază, luândă totă întunereculă loră. Răscumpără inimile noastre de toată hrăbora trupască. deschide doamne acmă rostulă slugii tale, imple pre elă de mândria si de cunoscintă ta, cumă curată si dereptă se potem' propovedui noi cuventulă teu celă sfntă. Gătiază si inimile noastre, cumă noi încă se le putemă asculta, se le putemă întielege, si păzi, légé ta o scie întru tablele inimiei noastre, după făgădasulă teu dă ne putere si voe pre acia, ca se putemă înblă pre cală porănciloră tale, pre slava si pre cinstă sfntă numelui teu, si spre întrămară săborului sfntă. acestă toate dela tine le ceremă părinte milostivă, în numele domnului Is. Chs, care asia au învățată pre noi se ne rugămă. Tatălă nostru, i procă.

Rugăciune de duminică sara după propovedania, pentru toate lipsele săborului sfntă.

De vecie atotă puternicu milostivă dumnezău, cunoascemă întru noi, si naintă ta încă cu dereptulă mărturisimă, că noi namă fi nedestoinici (?) spre acia cumă se ne rădicăm ochii cătră ceru, si cu buzele noastre cele necurate se ne rugămu tii; de ai căută pre nedestoinicia noastră, că ne vedesce pre noi cunoscintă sufleteloră noastre: si păcatele noastre încă mărturisescă în alenulă nostru. iară scimă că tu esci giudecătoră dereptă, si bati pre acia carii calcă porăncile tale. iară

pentru ce doamne tu ai porăncitū cumū întru toate lipsele noastre sē căutămū tine, si dinū mila cé mare si ne spusă ata niai făgăduitū, că vei ascultă rugăciunē noastrā, nu pentru destoiniciā noastrā că acēia nūmai cei nemica, ce pentru destoiniciā domnului nostru Is Chs, care lai rānduitū noao în-păcătorū si grăitorū, pentru acēia lăpădāndū napoi alalte agiutorūri toate, numai sēngurū cătrā milosteniā ta ne milcuimū. Mai nainte încă doamne diin faptele tale céle multe si bune a tale incolé, carele tinzi pre toti oamenii, pre noi mai vērtosū cu multe fēliuri de bunătati si de blgsvenii niai dăruiū, carele numai a gândi încă nu scimū ne cumū sē putemū spune cu limba noastrā. nū mică aciasta, că tú pre noi niai rēscumpăratū di în robīia cé gré, si de păgubirē dracului, și di în toată rătăcitura si Idolīia, întru carē ne ținiamū prinsī, niai adusū întru înpērățiia luminei spre lumina evgliei. iarā noi cătrā tine niamū purtatū cu nedare de harū pentru faptele céle multe si bune ce ai făcutu cu noi, rumpēndune de cătrā tine noi amū înblatū în poftele céle réle a noastre, namū îngăduitū ție, nece am datū cinstē ta. pentru acēia doamne foarte greu amū greșitū în alianulū tēu, si până în atāta țiamū supăratū, cumū de ai vrē sē faci cu noi după faptele noastre, nu altă ce moarte de vecie si păgubiturā amū putē asteptā. si di în certările tale cu carele cerți pre noi în toate zilele luomū aminte că cu destoinicie țiamū încinsū pre mănīe în alénulū nostru. că pentruce tu esci dereptū, pre nime fărā ucā nu izbīasci. acmū încă vedemū, că māna ta iaste trasā în alianulū nostru pre bătaia noastrā, si nū fărā de ucā, că de niai bate si mai tare, de cum niai bătutū mai nainte, si încă de ai slobozī toate pre noi acélé zbicūri, carele ai slobozitū mai de multū pre I(isra)ilu pre dihaniā ta pentru ce sau ruptū de cătrā tine, cu destoinicie amū putē mărturisī că cu dreptulū ai făcutū cu noi; ce pentru acēia doamne tu esci dumnezēlū nostru, iarā noi numai ce simtemū pāmēntū si prahū. tú esci roditorulū nostru, iarā noi faptulū mānilorū tale, tú esci rēscumpăratorulū nostru, iarā noi carii niai rēscumpăratū. tu păstorilū nostru, iarā noi fii tēi, si moșīa ta, pentru acēia nu ne bate pre noi întru māniā ta, ce di în mila ta ne ciartā pre noi, si ce ai începutū întru noi di întru mila ta, ține acēia întru noi, cumū naintē atoată lumē sē fie aiave, si toti sē mărturisiască, că tú esci dumnezēlū celū mântuitorū alū nostru. de câte ori te mănīe dihaniā ta Is(rai)lii ce încāsī oare de câte ori sau în-

turnatū cătră tine tîai milostivitū de ei, si iaî luatū întru mila ta, si liaî îngăduitū bătaia, pomenindule de spre legătura păciei tale, caré ai fostū făcutū cu Avramū, si cu Isacū, si cu Iacovū, si nece cândū rugăciuné dihaniei tale nu oai lăpēdatū. noi încă acéia pacé a milosteniei ce o ai întăritū prinū Is Chs, care o ai pecetluitū noao, cu singele si cu moarté sa, pentru acéia doamne tăgăduindune noi pre sine, si lăpēdāndu toată încrederé întru oameni, numai singurū cătră pacé milosteniei ne milcuimū, cu caré Chs cu jirtfiré sa de odată pre cruce niau înpăcatū cu tine, pentru acéia caută pre jirtva lui Chs, nu pre păcatele noastre. Ia pre noi suptū paza arepilorū tale, si cu dhulū tēu celu sfntū inderiaptă cărările noastre si di în zi în zi omóră întru noi poftele noastre céle trupesci, si înnoiasce viiatia noastră, ca sē putemū rodí poamele céle adevērate a credinții. iară pentru ce ai porāncitū, cumū pentru toți sē ne rugāmū, rugāmū tine, cum' cu milosteniia ta, si cu învățătura évgliei tale fiî de față prinū dhulū tēu celu sfntū, cumū tutudiné sē sē propoveduiască întru aciastă lume, si toti se o priimască, si toti sē sosiască pre cunoscintia ta cé diréptă dumnezeiască, rătăcitii sē sē întoarne cătră tine, slava se sē întăriască, si numele tēu sfntū toti selū slăvască, si selū măriască, aminū. Tatălū nostru.

Rugaciune scurtă di în zi proastă nainté propovedaniei.

De vecie atotputérniculū milostivnicū tatălū dumnezeu, cunoascemū si mărturisimū nainté sfntiei tale, că noi foarte simtemū oameni nevolnici si păcătosi, cariei întru strămbătate niamu prinsū si niamū născutū, si pre totu rēulu simtemū plecători, iară pre tine simtemū nedestoinici, carii întru toată viiatia noastră amū călcatū porāncile tale, si toate rānduialele tale liamū frāntū, si mânia ta o amū încinsū în alianulū nostru, si dupā giudetitulū tēu celu direptū păgubitură de vecie amū agonisitū noao. ce pentru acéia doamne cu toată inima noastră ne căimū de acéia, si cu durére iaste noao, unde cu acélé amū supăratū pre tine, urēmū păcatele noastre céle réle, pentru acéia rugāmū tine fiî cu agiutoriu nevolniciei noastre, fieți milă de noi o doamne dumnzēulū nostru, si în Chs părinte milostivū, si iartă toate păcatele noastre, pentru chinulū celu amarnicū a dragū fiului tēu; si ne dă dhulū tēu celu sfntū, cumū dintru învățătura acestiia sē putemū cunoasce toate strămbătatile noastre, si căzēndū îndoیره de spre dereptaté, si de spre destoî-

nicia noastră, se ne putem milui milosteii tale, rodésce viația noao întru noi, cum întru acéia se putem îmbla naintă ta, si se putem rodi rodul dereptăției prin Is Chs. dăne cum cuvântul tău cel sânt și curat, și cu dereptul selu putem întelége, și numai după pofta ta selu putem tălculi, cum punendă gîosă toată nădăjde întru făpturile rodite, numai în tine se ne învățăm a ne încrede. și cel om vechiu dintru noi cu toate poftele réle alui di în zi în zi selu putem desbracă. și pre noi se ne putem duce jărtfă sntă sntiei tale, pre slava numelui tău și pre întrămaré priiatinilor nostri. priin domnul nostru Is Chs, care asié nău învățat se ne rugămu. Tatăl nostru.

Rugăciune pre scurtă după propovedania în de sară în zilele proaste.

De vecie a totă puternic domnul dumnezeu, nu îngădui, cum numele tău cel sânt, și slăvit se se defaime cu micșurare și cu băsău pri în păcatele noastre céle multe, că în multe chipuri am greșit în alianul tău, de dată ce nam' îngăduit cuvântul tău asié, cum' ai pohtit tu dela noi, cu ne îngăduintă, și cu nesciintă noastră ne încetat am' încinsă mânia ta în alianul nostru. pentru acéia cu destoinicie ne izbesci pre noi. ce pentru aceea doamne, pomenésce te de spre mânia ta cé mare, și fi milă de noi, dăne cum se putem cunoasce cu dereptul păcatele noastre, și se ne putem pocăi de iale, și se ne putem înbună viația noastră. întăresce slugile beserecei tale, cum' întru propovedania cuvântului tău cu credință se se poată întoarce; întăresce și purtătorii de grije a dihaniei tale de pri în toate locurile, cum' cu acéia putere care liai dată tú lor, întru dereptate se poată giudecă dihania ta. Ferescene pre noi de toată strămbătaté și însielăciune: inparți toate svaturile hicléne și însielătoare, carele se fierbu înprotiva cuvântului tău celui sânt, și înprotiva săborului snt' altéu. nu lua domne, dela noi dhul tău, și cuvântul cel' snt', ce ne dà întrămaré cé de biu a credinții derépte, și întru supărări răbdare, cu pace tare și stătătoare. fi cu agiutoriu săborului tău cel' snt', șilă răscumpără de toate turbărările nemislostivnice. pre cei slabi cu inimele și cu sufletele amărâte întăresce și veselésce, și dà noao pacé ta pri în Is Chs, care aciastă făgăduintă adevérită au făgăduit noao; zicendă: adevéru adevéru zic voao,

că oare ce veți cere dela părintele în numele meu da va voao. noi încă încrezândune întru acéia ne rugămú ție în numele celú blagoslovitú si sfnt' al' sêu, zicënd'; Tatălú nostru.

Rugaciune de sara.

Mlsnicú domnú dumnezéu, lumină de vecie, care strălucesci întru întunérecú, care gonesci noapté vé întunecată a păcatelorú, si toată orbiciune inimii; pentru ce ai rânduitú noapté spre odichniálă ómenilorú, iarâ zuaa o ai rânduitú lucrului, rugámute doamne dumnezéu îngăduiasce trupurilorú noastre de ustenială si de gânduri odihniálă lină, în somnú, cumú trúpurile si súfletele noastre de toate cúgetele necurate sê sê páziască, si sê sê țină curate, si încă si visele noastre de noapté sê slujască pre slava ta. luminiază ochii minților noastre; cumú întru moarte sê nu adurmimú, ce mai vértosú în toată vrémia se putemú asteptá rëscumpărare noastrá, de suptú supărările acestii lumi. ferésce pre noi de toate ispitele satanii; suptú purtaré de grije ata ne acoperimú, si odihnimú. rugámú tine cumú sê acoperi greșiiele noastre di în zioa de astăzi, în ce chipú toate le acoaperi cu întunéreculú noptiei. Cumú pentru acélé sê nu ne gonimú di în nainté féții tale. dà doamne rësufare si veselie tútura acelora, carii se întorcú în multe féliuri de boale, de nevoi si ispite, pri în domnulú nostru Is. Chs, care cu cuvinte cá acélé niau învătiatú pre noi sê ne rugámú. Tatălú nostru. i proci.

Rugaciunea nainté mănăriei.

Psalomu 144. sth, 16.

Ochii tuturorora pre tine caută, si tú dai lorú hrană în vréme de triabă. sth 17. deschizi mánurile tale, si saturi toate cesú vii denú binele têu.

A totú putérnice dumnezéu, care di în binele têu, si dinú mila ta cé mare toate liai rodititú di întru nemica, si acélé tote până întru aciastă vréme de acmú liai ținutú si liai îndereptatú cu putéré dumnezéirii tale, si care pre dihaniia ta pre Israilténii în pustie, în patruzeci de ani în chipú minunatú iai hrănitú, dândule din' cerú manná, si din' piatră apă. blsvésce si pre noi feții si fétele tale si pre acéste mănări, carele amú luatú di în mana ta cé îndurătoare sfntiésecele, ca sê putemú viia în trezvie si în sfntienie, si diintru aciasta sê putemú cunoasce, că tu esci noao dulce părinte, si dumnezéu,

si izvorul tuturor bunătăților. dà ne cumă în toată vrémé si mai vértosă acunū sē putemă căutá máncaré cé sufletiască a cuvéntului teū, cu care sē sē hrăniască sufletele noastre spre viiata de vecie, care niau căstigmatū noao domnulū nostru Is Chs, cu sângele celū scumpū al sēu. Aminū. Tatălū nostru.

După acéia asié ne dojenésce pre noi domnulū Is Chs, luca, 21. sth. 34. 35. Ferițivē sē nu cumva sē sē îngreuiaze inimile voastre, cu sațiulū mánکاری si a beției, si cu grijile acestiū lumi, si de grabă se vie pre voi zua acéia. că cá unū laț' va veni pre toti căti viețuiască pre fația atotū pământulū.

Dare de harūdupă mánicare.

Asié ne dojenésce pre noi domnulū, 5, Moisi 8. sth. 10. 11. pentru acéia cândū vei mánca, si te vei săturá atunci laudă pre domnulū dumnezeulū teū, pentru acelū paméntū bunū, care țiau datū ție. sth, 11. ia te aminte pentru acéia, cum sē nu te uiți de spre domnulū dumnezeulū teū, ca sē nu ținia (sic) porăncile lui, rânduialele si légé lui, carele porănescū eu ție în zua de astăzi. Doamne dumnezēu părintele nostru celū sftutū si milostivū di în ceriuri, in harū dămū ție; pentru toate bunătățile ce amū luatū dela tine, carele di întru mare mila ta di în zi în zi le înpreunezi cu noi, si încă ne țini si ne hrănesci întru aciastă viiață trecătoare, toate dândule de carele ne înlipsimū, ce mai vértosū, că prinū învățiatura sntei evgliei niai născutū de iznovu spre nădějdé vietii de vecie. rugămu tine dulce părintele nostru si dumnezeulū nostru, nu îngădui cumū inimile noastre sē sē lipască de lucrurile céle peritoare, acestiū lumi, ce spre acélé sē poată preví, si acélé sē poată cautá carele sēmtū susū în ceriū, de unde asteptămū sē vină mântuitorilū nostru Is. Chs, până cândū sē va arată în nuori spre rēscumpararé noastră, Aminū. Tatălū nostru.

Rugăciune pentru bolnavi, si pentru carii sēmtū căzuti sēva în ce féliuri de ispite si de nevoi.

A totū putérnicū, dumnezēu dreptū de vecie si părinte milostivnicū, fără voia căruia nece în ceriū, nece pre pământū nemica nu poate fi, si în mâna căruia iaste moarté si viiația. bine poate fi că de ne vomū gândi au trecutū parté cé mai bună a vietii noastre, si numai spre acéia încă nu sēmtemū destoynici, ca sē chemămū numele teū întru agiutoriū: au se putem

avé nădėje că ne veî ascultá, ce pentru acéia rugămŭ tine, di
întru mare mila ta, cumŭ prin Is Chs, care au luatŭ pre sine
toate slăbiciunile noastre voiasce noao, că mărturisim, că noi
simtemŭ plecători pre totŭ rēulŭ, si spre bine simtemŭ nedestoĭ-
nici, pentru care toate zbicŭrile gréle cu dereptulŭ ni sare cádé.
ce scii doamne că noi simtemŭ dihaniĭa ta, si tu esci dumnezēulŭ
nostru, pentru acéia lăsândŭ toate napoi, numai ce ne milcuimŭ
cătră milosteniĭa ta, care de nece unŭ pocăitŭ nu o ai ținutŭ.
pentru acéia ne rugămŭ ție, nu numi noao pécatele noastre, ce
ne înbracă pre noi cu mândriĭa lui Is Chs, cu dereptaté si cu
sfntĭeniĭa lui, cum' întru elŭ sē putemŭ rămăné în nainté ta,
pentru elŭ rugămu te rēscumpără pre noi, de aciastă nevoe ce
iaste pre noi, cumŭ sē nusi gândiască acei ne credinciosi, că
tŭ nĭai lăsatŭ pre noi, iară de ai rânduitŭ cum' mai încolo sē
ne izbesci pe noi întru acestŭ chipu, dăne noao dhulŭ răbdării
cu pace si putére cumŭ toate pre voia ta se le putemŭ suferi,
si di în sfatulŭ celŭ mândru al tēu toate le întoarce spre ispă-
seniĭa noastră. aici mai bine izbésce pre noi, cá sē nu perimŭ
cu aciastă lume. dăne, cumŭ acestii lumi si tuturorŭ lucrurilor
pământesci sē le putemŭ grăi înprotivă, si di în zi în zi mai
vėrtosŭ sē putemŭ nasce de iznovŭ pre chipulŭ lui Is Chs. nu
îngădui cumŭ vrunŭ lucru sē ne poată rumpe pre noi de cătră
dragosté ta, cé (sic) mai vėrtosŭ dinŭ zi în zi ne trage pre
noi cătră tine, cumŭ asié cu bucurie sē putemŭ agiunge hotarulŭ
chemării noastre, care nu e altă, ceĭ a murí cu Chs de preună
si a ne sculá, si a viá în vecie. Crezutamŭ cu adevėrŭ că

întru acésté veî asculta pre noi pri în Is Chs, care

asié nĭau învăĭiatŭ a ne rugá,

Tatălŭ nostru.

i prociĭa.

Vlét, 1656

Cor. Geor, mor.

Fac-simile.*)

ЧИНА, ШИ АБВЦЗТДРЖ ПРЕ СКДРТА ДЕ СФНТЕЛ
 ТАИНЕ, КД КАРЕ ТРЗЕСКД КРЕЩИИНИИ АБЕСК-
 РЕЧИ. СЗ СЖ ЦІЕ КДМ ВШР ТРЗИ КД ЁЛЕ БІНЕ
 АДПЖ СКРИПТДРА СФНТЖ. КДМДИ ДЕ СПРЕ БОТЭСД.
 ДЕ СПРЕ ЧІНА ДМНДЛДИ, ШИ ДЕ СПРЕ СФНТА КЗСЗ
 ТОРІЕ. ШИ ДЕ СПРЕ ДЕСПЗРЦЕНІИЛЕ КД ШКЗ ДИРКІИ
 ТЖ. ШИ ДЕ АЛТЕ ЛДКРДРИ КАРЕЛЕС ДЕ ЛІПСЖ
 КРЗЦИИНИЛШРД.

ДЕ ПРЕ БОТЭСД.

КЗТЕ ШАКРАМЕНТДРИ СДТ ТАИНЕ АД РЗНДДИТД
 ДОМНДЛД НОСТРД ХС АЛКЦА НОВА?

РЗСПДНСД: ДОША, БОТЭСДЛД, ШИ ЧІНА СФНТЖ.
 ШАКРАМЕНТДРИЛЕ СДТ ТАИНИЛЕ СИМТД АЛКЦА
 ВАКЕ ШИ АЛКЦА НОВА ДЕ ПРЕДНЖ. АЛКЦА ВАКЕ
 МДЛТЕ ШАКРАМЕНТДРИ СДТ ТАИНЕ ЕРА, КАРЕ ЕРА
 МАИ КД АСДПРЗ ДЕ РЗНДДИАЛЖ; КДМ АД ФОСТ
 ШИ ПОТОПДЛД. А. ПЗТРД. ГЛАВА, Г. СТХ, К. КА.

*) Pre câtu permite starea tipografiloru noastre, reproducemu aci, anume dela pag. 237 înainte, una particica din testu cu litere chiriliane vechi, a caroru forma semena multu cu cele dela Bělgradu (Alba Iuli'a) din sec. alu 17-lea si in specie cu cele ce se vedu in adou'a editiune a Catechismului calvinescu, tiparitu in anulu 1656. Voru lipsi din acestu Fac-simile mai multu numai liniile aruncate de asupr'a unoru cuvente contrase si scurtate in litere, éra unele litere aruncate pe de asupra celorualte voru fi asiediate in lini'a si seri'a acestora; orthographi'a inse, sau mai bine cacographi'a, modulu ne-regulatu alu scrierei cuventeloru, remane intocma cá si in originalu, carele de altumentrea stà la dispositiunea philologiloru nostri, in bibliothec'a academiei de sciintie, la care l'am depusu eu.

ТРАЧЕРА ПРЕСТЕ МАРЕ АЧА ПАРТЕ? ЛЗКЪИРА
 СЪПТА НЕГЪРЪ; МАННА; ШИ ИЪВЪРЪЛ ДИН СТЪНЮ
 ДЕ ПІАГРЖ. А. КОРИНА: І. СТУХ, А. ІАРЖ ОУНЕЛЕ ЕРА
 ДЪПЖ ТОКМАЛЪ РЪНДЪИТЕ; ДИИТРЪ КАРЕЛЕ МАИ
 МАРИ, ШИ ДИАТЪИ ЕРА АЧЪСТА: ТЪАРА А
 ПРЕЦЪРЪ. ЛА БИТІА, ЗІ. ШИ ПАШИЛЕ, ЛА ИСХОД.
 БІ. АЛЪЦА НОВА АЧЪСТЕ ДОАШ ЛЪКЪРИ. А, АУ
 РЪНДЪИТА БОТЪЗЪЛЪ, ШИ ЧІНА ДОМНЪЛЪИ. БОТЪ
 ЗЪЛЪ ЛАЪ РЪНДЪИТА: ЛА МА.А. КИ. ГЛАВА. СТУХ, АІ
 К. ШИ БОТЪЗЪЛЪ АЛОКЪЛА ТЪАРИИ АПРЕЦЪРЪ ЛАЪ.
 РЪНДЪИТА: КОЛАС. В. СТУХ, АІ. БІ. ІАРЖ ЧІНА ДОМНЪ
 ЛЪИ ШАЪ РЪНДЪИТА АЛОКЪЛА МІЕЛЪЛЪИ ПАШИЛЪР.
 ЛУК. КВ. БЪТЪЗЪЛЪ АСТЕ ШАКРАМЕНТЪЛЪ САЪ
 ТАИНА ЛЕГЪТЪРИИ ПЪЧЕЙ ЧЕ АМ ФЪКЪТА КЪ ДМНЕ-
 ЗЪЪ АЪЛЪТЪИРА, ШИ АНАШИРА НОВАСТРЪ ДЕ НОВ.

ДЕ ПРЕ БОТЕЪ КЪМА АДЕВЪРАТА СЪ ПЪТЕМА
 АЦЕЛЪЦЕ СЪ ВЕДЕМА ЧАСТЕ И, ЛЪКЪРИ.

А. НЪМЕЛЕ, ЧЕ СЪМНЪЪЖ АЧЪСТА КЪВЪИТА; БОТЪЗЪ.

Б. ДЕН ЧЕ ЛАЪ РЪНДЪИТ САУ ФЪКЪТ.

Г. ДЕ ПРЕ ФОРМА ЛЪИ КЪМА ЛАЪ РЪНДЪИТА.

Д. ДЕ ПРЕ ИСПРАВЪ ПЕНТРЪ ЧЕ ЛАУ РЪНДЪИТА.

Е. ДЕ ПРЕ ПЪТЪРЕИ.

Ж. ДЕ ПРЕ ЛИПСЪИ.

З. ДЕ ПРЕ ЛЪКЪРИЛЕ ДЕНПРЕЦЪР.

И. ДЕ ПРЕ ХАСЪИ.

Escursiune istorica asupra Catechismului calvinescu, tiparitu in limb'a romanésca.

Comissiunea lexicographica alésa din sinulu societatiei academice, intre alte mesuri luate pentru inavutirea dictionariului limbei romanesci, a decisu a se retipari in exemplarie puține câteva carti romanesci din cele mai rari, esite intre anii 1570 si 1700, de care abia se mai afla ici coela câte unu exemplariu. Cu acea retiparire este inpreunatu scopulu de a scóte din fiacare carte câte unu vocabulariu de cuvente vechi, nu numai curatu romanesci, ci si straine, din câte s'au stracuratu in limb'a nóstra; a fi cu tóta atentiunea la modulu scrierei, la gramatica si la pronuntiarea cuventelor, la fraseologia si celelalte criterie a le limbei din epoce diverse, cu alte cuvente, a merge inainte pe calea sparta de domnulu colegu Timoteu Cipariu, prin labóre crunta de ani 35.

Se speramu cà acésta mesura luata de càtra academi'a sciintieloru prin comissiunea lexicographica va fi in stare de a mai infrená si moderá ne mai audit'a usioratate si superficialitate, cu care o parte mare dintre carturarii moderni isi bate jocu de regulele limbei, de geniulu ei, schimosindu si mascandu-o in nesce forme destrabalate, intr'o cacographia ce'i face de risulu popóraloru civilisate si le dà testimoniu de lene si de ignorantia.

Mi s'a facutu si mie onórea de a fi insarcinatu cu transcriptiunea uneia din cartile mai vechi, tiparite in limb'a nóstra, care este acestu Catechismu calvinescu. Amu avutu cuvente grave cá se me ocupu tocma de acésta carte. Incercarea repetita din partea strainiloru intr'unu periodu preste 150 de ani de a sparge chiaru si cu violentia tirannica prin biseric'a romanésca, a'i resturná tóte altariiele, a'i cassá ritulu intregu, a'i sfarmá cele mai multe dogme ale credintiei; stracurarea clandestina a doctrineloru protestantice in cartile sacre ale bisericei resaritului, — a datu ocasiune cá si in limb'a nóstra se petrundia cu ideile noue, cuvente si espressiuni noue, pàna atunci necunoscute la romani. Inaintea acestui catechismu calvinescu au mai fostu si altele, totu protestante, traduse si tiparite in limb'a romanésca pentru preotimea si poporulu romanescu, cu scopu de a'lu induplecá se adópte reformatiunea, precumu se va vedea mai la vale.

Se marturisimu inse adeverulu totudeauna si in totu loculu. Reformatiunea violenta pornita in sec: alu 16-lea in biseric'a

apuséna catholica, a datu nascere literaturéi nóstre daco-romanesce. Reformatiunea luà in schimbu câteva sute de mii de suflete din corpulu natiunei romanesce, le annexà la' corpulu natiunei magiare, si prin acésta consolidà elementulu magiaru-calvinescu, anume in Transilvani'a si in câteva comitate din Ungari'a, precumu nu fusese nici-odata mai înainte; romaniloru inse li s'au deschisu ochii cá se vedia, cá si limb'a loru póte fi scrisa si cultivata, cá ei nu mai au nici-o trebuintia de limb'a slavóna, sub alu carei jugu brutale statusera atàtia secolu intru intunecime de nópte.

S'a disu cá ideile reformatiunei n'au strabatutu la romani. Las' cá asupr'a tesei acesteia remane locu largu de vorba, ci daca n'au petruncu doctrinele religióse ale reformatiunei, adeca daca nu s'au facutu toti romanii luterani sau calvini, au strabatutu inse si in Daci'a idei, institutiuni, reforme pornite in Europ'a meridionale si apuséna sub asia numitulu periodu alu renascerei (Renaissance), in tóte celelalte ramuri a le vietiei omenesci. Nu capii reformatiunei religióse, nu Luther, nici Melancton si Zwingli, nici Calvinu si Socinu au scosu dintru intunerecu antic'a classicitate, nu ei au reinviãtu artele; din contra, ei au datu acestora lovitura grea prin scóterea din biserici a producteloru artei, a picturei, sculpturei, aurariei si argintariei, ciselarei etc., si au conservatu numai music'a. Cu totulu altii au aruncatu fundamentele la cultur'a moderna, éra cu acei altii au statu romanii din Romani'a in relatiuni multu mai strinse decâtu se crediuse pâna acuma. Cá se tacemu de comunicatiunea cu ómenii invetiati din Constantinopole pâna la 1453, istoricii nostrii betrani si acesti contimpurani scósera si mai scotu la lumina documente numeróse, din care cunóscemu relatiunile in care stá domnii tieréi romanesce nu numai cu republic'a Venetiei si cu a Genuiei, ci si cu Rom'a si cu Parisulu. A fostu inse unu destinu órecare, cá productele culturéi moderne, éra anume papirulu (charthi'a de trentie) si tipographi'a se petrunda la romani prin unu mare incungiuru, mai antaiu in Transilvani'a si de aici mai departe p'ntre Carpati. Midjlocitorii, sau cumu amu dice in termini comerciali, comissionarii si speditorii aceloru midjlocé de cultura au fostu Sasii din Transilvani'a, acelu ramu sau espositura a germaniloru din regiunile Renului.

Inceputulu reformatiunei in Germani'a.

Fiulu ilustrului Lorenzo de Medici dela classic'a Florentia, Giovanni de Medici, cá papa Leo X intre anii 1513 si 21, erá unu mare patronu alu arteloru si sciintieloru, totu-odata inse si iubitoriu de pompa; ii placea se se amestece multu in afaceri politice, participá si cu armele la ele. Tóte acestea costá sume enorme de bani. Restaurarea universitatiei din Rom'a inca l'a costatu. Cele mai multe milióne inse le absorbía edificarea bisericei s. Petru, acea minune a lumii, pe care pap'a Leo X erá decisu a o terminá cu ori-ce pretiu. In lips'a mare de bani in care se aflá tesaurulu publicu, calugariloru le vení in minte cá se propuna papii incuviintiarea comerciului cu asia numitele indulgentie, adeca carti de ertatiune, de care ómenii in tierile resaritene totu mai cumpara cu bani grei pàna in dio'a de astadi de pe la scaunele patriarchali, pentru-cá dupa-ce moru, se li se puna pre peptu, cá se le aiba de indemana in momentele candu voru ajunge la usi'a raiului, spre a se legitimá cu ele, cà òi in acésta lume inplinisera tóte canónele de penitentia (pocaintia) si cà li se ertasera tóte pecatele. In apusu cartile de ertatiune erá classificate dupa unu regulamentu órecare si nu se dá tóte pe viatia.

Acelu comerciu cu carti de ertatiune se parú calugariloru si Papii Leone X fórte avantajosu pentru finantiele sale desecate, de aceea ilu si permise. Pe atunci mai tóta Europ'a, cu exceptiune de Russi'a, Daci'a si una parte a tieriloru Poloniei, erá rom.-catholica. Calugarii inpartira tierile intre sine si plecara fia-care in regiunea destinata lui; éra clerulu din tóte tierile fu obligatu a le stá in ajutoriu, a indemná pe lume cá se'si marturisésca pecatele mari si mici si apoi se'si cumpere carti de ertatiune. Vendiarea indulgentieloru mergea fórte bine, pre candu unu calugaru din ordinulu s. Augustinu anume Martinu Luther, pe atunci profesoru la universitatea din Wittenberga, cunoscutu in Germani'a de omu invetiatu, doctoru in teologia, bunu predicatoru si auctoru alu mai multoru carti religióse, sculandu-se asupr'a comerciului cu indulgentie, ilu declarà prin graiu viu si in scrierile sale de nelegiuitu, de scandalu, de rapacitate si inşelatiune. Unu altu calugaru, totu germanu, anume Tetzel, din ordinulu (cinulu) Dominicaniloru, erá celu mai zelosu defensoru alu comerciului cu indulgentiele; de aceea isi dete curendu in capu cu compatriotulu seu adversariu.

Martinu Luther cunoscea prea bine dorinti'a vechia si generale a tuturor popóraloru catholice pentru reformatiunea in capu si in membrii (*reformatio in capite et membris*) din tóta lumea christiana; cà-ci in adeveru abuserile si coruptiunea cea mai funesta petrunsesse mai preste totu in cleru, in càtu popórale perdusera ori-ce respectu càtra clerulu seculariu cá si càtra celu monasticu, pentru-cà nu mai aveai ce alege intre popii de miru si intre calugari. Terenulu pentru o revolutiune violenta, religiósa, erá preparatu de multu, éra mai de aprópe netedisera calea lui Luther inca si inversiunatele dispute theologice Reuchliniane, asia numite dela auctorulu Reuchlin. Totu in acea epoca esise si faimosulu pamfletu sau libellu intitulatu *Epistolae obscurorum virorum*, intru care se demascá multime de blastematii calugaresci, secrete de prin nenumeratele monastiri, ce se multiseru in tóte tierile in mesura, de care lumea nóstra moderna abia póte se aiba vreo idea.

Vediendu Luther, cà monachii insarcinati cu comerciulu cartiloru de ertatiune nu crestédia intru nimicu aspr'a lui critica, se decise a face unu pasu mare inainte pe calea reformeloru eclesiastice, din care mai apoi s'au alesu cele mai sangeróse revolutiuni si belluri civili, ce au devastatu preste 100 de ani mai multe tieri. In 31 Octobre 1517 Martinu Luther esí in publicu si lipí pre paretii bisericei din Wittenberg'a 95 de these theologice, provocandu pe calugarii negutiatori de ertatiuni si pre toti ceilalti, cá se stea la disputa cu elu. Se sculara asupra lui Luther trei theologi, dominicanulu germanu Hochstraaten, Prierias dela Roma si dr. Eck; cert'a inse numai càtu se inveninà mai tare si curse unu anu intregu. Atunci pap'a cità pe Luther la Rom'a, cu provocare cá se'si revóce thesele in genunchi; a mersu inse numai la cardinalulu Caietan in Augusta (Augsburg); éra dupa-ce a simtitu cà acesta voiá se'lu lege si se'lu trimita la Rom'a, Luther fugí in 20 Octobre 1518 la Vittenberg'a, lasandu in urm'a sa numai unu protestu „*a pontifice male informato ad pontificem melius informandum*“. Dupa aceea Luther pretinse dela pap'a cá se conchiame conciliu ecumenicu (sinodu universale). Pap'a Leo in locu de ori-care alta resolutiune, in 9 Novembre alu aceluasi anu confirmà din nou teori'a cartiloru de ertatiune, éra in 15 Iuniu 1520 esí bull'a de anathem'a cea mare contra „archiereticulu“ Luther din Germani'a. Luther replicà la bull'a papei Leone X prin declaratiunea sa din 10 Decembre, in care o numí lucru alu lui

Antichristu si o arse in Vittenberg'a, precumu catholicii au arsu cele 95 de puncte ale lui in Rom'a, Coloni'a, Louvain (in Belgiu) si pe airea. Prin bull'a din 3 Ianuariu 1521 pap'a escommunica de nou pe Luther si decretà interdictu asupr'a ori-carei comune, care ar cutediá se'i dea ospitalitate si se'lu suferi in sinulu seu. Din acea di incepù se ia parte si aristocrati'a Germaniei la certele religiöse, éra pe Luther ilu incuragiá cá se continue lupt'a si se fia siguru de protectiune si aparare. Citatu dupa aceea la diet'a din Vormatia (Worms) si provocatu cá se'si revóce doctrinele, Luther nu revocà nimicu, ci in 17 Aprile respunse celoru adunati: „Ací stau, altumentrea nu pociu; asia se'mi ajute Ddiu! Amin!“ Din acea di viati'a lui Luther nu mai erá sigura; inse principele Fridericu Intieleptulu din Saxoni'a luandu'lu sub protectiunea sa, ii dete asilu in fortaréti'a Altenstein. In 26 Maiu imperatulu Germaniei proscrise pe Luther, prin urmare acumu erá permisu cá se'lu ucida ori-cine ar fi voitu.

Cu tóte acelea persecutiuni, planulu lui Luther de a introduce reforme radicali in tóte partile vietiei religiöse si eclesiastice ajunse la matoritate numai in anulu 1823; éra in anulu 1524 lapedandu vestmentulu de monachu, esí de buna voia din sinulu bisericei catholice; dupa aceea in 13 Iuniu 1825 pre candu se aflá in etate de ani 42, se cuñunà cu fost'a monachia Catarina de Bora.

Luther a repausatu in 18 Februaru 1546 la Eisleben si a fostu ingropatu la Vittenberg'a.

Facèndu ací abstractiune stricta dela tóte disputele theologice si dela eresurile dogmatice ale lui Luther, noi aflamu celu mai mare meritu alu lui in fapt'a, cà elu a invetiatu pe natiunea sa si prin aceea pe alte popóra, cá se róge pe Ddiu fia-care in limb'a sa, prin urmare se si invetie carte in limb'a nationale si asia se o si cultive, éra cultivandu-o se'si inmultiésca fia-care poporu productele literaturei sale. Luther a publicatu multe scrieri si opuri, la inceputu in limb'a latina, dupa aceea in a sa nationale. Omu fórte activu, elu celu de antaiu dintre germani s'a incumetatu a se apucá de traductiunea bibliei, prin care a pusu la proba grea limb'a germana, pe atunci inca saraca si necultivata. Cu Testamentulu nou a mersu mai usioru, cà-ci l'a terminatu in anulu 1522. Testamentulu vechiu inse 'ia datu de lucru pàna in anulu 1534. Dupà aceea isi luà traducerea bibliei intregi la revisiune, pe care éra si abia o a terminatu in

anulu 1541. Pe langa biblia se tiparira multe dissertatiuni, apologii, polemii si predice de ale sale, care apoi se latira nu numai in Germani'a, ci mai in tóta Europ'a. Acésta impregiurare o insemnamu ací din cauza cà vomu avea a reflectá la ea indata in capitolulu ce urmédia.

Sectatorii lui Luther au fostu numiti la inceputu Luterani dela dascalulu loru, dupa aceea protestanti, dela protestele loru date in contra persecutiunei, si a augustani, dela simbolulu loru de credintia recunoscutu in pacea dela Augusta (Augsburg) dela 1555 si in cea de Vestfali'a din 1648. Sectatorii lui Ioanu Calvinu, carii s'au desbinatu de càtra luteranii, se numescu calvini si reformati helvetiani, sau de confessiunea helvetica.

Inceputulu reformatiunei in Transilvani'a si cu ea alu literaturei in diverse limbi.

Ideile reformatiunei religióse au petrunsu din Germani'a si Elveti'a in Transilvani'a neasemenatu mai iute, decâtu s'ar fi potutu crede intre impregiurarile ce dominau in prim'a diümetate din secolulu alu 16-lea, pre candu necum se fia fostu cunoscute minunatele midjuloce moderne de comunicatiune, nu erá nici macaru drumuri asternute, éra puçinii ardeleni càti se incumetau se ésa dintre muntii loru mai departe preste desertele (pústele) si terenulu inundatu de riurile Tisa, Crisú, Somesiu etc. din Ungari'a, caletoria mai multu numai in capu de véra si celu multu pàna in Octobre, luandu'si merinde pre càte 20 de dile pàna la Bud'a, pe 25 pàna la Vien'a si asia mai departe. Magnatii faceau acelea drumuri in asia numite radvane sau batara, care mai tardiu se numira unguresce Hinto-hinteu (careta), trase de càte siese cai; mai ducea inse cu sine si alte cara cu merinde, vasa de bucataria, asternutu de patu, chiaru si unele mobiii de casa, càtiva sèrbitori si sèrbitóre, cai de calaritu pentru casuri candu carale s'aru inglodá in vre-o balta sau noroiu seculariu. Ómeni din clasa de midjilocu plecá la drumu de regula calare pe càte unu calu bunu, armati cu pistóle si baltage, sau incai cìomege (maciuci) acatiate la obláncu, si in societate cu altii, pentru cá se se apere pre càtu se potea de banditii pusteloru; incarcá si de ale mancarei pre càtu era in stare se duca caii. Inainte de plecare toti se marturisiau

si cuminecau in biserica, dandu totu-odata liturgii si paraclise, pentru-cá se le ajute Dumnedieu, se'i apere de ómeni rei, de bóle, de innecatiuni, de rataciri la drumu, ceea ce se intemplá destule ori. Pentru poporul tieranu agricultorului si in specie pentru romani erá opritu strinsu prin lege a amblá calare si a portá vre-o arma, nici macaru baltagu lungu cu secure si cïocanu in capu; asia tieranii facea drumuri departate totu-deauna pedestrii, armati numai cu câte o maciúca buna, pe care tocma cá si astadi, nici-odata nu o lasá de langa sine.

Este inse in Transilvani'a unu poporu micu la numeru, adusu sub nume de ospeti (Hospites), colonisti, mai virtosu din tierile Germaniei renane, de cãtra regii Ungariei, successive, din secolulu alu 12-lea pãna in alu 14-lea si chiaru mai tardiu, asiediati in diverse regiuni ale Transilvaniei, pe langa cele mai favorabili conditiuni de existentia, coprinsa in privilegiile date loro, mai apoi in legile fundamentali si speciali ale tieriei. Acelu poporu sunt Sasii, Saxones, Hospites teutonici. Acésta parte a locuitorilor tieriei, care astadi ajunge la unu numeru de 165 de mii, nici-odata nu'si uitase de vechi'a sa patria Germani'a. Si fiindu-cã dintre locuitorii sasi orasieni erá multi comercianti de manufacturi europene, éra fii de ai familiiloru patriciane mergea pe la universitati de ale Germaniei pãna pe la Strassburg si pãna in Olandi'a spre a'si castigá cunoscintie, de care in Ungari'a si in Transilvani'a nu erá cunoscute nici dupa nume, — comerciantii si studentii multi puçini càti esiá in strainatate, dela cetatile Bistritia, Brasiovu, Medeasiu, Seghisióra si cu atátu mai multi dela Sibiiu, care erá consideratu de capitala a sasiloru, candu se intorcea in patria aducea cu sine carti tiparite in alte tieri, din care apoi inpartia si la alti conce-tatiuni de aceia, carii apucasera se invetie câte ceva latinesce, mai a alesu de candu gloriosulu rege alu Ungariei Mateiu Corvinu (1458—1490) pusese temelii la universitatea din Bud'a si pe langa ce chiamase anume din Itali'a mai multi barbati eruditi, cu alu caroru consiliu si ajutoriu adunà renumit'a sa bibliotheca corviniana, apoi infintia si prim'a tipografia in Ungari'a.

In anulu 1519, adeca doi ani dupa rescularea lui Luther contra calugariloru vendietori de indulgentie, negutiatorii din Sibiiu venindu dela mess'a (tergulu) celu mare de Lipsi'a, adusera cu sine p'ntre marfile loro si carti de a le lui Luther, pe care le citira cu mare placere toti sasii càti scia carte mai multa, éra dela sasi le apucara si magiarii carturari. Propagand'a

A curse vreo doi ani mai multu pe ascunsu, din cauza cà mirenii inca totu mai sciá de fric'a calugariloru. In anulu 1521 se face comite, adeca capu regente alu natiunei sasesci patricia-nulu Marcu Pemfflinger, care avù curagiulu a'si aratá pe fația placerea sa pentru nouele doctrine si dorinti'a de a se introduce la sasi. De aci se porní o lupta ferbinte intre preo-time si mireni. Decanulu Petru dela Siur'a-mare si alti cativa preoti catholici incepura se predice cu mare focu si se blasteme nouele eresuri. Intr'aceea negutiatorii si patricianii isi inmultia exemplariile de carti noue aduse din Germani'a, le citia in adunari private, tramitea din ele si in alte tinuturi. Atunci capitolulu (consistoriulu) din Sibiu se adressà (1522) cu plansóre dorerósa la mitropolitulu primate Ladislau (Vladu) Salcanu din Strigonu (Granu), la care denuntiaru mai virtosu pe doi predicatori, anume Ambrosie Silesianulu si Conradu Weich (Móle). Resultatulu celu mai de aprópe fù sententi'a de mórte decretata asupra celor doi predicatori cá eretici, carii aru predicá blasfemii; au avutu inse norocu cu Pemfflinger, carele pe atunci aflandu-se in Bud'a, éra mitropolitulu primate la Rom'a, se folosí de absentia acestuia si rogà pe junele rege Ludovicu II cá se amane executiunea pana la întórcerea mitropolitului. Cei doi predicatori scapara de mórtea sigura, n'au scapatu inse tier'a intréga de propagandele religioése, de agitatiuni si sguduituri fórte periculóse.

Din anulu 1523 inainte cestiunea religioása o luà amana nu numai regele si consiliarii sei, ci chiaru si diet'a Ungariei. Acésta convocata fiindu pe dio'a de S. Georgie si condusa cá totudeauna mai multu de càtra arhierieii catholici, votà una lege teribile, in puterea careia toti locuitorii càti professá doctrinele lui Luther, éra condamnati la mórte si la perderea averiloru. Precumu adeca in Franci'a si pe a'irea, asia si in Ungari'a unitatea religiunei, o religiune unica si uniforma, éra considerata cá conditiune essentiala a unitatiei si integritatiei statului, éra nu numai a unitatiei in biserica; adeca buna-óra asia, precumu astadi, in epoc'a nóstra, in aceeasi Ungaria si Transilvania poliglotta se proclamà funest'a si prea fatala maxima de statu, cà dela unitatea limbei depende unitatea si integritatea statului ungurescu. Scopulu inse nu s'au ajunsu inainte cu 300—350 de ani, cumu nu se va ajunge nici in dilele nóstre.

In 2 Maiu acestuiasi anu 1523 regele insusi scrie senatului din Sibiu infruntandu si amerintiandu, cà-ci suferu cá blasfemiile

lui Luther se fia citite si ascultate; ii comitte cá atátu in Sibiiu cátu si pe la sate se calce casele ómeniloru si adunandu scrierile lui Luther se le ardia pe tóte in piati'a publica, se si proclame din nou, cá lectur'a cartiloru luterane va fi pedepsita cu confiscarea averiloru. Senatulul terrorisatu a si confiscatu mai multe carti luterane, care au fostu date flacariloru in piati'a cea mare prin carnefice (gâde). Dara acea executiune avù resultatu cu totulu oppusu celui asteptatu; cà-ci de aci incolo bietii popi si calugari nu numai erau insultati si amerintiati, ci unii din ei amblara si batuti, buna-óra cá pop'a Simionu din comun'a Rossii'a si cá decanulu din Siur'a-mare, batutu de unu negutiatoriu. In Ianuarium 1524 se vediù pe usile bisericeii cathedrale lipita anathem'a cea mare. In Augustu mitropolitulu si regele comandara din nou arderea cartiloru luterane, ceea ce se si intemplà; preste acésta in tóte duminecile si serbatorile se citiá in biserici anathem'a, se escomunicá mereu câte cineva dintre luteranii fruntasi, intre sunetulu clopoteloru si cu stingerea faciiloru, spre semnu cà au se ajunga in estrem'a intunecime din iadu. Acumu inse mai toti membrii senatului si mai multi preoti aruncandu masc'a trecura pe faciã la sect'a lui Luther.

Intre acestea doctrinele luterane petrunsera si la alte natiuni, anume la magiari si la slavaci. Atunci diet'a Ungariei adunata in anulu 1525 decretà din nou in termini si mai asprii, pedéps'a cu mórte si confiscatiunea de averi contra toturoru luteraniloru din monarchi'a intréga, éra mórtea se fia pe rugu de focu (Rogus). In Ungari'a au si fostu arsi càtiva; in Transilvani'a inse nu s'au aflatu cine se execute acea lege atroce si selbatica, din cauza mai virtosu, cà se primisera mai multe sciri certe despre immensele preparative bellice ale sultanului Suleimanu I contra nefericitei Ungariei, care dela mórtea lui Mateiu Corvinu si asia plecase spre decadentia. Sasii inse, atunci cá totudeauna mai prevedietori si mai prudenti decâtu alte popóra din patria, nu'si pusera manile in sinu, ci convinsi odata, cà biserice'a trebue se tréca prin reforme, — spre a'si asigurá si mai bine calea apucata de ei, s'au si grabitu a intemeiá in Sibiiu o scóla noua latino-germana, cu caracteru luteranu. Pe acelasiu timpu venise din alte tieri unu calugaru dominicanu anume Georgie, cá fugariu, din cauza cà si acesta trecuse la sect'a lui Luther. Sasii ilu luara sub protectiunea loru, si fiindu predicatoru bunu, ii detera voia se propage

doctrinile noue nu numai in familii, ci si de pre amvonu in biserica. Regele Ludovicu II se mai încercà si in anulu 1526 se insufe sasiloru frica prin unu decretu, in care provocá pe senatu se taia, se ardia pe sectari si se le confiscé averile. Intr'aceea vení dio'a cea fatala din 29 Augustu 1526, in care independenti'a Ungariei fû astrucata la satulu Mohaciu impreuna cu regele Ludovicu in baltile riuletiului Cele. Câteva luni dupa aceea erupse bellulu civile intre cei doi pretendenti, Ferdinandu I si Ioanu Zapolya, si asia deocamdata niciunulu din ei nu mai avù timpu de a se ocupá cu afacerile dogmatice a le theologiloru. Totusi in anulu urmatoriu 1527 Ioanu Zapolya, cunoscutu mai de inainte de unu tiranu selbaticu, crediendu cà prin mesuri barbare luate asupr'a luteraniloru va castigá in partea sa pe clerulu superioru rom. catholicu, dete porunci aspre, cá luteranii se fia persecutati cu focu si sabia in totu coprinsulu tierei càta apucase sub domni'a lui. Atunci sasii decísera a se apará cu armele. Intre multe certe si persecutiuni urmate de ambele parti veni anulu 1529, candu Zapolya plecà cu óste asupr'a Sibiului. Sasii inchisera portile si nu lasara nici se se apropie ómenii pretendentelui; constrinsera totuodata pe locuitorii catholici, cá in optu dile se ésa din cetate sub pedéps'a mortii. Catholicii inse totu mai erá in majoritate asia, càtu in anulu 1530 alesera éراسi parochu catholicu la biserica cea mare. Numai in anulu 1536 luteranii au ajunsu in stare se'si aduca unu popa luteranu anume Mateiu Ramser dela Orasteia, carele ajutatu de marile evenimente din afara, strabatù definitivú cu reformatiunea.

C o n t i n u a r e .

Ioanu Honterus din Brasiovu, apostolulu sasiloru.

Totu pe calea cunoscuta sibiieniloru au petrinsu scrierile lui Luther si la Brasiovu. Locuitorii acelui municipiu au fostu in vechime, cá si in dilele nóstre, conformu cu ocupatiunile loru comerciali si industriali, ómeni multu mai prosaici si cu atátu mai puçinu aplecati a se demitte la speculatiuni theologice si a le schimbá cu speculele materiali. Au adusu si negutiatorii loru carti luterane de la Lipsi'a; le-a pasatu inse prea puçinu de ceilalti concetatieni, cá se le faca si loru cunoscute; de aceea doctrinele sectei noue au petrinsu in Brasiovu mai incetu, cumu amu dice, mai a lenea. Si totusi spiritele erá si acolo preparate fórte bine pentru reformatiune. Dn. superintendente ev. dr. G. D. Teutsch

arata in istori'a sa la anii 1529—53*), cã atãtu brasiovenii cãtu si locuitorii comunelor sasesci de prin pregiuru erã inca de pre la an. 1483 fõrte iritati asupr'a calugariloru si popiloru de miru. Acestia adeva isi arogã dreptulu de a se amestecã in afacerile civili, a tiné judecati si a emite sententie; pe locuitori ii amenintiã pentru tõte nimicurile cu anathema si'i escomunicã; parochii si capellanii loru, setosi de castiguri, tinea càrciune (popine in Rom'a vechia) chiaru in locuintiele loru, fõra se vrea a platí vreo taxa la cass'a comunale; preste acestea popii si calugarii erã tocma pre atãta de ignoranti, pre cãtu si depravati. Ignoranti'a loru se põte caracterisã ací cu inpregiurarea, cã de es. pop'a catholicu Paulu din comun'a sasésca Sãraoia sau Sierpeni in districtulu Fagarasiului, nu scíã nici macaru citi, si totusi elu erã hirotonitu si sustinutu in functiune de parochu. Si cá se aducemu unu singuru exemplu pentru coruptiunea morale, apoi totu pe atunci calugarii dominicani din Seghisiõr'a apucasera in monastirea loru pe o nefericita de fêmeia tenera, carea isi aflã acolo mórtea. Acelu scandalu infricosiatu iritã pe cetatieni intru atãta, cãtu spargõndu portile si dandu navala asupr'a calugariloru, acestia scapara care incãtrãu, era monastirea fũ prefacuta in casa municipale, sau cumu se dice in Transilvani'a, cas'a senatului, senatu (sfatu).

Vediendu regele Ludovicu si Archiepiscopulu mitropolitu, cã si Brasiovenii stau se tréca la sect'a lui Luther, in a. 1524 au datu porunci aspre totu cá cele adressate sibieniloru, cá decanulu se publice anatheme si se escomunice barbatesce, era senatulu se adune cartile luterane si se le ardia, se si stea decanului in ajutoriu, cá anathemele se se execute in tocma. Tõte acelea mesuri n'au mai folositu catholicismului nimicu, cãci in 1529 doctrinele luteranilorulu petrusesera in tõte comunele acelu districtu.

In acelu timpu apparũ din Brasiovu unu barbatu, a carui activitate produse rezultate decisive nu numai asupr'a vietiei religiõse, ci si asupr'a celei politice si asupr'a culturai poporului sasescu. Acelu barbatu erã Ioanu Honterus, fiulu cetatiênului Georgie Gross, de profesiune argasitoriu (pielariu, tabacariu, dubelariu) din Brasiovu. Acestu Ioanu mai tardiu isi luase nume latinu de Honterus, dupa datin'a aceloru

*) Geschichte der siebenbürger Sachsen für das sächsische Volk. Kronstadt. 1853.

timpuri adoptata mai virtosu la germanii literati de a'si latini connumele. I. Honterus nascutu in a. 1498, fiindu in etate de ani 20 au ascultatu mai antaiu cîteva colegii la universitatea din Cracovi'a, éra de acolo trecù la Wittenberga, unde avù ocaziune se asculte pe Luther si Melanchton si se faca cunoscintia de aprópe cu densii. De acolo Honterus trecù la Basili'a (Bâle) in Elveti'a, unde invetià artea tipographica, de care prevediuse cà va avea mare trebuintia in patri'a sa Transilvani'a, unde pàna atunci nu erá nici-o tipographia. Si fiindu-cà 'i remasese parte frumósa de avere dupa repausatulu seu parinte, Honterus la întórcerea sa in 22 Ianuarium 1533 aduse cu sine, pe langa sciintie frumóse si multe carti, inca si unu apparatusu intregu de tipographia, pe care'lu asédià in casele mamei sale, care se potu vedé pàna in dio'a de astadi in una din stradele principali ale Brasiovului.

Póte fi cà ne va întrebá cineva: Ce ne privescu acestea pre noi romanii? Puçina patientia si escursiunea nóstra asupr'a lui Honterus „apostolulu sasiloru luterani“, va fi justificata si din puncte-de vedere curatu romanesci.

Prim'a tipographia in Transilvania.

Dieci de ani literatii din Transilvani'a cercetasera indesiertu cá se afe, care va fi fostu cea de antai tipographia infintiatu pe teritoriulu Daciei. Repausatulu Iosifu Trausch, unulu din barbatii cei mai eruditi ai Transilvaniei, a deslegatu acésta întrebare inca din a. 1846 si a documentatu de ajunsu, cà prim'a tipographia in Daci'a fusese cea intemeiatu de Ioanu Honterus in a. 1533 si cà din aceea se afla exemplarie de carti tiparite din a. 1535, anume gramatic'a latina compusa de insusi Honterus si gramatic'a grecésca, elaboratá de Wagner.*) De aci încolo, in aceeași tipografia s'au tiparitu succésive multime de carti, mai antaiu totu numai pentru sect'a luterana, precumu profesiunea credintiei augustane, catechismulu lui Luteru, apoi carti scolastice latine, germane si grecesci, in fine carti bisericesci si religióse, inca si calindarie in limb'a romanésca, precum se va vedea mai la vale.

Unde se afla tipographiï, se simte si lips'a de charthia. Daca I. Honterus a intemeiatu cu spesele sale prim'a tipographia

---

*) Jos. Trausch, Magazin für Geschichte, Literatur und alle Denk- und Merkwürdigkeiten Siebenbürgens, v. Ant. Kurz. II. Bd., III. Heft. Kronstadt, 1846 pp. 340—356.

in Transilvani'a, colegii sei, judele Ioanu Fuchs si Ioanu Benkner senatoru, au infintiatu prim'a móra de chartéia din trentie, totu la Brasiovu, in vill'a sau cumu se dice pe acolo, stupin'a lui Benkner, care mai tardiu trecuse in proprietatea familiei Plecker, apoi la famili'a Conradu, si la com. Alberti, pe riuletiulu numitu Ghimbavu, nu departe de biseric'a romanésca din campulu „Stupineloru“. Asia, acea móra vechia nu e nicidecumu identica cu fabric'a de charteia, ce se vede in dilele nóstre situata aprópe de cetate, in dosulu fortaretiei.*)

Precumu din prim'a tipographia trecea multe carti romanesci in Moldov'a si Munteni'a, intocma din prim'a móra de charteia se vendea fabricatulul in aceleasi tieri, care pàna atunci tragea charteia mai totu din Itali'a, unde fabricatiunea ei erá in mare flóre inca din secol. alu 14-lea, anume in regiunea Anconei, in ducatululu Spoletu, in statulu bisericescu in Veneti'a etc. De altumentrea pre càtu se póte sci pàna acumu, cea de antaiu charteia (papiru) de pensa s'a facutu in provinci'a Galiti'a din Spani'a, de unde apoi acea arte escelenta a trecutulu in incetulu in Elveti'a, Itali'a, in sec. XV la Franci'a si Germani'a, apoi abia la 1550 in Angli'a.

Cartea cea mai vechia tiparita in Ungari'a propriu disa este dela 1539 titulata: Gramatica Hvngharo latina in usum puerorū recēs scripta Ioanne Sylvestro Pannonio Autore etc. Éra urma sigura despre mór'a de charteia in Ungari'a nu se afla pàna pe la anulu 1613. Tipographii inse s'au infintiatu in acea tíera dela 1539 pàna la 1610 in numeru de 23. De aici urmédia cà in lips'a moriloru de charteia, acelea tipographii tragea chartei'a necessaria loru din Germani'a si din Itali'a.**)

Carti slavóne si romanesce tiparite in Brasiovu pe timpulu reformatiunei.

Nu reformatii calviniani, nu principii Gabrielu Bethlen si Georgie Rákoczi I au fostu precumu credea unii pàna acumu, carii au infintiatu mai antaiu tipographii cu litere cirilice si cu scopu precugetatu de a scóte la lumina carti slavóne si romanesce spre a strabate la serbi si la romani cu doctrinele sectei loru, ci luteranii au fostu cei de antai, anume in Brasiovu, carii pe langa literele

*) A se vedé in acésta materia dissertatiunea comitelui Iosifu Kemény in Magazin für Geschichte, Literatur etc. de Ant. Kurz Kronstadt 1844. I. Bd., II. Heft. pp. 134—162.

***) Idem, Ibidem.

latine si germane au inavutitu tipographi'a loru si cu litere grecesci si ciriliane, spre acelasiu scopu. Fericitul dr. Vasilie Popu aratase dupa alti doi auctori straini, cà din tipographi'a lui Ioanu Honterus indata la 6—7 ani dupa infiintierea ei, adeca in anulu 1550 a si esitu Catechismulu lui Luther tradusu in grecesce, éra in anulu 1557 Noulu Testamentu totu grecescu, si cà spesele tipariului acestoru carti le-a portatu Valentinu Wagner, carele dupa mórtea lui Honterus in-templata la 1549 ii successe in functiunea de parochu. Acelu popa luteranu Wagner ardea de dorintia de a trage la sect'a sa nu numai pre toti romano-catholicii (sasi si unguri), ci si pe romanii, grecii, bulgarii locuitori in Brasiovu si mai departe. La biserica sf. Nicolae din Brasiovu se afla si o evangelia serbéscă tiparita in anulu 1562 totu de Benkner. *)

Atàta sciá Vasilie Popu pe la 1838 despre acelea incercari ale luteranilor. Dara dr. G. D. Teutsch arata in susu citat'a sa „Istoria a Sasiloru din Transilvani'a“ cà senatorulu Ioanu Benkner a midilocitu a se tipari la a. 1562 in limb'a romanésca cele patru evanghelii, „pentru-cá popii valachi se le citésca si intieléga, cà-ci este mai bine a vorbí la poporu cinci vorbe pe care se le pricepa, decâtu dñece mii in limba straina, pe care nu o pricepe.“ Mai inainte, in anulu 1559 insusi senatulu (consiliulu municipale) din Brasiovu a pusu se se traduca Catechismulu lui Luther in limb'a romanésca, firesce cu scopu de a se inparti la preotime si la alti romani càti voru fi sciutu cití inainte de acésta cu 329 de ani **)

On. Superintendente observa la loculu acesta, cà numai romanii nu s'au induplecatu in acelea timpuri cà se adópte doctrinele lui Luther. Acésta observatiune o facusera mai multi alti istorici si theologi inaintea dsale, éra càtiva din trensii

*) Disertatie despre tipographiile romanesci in Transilvania si invecinatele tieri dela inceputulu loru pàna in vremile noastre. Scrisa de Vasilie Popp, a frumoeseloru maiestrii, a filosofiei si medicinei doctoru etc. Sibiiu, 1838 s'au tiparitu la Georgu de Closius. Form. 8° (vedi la pag. 11—12).

**) Geschichte der Sieb. Sachsen, III Heft, pag. 288. Dupa date scóse din Chronicon Fuchsio-Lupine-Oltar di anum, P. I., pag. 61. — Jos. Treusch Beiträge und Actenstücke zur Reformationsgeschichte von Kronstadt. 1865. pp. 11—21. Idem Geschichte des Burzenländer Capitels, im Magazin für Geschichte etc. Kronstadt 1852, Sulzer Geschichte des Transalpinischen Daciens II. 273.

voia se afle caus'a acelei perseverantie in religiunea vechia mai multu numai in cumplit'a nesciintia si chiaru in o naucã sau stupiditate frísca a poporului romanescu. Considerata cestiunea din partea facultatiloru spirituali, din punctulu de vedere de a schimbá credintiele religióse numai dupa lectur'a unoru carti noue, a unui catechismu ori polemii theologice, atunci ar urmá, cà tóte popórale meridionali si orientali incependu din Transilvani'a pàna la Sicili'a si pàna la Eufratu, aru fi din natur'a lor multu mai nauce, mai gróse la capu decátu spre exemplu poporale germane. Dara daca e vorb'a de a reformá, innoí, a se desbiná dupa diversitatea de credintie si opiniuni religióse in secte si eresuri, apoi popórale orientali au fostu si pe acestu terenu adeverate maestre, care in periodulu de circa 600 de ani, adeca dela Is. Chrtosu, pàna la Abulcassem Mohamed au inventatu atâtea eresuri, câte nu au fostu in stare de a inventá europenii in alti 1200 de ani. Se ia ori-cine istori'a eclesiastica generale in mana si numerandu eresurile christiane din eclesi'a primitiva, fia si numai pàna la anulu 600, se le compare cu cele moderne, cá se cunósca, cu càtu au intrecutu orientalii pe europenii apuseni intru provocarea de cele mai crunte lupte religióse, incependu dela Ebioniti si Gnostici, dela Montanisti si Manichei, pàna la Ariani, Nestoriani, Eutichani, Donatisti pàna încóce la Iconoclasti, cá se tacemu de ruptur'a Mohamedaniloru, carii au esitu totu din christianismu. Cu totulu altele au fostu cauzele grave, pentru care mai nici-unu romanu nu s'au induplecatu mai niciodata a se abate de buna voia dela credintiele religióse heredite din carunt'a anticitate, éra nu nesciinti'a nici stupiditatea. Acésta inse este o materia de inportantia suprema, alu carei studiu remane pentru acei ce se ocupa cu filosofi'a religiunei; ne-a cautatu inse a o atinge si aci cá in fuga, din cauza cà avemu a face cu unu catechismu calvinescu.

Dara se ne întórcemu la tipographi'a lui Honterus si la cartile romanesci tiparite intru aceea.

Se credea pàna acumu, cà cea mai vechia carte romanesca esita din tipographi'a fundata de Honterus ar fi Psaltirea slavo-romana a diaconului Coresi, din anulu 1577, éra a dou'a Evangeli'a tiparita la 1580, pre candu in Transilvani'a éra principe regente Christoforu Bathori si Mitropolitu roma-

*) Némethi Memoria typographiarum. Pestini, 1818. pag. 9.

**) Walaszky Conspectus Reipublicae literariae. Budae 1508.

nescu Genadie, éra in Munteni'a domniá Michnea si Mitropolitu érá Serafimu. Dara chronologi'a romanésca aflata la biseric'a Sf. Nicolae din Schiai, citata de Vas. Popu in dissertatiunea sa dupa Némethi*) si Wallaszky**), inceputa cu anul 1492 (venirea celor de antei bulgari-schiai la Brasïovu) si continuata pâna la 1637, spune cà in tipographi'a honteriana s'aru fi tiparitu „multime de carti romanesci.“ Inse unde mai este acea „multime“ de carti romanesci tiparite la Brasïovu in sec. alu 16-lea? Óre s'au stersu tóte urmele loru, pentru cá se nu mai póta dá nimeni de ele? Eu nu m'asiu mirá de o perdere cá acésta, candu scimu cu totii, cu càta nepasare este lumea càtra cartile vechi, si candu e cunoscutu, cà chiaru din cartile latinesci si germane tiparite la Brasïovu pâna càtra anul 1690 abia se mai afla câte una cá o raritate mare. Inse cu tóta acea negrija fatale amicii culturai inca totu mai dau, precumu veduramu si mai in susu, de urmele unoru carti romanesci, tiparite in Brasïovu inainte de Psaltirea lui Coresi. Asia de ex: eruditulu istoricu si generosulu compatriotu dr. jur. Eugenu de Trauschenfels cercetandu archivele din Brasïovu, aflá in registrele de comptabilitate ale senatului cà:

„In anul 1569 s'a cumparatu pentru solulu moldovénu unu Calindariu cu 6 denari.“ Asia dara cu 8 ani inainte de Psaltirea lui Coresi se tiparise in Brasïovu si unu calindariu romanescu, din care senatulu a cumparatu unu exemplariu cu 6 denari luati din cass'a municipale, pentru cá se'lu faca precumu se vede, presentu delegatului domnescu din Moldov'a, carele va fi venitu la Brasïovu in alte afaceri politice, precumu se intemplá mai desu in acelea timpuri, atátu din partea Moldovei, càtu si din a Munteniei*).

Fiindu-cà atinseramu ceva despre desele relatiuni ale Brasïovului cu tierile romanesci, vomu mai transcrie din registrele acelei cetati, totu dupa dr. E. Trauschenfels, inca doue rubrice, care mie mi se paru demne de a le recomandá atentiunei barbatiloru carii se ocupa de istori'a civilisatiuni poporului romanescu. Si cá datele nóstre se fia intielese pe deplinu, premittemu indata ací, cà in vechime érá usu adoptatu, cá per-

---

*) Sächsischer Hausfreund. Kronstadt 1874 la paginile 81—107
Kronstädter Zustände zur Zeit der Herrschaft Stefan Bathoris in Siebenbürgen.

sónele ce venia in calitate de soli, delegati, insarcinati cu afaceri etc., in dilele petrecerei loru in locu se fia tñnuti si ospetati pe spesele comunei, éra la plecare se li se faca presente, daruri, „plocóne.“ Asia dara aflamu in registrele desu numitei cetati:

„In 11 Iuniu 1573 a venitu unu popa dela Alexandru Voda, pentru tipographia, si a fostu tñnutu patru dile pe spesele cetatiei*).

In 12 Decembre alu aceluiasi anu vení dupa aceea „diaconulu Vladicului, care elu insusi érá tipographu pentru una pressa**).

Din acestea documente oficiali aflamu, cà atátu Alexandru II Domnulu Munteniei (1567—1577) càtu si mitropolitulu de atunci, pe la anulu 1573 se ocupá sau cu planulu de a infintiá una tipographia in acea tíera, sau incai cu inavutirea vreunei tipographii pe care o avea infintiata de mai înainte, cà-ci adeca chronic'a brasiovéna dice curatu, cà diaconulu trimisu de mitropolitulu érá insusi tipographu; apoi tipographu fóra a se ocupá in vreo tipographia, nu prea are intielesu. Si óre se nu fia fostu acela insusi Coresi tiparitoriulu Psaltirei cu patru ani in urma si colaboratoru dupa alti trei ani la traducerea evangheliei din serbesce, alaturea cu pop'a Iane si cu pop'a Michaiu dela biseric'a schiailoru?***) Se scie cà mai de multu era destui ieromonachi, totu-odata tipographi.

Remane cá din cercetarile ulterióre ale literatoriloru mol-

*) Am 11. Juni 1573 „ein Popa kommen von Alexander Voda der Druckerei wegen“, und vier Tage lang auf städtische Kosten verpflegt worden. Vedi mai susu.

**) Am 12. December: „des Vladika Diaconus Buchdrucker selb fünf einen Press halben.“ (Totu sächsischer Hausfreund 1874.)

***) In a dou'a precuventare dela acea Evangelia judele Brasiovului si alu districtului jupânulu Luca Hrêsil, (Lucas Hirscher) cá editoru spune, cà elu au cautatu originalulu in multe parti si abia l'au aflatu „la archimitropolitulu Serafimù in cetate in Trägavisce“, apoi adaoage mai la vale: „si foarte mê sfatuí cu luminatul Mitropolitul Marele Genadie de in totu tñnutul Ardélului si al Oráziei si cu multu clirosu de preotie ce le trebuí acíastá carte. Încá si cu alti sfétnici mici, si cu voía tuturorú acestora, si cu voía Mitropolitului Serafim, noi o dédem lu Coresi Diaconul, ce era mesterú învătiatú intracesú lucru, de o scoase de in carté sèrbescá pre limba rumánescá, împreună si cu Preotí dela Bésérica Schiéilor, de lângá cetaté Brasiovului, anume Popa Iane, si Popa Mihai s. cl.“

davo-romani se ésa la lumina, daca in vechiulu principatu alu Valachiei nu a mai fostu alta tipographia inaintea celei infiintiate de Mateiu Basarabu (1632), éra in principatulu Moldovei inaintea celei fundate de Vasilie Lupulu (1640) numita tipographia domnésca; éra noi mai reflectamu aci inca numai la unele sciri adunate de Iosifu Trausch, relative la tipographi'a din Brasiovu. Din anii cãti au trecutulu dela 1586 pâna la 1627, adeca 40 de ani, nu se mai afla nici-o carte tiparita la Brasiovu in nici-o limba. Scriitoriulu sibianu Mateiu Miles (mortu la a. 1686) spune, cã tipographi'a ce fusese in Brasiovu, pe timpulu seu se aflã trecuta si pusa in activitate la Sibiiu. *) De aici ar urmã, cã tipographi'a cea veche din Brasiovu, care astadi se afla in proprietatea familiei Gött, este de data mai din cóce, inse totu din sec. alu 17-lea. Prin ce prefacere si fatalitati va fi ajunsu tipographi'a honteriana dela Brasiovu la Sibiiu, intréga sau numai una parte, dóra cea germano-latina, si nu cumva cea slavo-greco-romanésca se va fi stramutatu prin cumparare in Romani'a, sunt cestiuni deschise si póte fi cã numai de a dou'a ordine. Cestiunea principale ar fi acilea, cã se se afle, daca in Romani'a au esistatu inainte de anii 1632—40 tipographii mai vechi, in care se se fia tiparitu carti in limb'a nóstra romanésca.

A dou'a tipographia transilvana dupa vechime fusese cea din cetatea Alb'a Iuli'a (Belgradu dela Murasiu) intemeiata pe la 1565, adeca in dílele principelui Ioanu Sigismundu Zapolya, pre candu sect'a calvinésca apucase a dominã cu taria in Transilvani'a. Acea tipographia inse avea numai litere latinesci, cu care se scrie si limb'a magiara. Abia dupa vreo 60 de ani decise principele Gabriel Bethlen a inavuti acea tipographia „a curtiei“ si cu litere cirilice, pentru cá intre altele se póta tipari in trens'a Bibli'a romanésca**); elu inse murindu in a. 1628, Georgie Rakotzi I care ii succese la tronul in Octobre 1630 inplini dorinti'a comuna a calviniloru de a tipari carti romanesci ingrecate cu doctrine calvinesci, pentru-cã pe acésta cale se'si ajunga scopulu mai curendu, decãtu ilu ajunesera cu legile cele mai brutali, prin care cau-

*) A. Kurz, Magazin für Geschichte etc. II. Bd. III. Heft 1846, pag. 347.

**) Jos. Benkó Transilvania. Tom. II. Libro IV. Cap. XIX. pag. 327.

tasera se sugrume biseric'a romanésca. Din cartile romanesci câte au esitu in acea tipographia calvinésca, Vas. Popu insemnà pe cele descoperite intre mari greutati pàna pe la a. 1838. Acelea era: Cazania dela Brasiovu retiparita in a dou'a editiune in a. 1641. Catechismulu calvinescu, editiunea I din a. 1642, pre care inse nu scimu se'lu mai póta avé vreunu literatu de ai nostrii. — Noulu Testamentu 1648. — Psaltirea 1651. — Catechismulu calvinescu, editiunea II, din a. 1656, nu 1657 cumu e la Popu, adeca acesta pe care'lu avemu transcrisu deinaintea nóstra, transcrisu si retiparitu cu tóte polemiile calvinesci indreptate asupr'a lui Varlaam mitropolitului Moldovei si asupra clerului orthodoxu romanescu din ambele tieri romanesci. — Carare pe scurtu spre fapte bune indreptátórie. 1685. — Rânduial'a Diaconstveloru 1687. — Molitvénicu, 1689. — Povéste la 40 de mucenici. 1689. — Kiriacodromion, sau Evangelie invatiátore etc. 1699. — Catechismu rumânescu 1702.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Incercarile de a sparge biseric'a prin legi barbare.

Din episódele scóse pàna aci dupa istori'a reformatiunei vediuramu, cà sasii indata dupa ce adoptara definitivu doctrinele luterane si isi intemeiara biseric'a protestanta nationale, autonoma, reflectandu si la romani, se incercara se ii induplece si pe acestia la desbinare de càtra biseric'a vechea, éra spre acestu scopu le presentara Catechismulu lui Luther tradusu si tiparitu romanesc, dupa aceea mai scósera din tipographi'a lui Honterus inca si alte carti religióse, pentru cá asia romanii se afle cu ajutoriulu limbei loru nationale atàtu invetiaturile scriptureloru sacre, càtu si interpretatiunea ce dá luteranii mai virtosu doctrineloru din noulu testamentu, totu-odata se se dedea a judecá ei insii in afacerile religióse si se nu mai asculte de calugarii greci. Nu damu de urme in istoria, din care se aflamu, cà sasii s'aru fi incercatu se introduca si prin fortia doctrinele luterane la romani; ci ei au operatu mai multu numai prin midiulóce spirituali, prin tipariu, discussiuni si corespondentie cu membrii de ai clerului si cu alti carturari de ai romaniloru, cumu si prin ostenél'a ce'si luá mai multi sasi fruntasi, chiaru pàna in dílele nóstre, de a invetiá romanésce. Inse si de altu-

mentrea midiulócele de fortia din partea sasiloru asupr'a strabuniloru nostrii aru fi remasu cu totul vane, sau póte cà aru fi avutu si urmari funeste.

Cu totul alte mesuri s'au luat din partea calviniloru contra bisericeii romanesci, si daca protestantii nu s'aru fi desbinatu ei intre sinesì, in primele decade ale reformatiunei, biserica romanésca din Transilvani'a si Ungari'a erá se suferestrucatiuni si mai mari decâtu au fostu cele cunoscute până acumu din documente si din prea trist'a esperientia secularia. Protestantii inse s'au desbinatu si persecutatu ei intre sine, cá si in Germani'a, Elveti'a si pe airea asupr'a unoru doctrine cardinali; acea ruptura apoi s'a transplantatu in Transilvani'a si Ungari'a, din care cauza protestantiloru lipsindu-le unitatea in actiune, le lipsiá si timpul de a se ocupá prea multu cu Biserica orientale preste totu, cu cea romanésca in specialu. Aristocratiei magiare si celei romanesci dintre Carpati si Tis'a ii mai placusera doctrinele fatalistice ale francesului Ioanu Calvinu si le adoptara, apoi le inpusera si locuitoriloru iobagi supusi loru. De aci urmà desbinarea calviniloru atátu de càtra vechi'a biserica rom. catholica, càtu si de càtra sect'a luterana, la care tineau sasii. Calvinii inse daca lapedara cincì din cele 7 sacramente, daca desfiintia ori-ce hierarchia impreuna cu mai tóte partile dreptului canonicu, dara celu puçinu continuara a professá credinti'a in S. S. Trinitate, prin urmare divinitatea lui Isusu Christosu si a Spiritului santu; pe langa acésta ei la inceputu observá legile morali coprinse in cele diece porunci ale lui Moise cu severitate atátu de austera, si chiaru tirannica, in càtu calcarea celoru mai multe o pedepsiá cu mórte. (In dilele nóstre calvinii sau departatu fórtetare dela vechi'a loru severitate.)

Socinianii sau Antitrinitarii.

Acésta secta noua a produsu ruptura si mai mare intre protestanti, cà-ci mai multi calvini adoptara doctrinele ei. Auctorulu acelei secte fusese Michael Servet, spaniolu din Aragoni'a. Acelu omu cufundatu in speculatiuni theologice, merse multu mai departe decâtu reformatorii germani si francesi. Luandu cá criteriu alu religiunei numai ratiunea, elu lapedà tóta auctoritatea scripturei si tóte traditiunile. Doctrin'a sa principale culminá in esterminarea trinitatiei (Treimeii) si in alta esplicare a unoru legi morali. Cu opiniuni de acestea Servet trecù in Itali'a si dupace isi castigà acolo sectatori, merse in Franci'a spre acelasu

scopu; acolo inse tribunalulu inquisitionei ilu aruncà in prinsóre, de unde scapà cu fug'a la Genev'a, unde fù prinsu si condamnatu in 1533 la mórte pe rugulu de focu. Doctrin'a lui inse fusese adoptata de càtra mai multi ómeni invetiati. Anume in Vicentia se intrunira patrudieci de ómeni invetiati cu scopu de a propagá mai departe acelu rationalismu christianu, firesce numai in secretu. Auctoritatile publice dadura preste ei; unii fusera condamnati la mórte, altii la inchisori grele, ceilalti scapara cu fug'a. Intre cei refugiatu erá si Lelius Socinus, omu tineru dela Sien'a. Acelu sectariu dupace ratacise vreo 4 ani prin Itali'a, Franci'a, Angli'a, Holandi'a, Germani'a propagandu pe ascunsu doctrin'a antitrinitariloru, in fine se retrase la Zürich, unde credea ca 'i va fi sigura viéti'a. S'a insielatu ínse, ca-ci acolo calvinianii ilu persecutá pe mórte cá pre unu atheistu. Asia Socinus fugí la 1551 in Poloni'a, unde 'i fù permisú a'si propagá doctrinele sale pe faéia si a intemeiá o secta cu totulu separata de ceilalti protestanti sub nume de Unitari sau Unitariani, éra dupa acestu alu doilea aucturu alu ei Sociniani. Acea secta adunata in sinodulu tinutu la Pinzov se constitui in a. 1563 in tóta form'a; indata inse in anulu 1564 fù proscrisa, si asia multi dintre sectatori cautara se scape in alte tieri si anume in Transilvani'a, éra pe altii ii luà sub protectiunea sa voivodulu (ducele) de Podoli'a si 'i colonisà in orasiulu Racau, de unde isi are titlu si catechismulu sectei. *)

Polonii unitari sau cumu le mai dicemu si antitrinitari migrati in Transilvani'a s'au asediatu in partea loru cea mai mare la Clusiu, unde au si castigatu multi adepti, éra de acolo s'au intinsu prin tóta tíer'a. Intr'aceea venise la Clusiu Faustus Socinus, nepotu alu lui Lelius, carele repausase. Acumu sect'a se constituí cumu se vede, apoi dete ocaziune la certe religióse inversiunate pe mai multi ani inainte. In anulu 1563 mai venise in Transilvani'a unu altu italianu antitrinitariu din Piemontu, anume Georgie Blandrata, doctoru in medicina, care scapase din patri'a sa in Poloni'a si de acolo la curtea principelui Ioanu Sig. Zapolya II. Blandrata castigà pentru doctrinele Serveto - Sociniane pe pop'a calvinescu Franciscu

---

*) A se vedé mai pe largu: Ant. Kurz, Magazin für Geschichte II. Bd. IV. Heft. Kronstadt 1847 la paginile 416—429 in dissertatiunea com. Ios. Kemény despre Chrypto-Socinianismus si Iudaismus.

Davidis dela Clusiu, cu alu carui ajutoriu induplecà chiaru si pe principe cá se adópte tóte eresurile lorú. Se tñnura sínóde si dispute furióse, dupa care se puse la votu dogm'a Trinitatiei in Turd'a, Alba-Iuli'a 1568, Oradea 1569 etc., cá ori-care cestiune profana; pàna ce in diet'a dela Murasieni (Maros-Vásárhely) tñnuta in 1570, sect'a unitarianiloru castigà dreptulu de receptiune si inarticularea confessiunei lorú alaturarea cu celelalte trei, rom.-catholica, calvinésca si luterana. *) Mai la vale vomu vedea, cà indata dupace fù inarticulata confessiunea sociniana rationalista, care daca vei cauta bine, néga si respinge ori-ce religiune positiva, religiunea si biserica orientala a natiunei romanesci cu tóte dogmele si canónele si cu totu ritulu fù declarata prin legile tieri de tolerata, adeca straina, neaparata de legi, proscrisa; si acésta se facù de repetite-ori prin legi dietali din anii 1572, 1573, 1579, 1584, 1595 etc. etc. Atàtu erá de cumplita ur'a si urgi'a inechita asupr'a religiunei si natiunei romanesci, in càtu se credea, cà cu càtu voru legiferá mai desu in contr'a ei, cu atàtu va trebui se dispara mai curendu de pre teritoriulu acestei tieri. Cu esceptiune de vre-o trei sultani, nici turcii n'au persecutatú mai cumplitu religiunea resariténa in imperiulu lorú.

Cripto-socinianismulu si Judaismulu sau Semi-judaismulu.

In legile Transilvaniei din sec. alu 17-lea se afla mai multe urme despre una alta secta heretica, cunoscuta sub nume de Judaisti, Semi-judaisti, Cripto-sociniani si Sabatari. Acea secta a fostu persecutata fórte reu de càtra celelalte patru confessiuni adoptate cu privilegiulu de a dominá in tíera numai cetatienii cari professá vreuna din acelea. Prin legea din 4 Octobre 1618 toti sectatorii altoru confessiuni noue, prin urmare si ai judaismului, sub cari inse nu se intielegea niciodata adeveratii jidovi sau evrei, fusera proscrisi cá perduelli, cá culpabili de inalta tradare. In dietele din anii 1622, 1635 et 1638 aceasi lege s'a inaspritu si mai multu, acumu inse

*) Jos. Benkő Transsilvania. Tom. II pp. 130—135.

***) A se vedé Codicele de legi Aprobatae Constitutiones Regni Transilvaniae Part. I, Tit. I, art. 4. et P. I, Tit. IV, art. I.

numai contra Judaisantiloru sau Cripto-socinianiloru, a caroru avere immobili se confiscá, éra viéti'a trebuea se si-o rescum-pere cu bani.***) Sub acésta pedépsa cadiuse intre altii tocma si unulu dintre fruntasii tieiei, anume Simionu Pécsy, omu cu multa sciintia, fostu secretariu la principele Stefanu Bocskai, dupa aceea cancelariu (mare logofetu) alu tieiei sub Gabriel Bethlen. Elu isi facuse multi adepti si anume pe la mosiile sale introdusese doctrinele poprie, insoçite de unu ritu misteriosu. Sub Georgie Rákoczi I. nefericitulu Pécsy a patit'o la betranetie inaintate. Trasu in judecata si convinsu de cripto-socinianismu, isi perdù tóte mosiile, cu esceptiune de o mosióra cu 75 de iobagi din satulu secuiescu S. Elisabeta (Szent-Erzébet) si i se facù gratia vietiei, cà cei cari îi rapira averile, nu voira se'si mai spurce manile inca si in sângele unui omu betranu (1639). In conventulu religiosu tinutu cu 1 anu innainte la Desiu càtiva Sabatari au fostu condamnati si la mórte, altii, intre cari si unu popa, au fostu aruncati in temnitia pe viéti'a, daca nu'si voru revocá erorile. Din acelea legi si din exemplele de pedepse cumplite se póte vedé, cà sect'a Judaisantiloru se latise tare, in càtu cealalte confessiuni, anume cea calvinésca, cà ceea ce domina pe tóte, a creditu cà se póte esterminá numai prin pedepse barbare, éra de libertatea consciintiei nu mai voiá se scia nimeni; scia in se fórte multi de libertatea de a rapí averile altora sub pretestu de heresia, cà-ci mosiile confiscate dela innoitori, boierii tieiei le impartia între sine, precumu au impartitu si averile càtoruva mitropoliti si episcopi romanesci. Cu tóte acestea urmele eresului Sabatariloru judaisanti au mai remasu pàna in dio'a de astadi in comunele magiario-secuiesci Nagy-Ernye, Ikland, Bözöd-Ujfalu si in alte càteva*).

In urmarea persecutiuniloru, doctrinele Cripto-sociniane devenisera cu totulu necunoscute publicului celui mare si fabule ocupasera locul loru in fantasi'a omenésca asia, in càtu mai tardiu nici-unu omu seriosu nu mai cunoscea causele pentru care acei ómeni nefericiti avea se suferé pedepse atátu de crancene. Abia in anulu 1847 renumitul istoriographu transilvanu com. Jos. Kemény fù in stare de a scóte la lumina càteva documente demne de credintia, din care castigamu

---

*) Jos. Benkő Transs. Tom. II. L. IV pp. 241—43, si casurile mai prospete din unele sate de pre la Murasieni.

cunoscintia positiva celu puçinu despre doctrinele principali cripto-sociniane. Acelea sunt: 1 epistol'a unui literatu anume Joannes Avitus dela Vittenberga, din Augustu 1621 adresata cancelariului Sim. Pécsy. Cartea lui La-Croze „Reflexions sur le Mahometisme“. Manuscriptulu lui Martinu Seidel cripto-socinianu din Silesi'a, titlaturu: Fundamenta religionis christianae, totu din 1621. Jacobus Martinus professoru in Vittenberga, „Libri de tribus Elochim“ 1614, unde e combatutu cu multa urgía superintendentele (episcopulu) socinianiloru Georgie Enyedi din Transilvani'a.

Din acelea documente aflamu numai urmatóriele doctrine ale Cripto-socinianiloru: Noulu Testamentu ilu lapeda, cá contrariu Testamentului vechiu si profetiloru. Doctrin'a despre venirea Messiei privesce numai pe jidovi si nicidecumu pe celelalte popóra. Daca erá se vina Messi'a, elu ar fi venitu numai cá rege promisú jidoviloru, precumu li s'a promisú si pamentulu Canaan; dupa-ce inse jidovii s'au blastematitu fórte, Dumnedieu inca le-a denegatu promissiunile ulterióre; prin urmare pre câtu timpú jidovii voru perseverá in reutatea lorú, Ddieu nu le va ajutá cá se'si aiba si ei pe Messi'a-regele lorú. Cultulu celu adevveratu alu lui Ddieu se coprinde numai in Decalogu; in acelea diece precepte este vointi'a sa eterna si nestramutata. Dara Cripto-sociniani nu se inchina Decalogului, pentru-cá acela e datu jidoviloru de Ddieu cu voce via prin Moise, ci din cauza cá moral'a coprinse in elu este plantata in mintea omului. Dara fiindu-cá natur'a omenésca s'a corruptu, s'a depravatu, se simte necessitatea cá cele diece porunci se fia respicate prin cuvente, precumu le respicase si Moise, pentru-cá ómenii se le audia si se se indrepte etc.

Sect'a acésta s'a numitu Cripto-sociniana, din cauza cá executau nesce ceremonii secrete, vorbia una limba eclesiastica misteriósa, din care se scie numai atàta, cá sectatorii avea fia-care, pe langa numele lorú comune, civili, cunoscute publicului, inca si altu nume religiosu secretu; in fine cá scriá in cifre secrete, pentru-cá se scape de persecutiuni. Judaisanti sau mai bine Semi-judaisanti s'au disú din causele susu aratate, cá-ci lapedaseru noulu testamentu, tînendu numai pe celu vechiu, de si nici acela intregu; apoi fiindu-cá lapedá noulu testamentu, se prea intielege cá nu credea nici in inviierea lui Js. Christosu si asia in locu de Dumineca ei tinea Sambat'a, de unde s'au numitu si Sabatari.

In acelasiu secolu alu 17-lea Cripto-socianii se multiseră si in Germani'a, eră inse persecutati cá si in Transilvani'a si scrierile loru arse. Este inse fôrte curiosu, cà precumu arata Piccartus in Epistolis Gudianis pag. 257, in Iuliu 1616 pre candu se aduná carti cripto-sociniane, auctoritatile din cetatea Norinberga aflara in manile studentiloru si carti de ale lui Phociu fostu ordinióra patriarchu alu Constantinopolei, pe care confiscandu -le le-au arsu si pe acestea in piati'a publica, in presenti'a profesoriloru, senatoriloru si altoru persóne de distinctiune. *)

Religiunea mosaica in Transilvani'a.

Dupa-ce ne ocuparamu pe scurtu de tóte confessiunile christiane si semi-christiane din Transilvani'a, facemu puçinu locu si confessiunei mosaice. Trecemu inadinsu preste tradițiunea fabulósa insemnata de unii scriitori, cà cei de antai evrei carii aru fi venitu in acésta parte a Daciei, aru fi fostu din cei emigrati in urm'a respirei Ierusalimului prin imperatorii Vespasianu tata si fiu, primiti de regele Decebalu si asediati la gur'a strimtoarei Turnu-Rosiu, pe loculu unde se afla astadi comun'a Talmaciu, numita mai de multu Thalmum (dela Talmud?), cu permissiunea de a spalá auru din riurile aurifere si a se neguțiatori cu acelu metallu nobile**). Ceea ce se scie din documente authentice este, cà dejá inainte de acésta cu 800 de ani eră evrei atàta de multi in Ungari'a, in càtu regele Ladislau (1077—1095) dete unu decretu, prin care comittea auctoritatiloru publice, cá dela jidovii carii aru cutediá se lucre duminec'a si in serbatori legate, se se confisce uneltele cu care voru fi lucratu. Regele Andreiu II. (1205—1235) a internatu pe jidovi in comitatulu Sabolciu, in Regetiu si pe la fruntariile tiei, de unde nu le eră permissu se intre mai inlaintu, cá se nu ruinedie pe locuitori cu insielatiuni si usurarii. Regele Ludovicu I. din cas'a Anjou (1342—1382), cá omu fôrte netolerantu cumu eră, exilase din tíera pe toti jidovii càti nu au voitu a se baptisá, éra celoru puçini càti s'au crestinatu le dete privilegie frumóse

*) A se vedé mai pe largu despre Cripto-sociniani: Magazin für Geschichte etc. II. Bd., IV. Heft la paginele 416—429.

***) Jos. Benkő Transsilvania. Tom. I., L. IV. Cap. VI. §. 160, dupa P. Andr. Illia, in Libello: De ortu et progressu variarum in Dacia gentium ac religionum.

si'i incorporà la natiunea magiara. Din Ungari'a s'au stracuratu multi evrei si in Transilvani'a, dara au fostu tractati totu cá in acea tíera; s'au produsu si turburari din caus'a loru.

Dupa caderea imperiului bizantin (1453) au migratu in-cóce alte roiuri de evrei de a dreptulu din tierile resaritene, asia numitii evrei spanioli; in Transilvani'a inse au fostu si acestia tractati reu, internati in Alba-Iulia sub cetate si in câteva comune rurale, de unde nu le erá permisu a se departá fòra scirea proprietariloru aristocrati. Abia sub Rakoczy li s'a datu dreptu de a face unu comerciú marginitu (Aprob. Edictum 82); religiunea loru inse a fostu numai tolerata, lipsita de dreptulu de a o professá in publicu si fòrte batjocorita. Din acestea cause numerulu evreiloru in Transilvani'a pàna la 1848 erá numai de vreo patru mii. In urmarea prefaceriloru politice si sociali evreii se inmultiescu si in acésta tíera neincetatu, in càtu astadi numerulu loru ajunge — daca nu trece — la 30 de mii, din care cauza au si inceputu a se persecutá ei intre sine cu atátu mai virtosu, cà in Transilvani'a lipsescu mai de totu ocaziunile de specule pe scara larga, buna-óra cá in piatile cele mari, in capitale si in alte cetati comerciale de rangu superioare. Pe unii ii vedi ajungendu in câte 10—20 ani la stari materiale considerabili, pentru-cá dupa aceea se dispara totu asia iute de pre scen'a speculeloru si a usurariiloru. Ruin'a poporatiuneii provocata prin ei, mai curendu sau mai tardiu trage in urm'a sa si ruin'a loru. Emigrandu locuitorii spoliati, mosiile jidovesci cumarate dela aristocrati risipitori scadu la $\frac{1}{3}$ parte din valórea ce o aru avea, daca ar lipsi rapacitatea lupésca.

Proselitismulu calvinescu intre romani si urmarile lui.

Protopopulu Petru Maioru in Istori'a sa bisericesca, Georgie Síncái in Chronic'a sa, éra mai alesu canoniculu Timoteu Cipariu in Archivulu seu si professorulu Ioanu M. Moldovanu in acelasu Archivu au scosu la lumina multu materialu istoricu si juridicu, din care aflamu, cà daca torentii ideiloru religióse, daca proselitismulu religiosu a desbinatu pe magiari in patru confessiuni si biserici si au provocatu de mai multe-ori versari de sange

crunte si selbatice in secolii 16 si 17, apoi acelasiu proselitismu au avutu si pentru poporul romanescu din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu urmarile cele mai funeste.

Pàna pe la a. 1542 vechi'a potere absoluta a catholicismului apusènu a fostu infranta mai in tóta Transilvani'a si in partile Ungariei incorporate la acestu principatu pàna in riulu Tis'a. Innoitorii, adeca toti sasii si partea cea mai mare a magiariloru adoptandu doctrinele luteriane, formara societate bisericesca comuna cu ritulu comunu ambeloru nationalitati, pe care'lu exercitá in aceleasi biserici. Acea comuniune eclesiastica inse a duratu numai pàna in a. 1550, pre candu apucasera se strabata incóce si ideile lui Ioanu Calvinu. De atunci se escara differentie si dispute fórtè mari intre protestantii Transilvaniei asupr'a mai multoru puncte, intre care cele mai grave erá de gratia divina, de praedestinatione (fatalismu), de prefacere (transsubstantione), presenti'a corpului si a sangelui lui Isusu Christosu sub form'a de pane si vinu. Certele durara 14 ani, éra rezultatulu finale fù desbinarea definitiva asia, cà sasii perseverara pe langa doctrinele luterane si le detera caracteru de confessiune si biserica nationale sasésca. Magiarii din contra adoptara doctrinele lui Calvinu si pe acelea isi intemeiara biseric'a loru, totu cu caracteru nationale, in càtu confessiunea calvina se numesce pàna in dio'a de astadi unгурésca = magyar vallás.

Judecandu dupa natur'a lucruriloru omenesci, erá preste potintia, cá dissensiunile religióse dintre catholici, luterani, calvini, sociniani se nu influentiedie multu puçinu si asupra poporului romanescu locuitoriu in aceeasi tíera, alaturea cu sasii si cu magiarii, mai alesu cà precumu vediuramu mai in susu, innoitorii si anume sasii incepusera dela 1550 se propage doctrinele loru la clerulu romanescu prin tiparire de carti in limb'a grecésca si intru a nóstra cea romanésca. Pre càtu timpu inse sasii si magiarii se certá ei intre sine, proselitismulu loru indreptatu asupr'a bisericeii romanesci nu potea se fia atátu de violentu si cruntu, precumu a devenitu elu mai tardíu. Cu tóte acestea, chiaru si pàna la desbinarea definitiva a calviniloru de càtra luterani au trebuitu se tréca multi romani la calvinia. Luminatu se vede acésta din doi articli de lege adusi de càtra diet'a transilvana tînuta in Turd'a indata la 4—5 ani dupa constituirea bisericeii calvinesci. Din art. 13 dela 6 Ianuariu 1568 aflamu, cá dietá denuntia la principele tierei pe

clerulu romanescu, pentru-cà nu suferè pe episcopulu calvinescu inpusu romaniloru preste voi'a loru, nu asculta la invetiaturile lui, tîne la legea sa vechia; de aceea diet'a cere, cá principele se pedepsésca pe preotii romanesci, „cà pe nisce ómeni cutediatori si cerbicosi.“ Din art. 16 dela 1569 vedemu, cà trecusera in adevèru atàti romani la calvinia, in càtu li s'au si datu popi calvinesci; acumu inse diet'a decretà, cá romanii calviniti se dea popiloru calvini cá simbria càte una claiá sau cumu se dice pe a locurea, cruce de grâu (càte 20—25—30 de snopi, dupa tînuturi). Membrii dietei erá in maioritètea loru preponderanta aristocrati magiari si romani, inse unii cà si altii calvini, principele unu inbecilu, carele odata se dá de catholicu, dupa aceea se alaturá la luterani, mai apoi se facù si elu calvinu, pentru-cá in fine se fia socinianu; prin urmare dietele creá legi óri-cumu le placea loru. Dupa cartile de legi ale Transilvaniei si dupa scriptorii nostrii susu numiti, eu me provocasemu in dissertatiunea mea istorica din a. 1874 la una serie de legi, decrete si diplome, care tóte atesta deplorabil'a stare a decadentiei, la care ajunse in acelea timpuri biseric'a si cu densa natiunea nóstra in Transilvani'a; de aceea credu cà e de prisosu cá se le mai repetu si acilea. Avendu inse de inaintea nóstra catechismulu calvinescu impusu romaniloru prin fortia brutale, imi tînu de datoria a citá numai pe cele mai violente, a le si reproduce in note dupa testulu loru originale. O facu acésta cu atátu mai virtosu, cà generatiunile nóstre moderne nu prea au de unde se le cunósca, si cà multe legi din dilele nóstre mai sunt óresi-cumu ingrecate totu de acelu vechiu spiritu de netolerantia, sugrumatoriu de libertate'a consciintiei si in genere de libertate'a omenésca. Preste acésta, celoru carii cunoscú limb'a magiara li se dà ocaziune se afle si din aceste cateva texturi de legi, cà limb'a magiara in secol. 16 et 17 cu nimicu nu erá mai inaintata de càtu a nóstra totu de atunci.

In a. 1573 in care diet'a tierèi proclamase din nou libertatea consciintiei pentru cele patru confessiuni, numite cu terminulu juridicu recepte, cu religiunea orientala a natiunei romanesci se facù esceptiune, cà-ci se decretà: „Ací se nu fia intielesi acei ce se tînu de sect'a Olahiloru sau Greciloru, carii sunt tolerati numai de adi pe mane (pro tempore), pàna candu va placea principiloru si dietei cá se'i suferè.“

In a. 1579 se decretà si apoi se codificà: De si Na-

tiunea romanésca (Oláh Natio) in acésta patria nu este numerata intre acelea din care se constituie statulu, nici religiunea ei nu are locu intre religiunile indigenate, totusi pâna candu romanii voru fi suferiti in acésta tíera pentru folosulu ei, clerulu bisericescu alu romaniloru se fia obligatu a observá urmatóriele :

I. Episcopu se céra dela principe pre celu alesu cu vointia comuna de càtra popii romanesci, cunoscutu de omu capabile; pe care daca principii voru affá cu cale, se'lu confirme pe langa conditiuni si modalitati cá se se asigure de fidelitatea loru càtra principi, se fia si spre binele tiei, se se ajunga prin ei si alte scopuri necesarie.

II. Episcopii, protopopii si popii romanesci cu ocasiunea visitatiuniloru (canonice) se nu se amestece in afacerile functionariloru civili, pe saracime se nu o spoliedie, afaceri esterne se nu administre, se nu faca exemtiuni in de acestea; ci se'si visitiedie numai pe popii si pe dascalii loru, bisericile, cimenteriele si ingropatorile proprie, se'si védia numai de afacerile care se tínu de ei, cumu sunt cununiile si divortiile, servitiulu bisericescu, pedepsele eclesiastice si alte mai multe cá acestea, conformu deregatorie si starei loru, dara si intru acelea se se acomodedie la legile tiei; éra in pedepsiri civili si in globiri (amende) se nu se amestece. (Codificatu dupa legile din anii 1593. 1624. 1647.)

Prin acésta lege ori-ce autonomia a bisericeii resaritene romanesci din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu fú paralísata cu totulu si deveni illusoria; chiaru subsistenti'a materiale a clerului romanescu erá cu totulu periclitata; cà-ci din veniturile lui dupa repetitele confiscari si secularisari, abia mai remasesera altele, decátu asia numitele stolaria sau venitul din epatrafilu, prescuri, parastase, prinóse, taxele la baptismu, cununia, ingropatiune, saracuste, sarindarie, amblarea cu disculu in biserica, sau pe romanescu curatu, cersitori'a, precumu o mai vedemu cu ochii nostri in multime de comune pâna in dio'a de astadi. Obligatiunea de a'si administrá mitropolitii si episcopii cu protopopii si cu consistóriele biserice'a loru de acordu cu legile tiei, semnificá puru si simplu a renuntiá nu numai la autonomia, ci si la dogme, a introduce catechismulu calvinescu, a se supune la jurisdictiunea superintendentelului calvinescu si a'lu portá cu lectie'a pe umerii loru, a se infaçiosia in corpore la sínódele bisericesci ale calviniloru si a se supune la decisiunile

loru, a hirotoni de preoti numai pe indiviidii recomandati de episcopii calvinesci si pe altii nu, a cassá servitiulu dumnediescu alu liturgiei si alte multe, care tóte se coprindea sau in legile tieriei, sau in conditiunile puse archiereiloru de càtra principii calvini, caroru diet'a le lasase mana libera, adeca tóta potestatea discretionaria, absolutistica, despotica asupr'a natiunei si bisericeii romanesci, precumu se scie din legi si alte documente numeróse.

Trecemu inainte.

Una alta lege din 1639 auctorisá pe boieri (proprietari, seniori), cá pre fiii preotiloru romanesci se'i supuna la jugulu iobagiei indata-ce se voru fi insuratu, chiaru si in casu candu ei aru locui sub unu coperementu cu parintii loru; ba tocma si pe pruncii si pe fetiorii neinsurati ai preotiloru, se'i póta prinde si supune la iobagia, sau daca voru vrea, se'i lase pe garantía (chezasiie); éra pe cei ce voru fi esitu din cas'a parintésca, se'i apuce ori-unde'i voru aflá si in orice ani ai vietiei aru fi.

Venatórea ce se facea asupr'a fetioriloru de preoti, a duratu inca si dupace veni Transilvani'a la dinasthi'a habsburgica, chiaru si pàna la Mari'a Teresi'a. Le erá fórté frica de fetiorii popiloru romanesci, cá se nu scape in alte tieri, se invetie carte mai multa si apoi intorcènduse in tíera, se deschida mai bine ochii romaniloru.

Prin legile din anii 1639. 1640. 1646 codificate la unu locu in Aprob. P. I. tit. VIII art. 4 dreptulu matrimoniale alu bisericeii resaritului devine cassatu si scosu din biseric'a romaniloru, éra in loculu lui se punu alte decisiuni luate de càtra dietele cu maioritati calvinesci; archiereiloru li se impune prin forti'a legeri procedur'a straina in cause matrimoniale, sau si mai precisu: Mitropolitii si episcopii sunt degradati la conditiune de executori ai vointiei prefectiloru, a vice-si a subprefectiloru (föispány, alispány, szolgabiro), caroru li se dà potere de a destitui pe protopopii romanesci, éra pe popi a'i pedepsi ori-cumu voru aflá ei cu cale.

In alta lege se dice romaniloru, se nu cutedie a se subtrage dela munc'a boierésca nici chiaru in serbatorile cele mai mari, legate, ce se numescu si imperatesci in biseric'a resaritului; se'si cunósca lungulu nasului, cà-ci ei sunt unu poporu suferitu in acésta tíera numai pentru binele publicu, inse despretiuitu (állapotának alacson voltát).

Prin legea din 1653 calugarii romani sunt dati cu totul la discretiunea principelui si a dietei, cá se'i alunge din tíera ori-candu le va placea.

Prin edictulu XLII din Aprob. functionarii politici sunt auctorisati a prinde si arestá pe popii romanesci, fia si numai din simplu prepusu (suspicio) cá ar fi comisú vreo crima sau delictu.

In anii 1655 si 1665 sau creatu doue legi noue contra mitropolitului si preste totu contra clerului intregu in termini atátu de elastici dictati de o rara perfidia, in càtu pe temeulu acelora archiereii potú fi trasi in judecata criminale sub ori-ce pretestu de nimicu si la ori-ce tribunalu, éra pentrucá tiranii (mitropolitului) se fia siguri cá nu va fugi din tíera, are se depuna cautiune (garantia) in bani pàna la sum'a de 200 fl., care in comparatiune cu valórea de bani din dilele nóstre facea celu mai puçinu 2000 fl. sau 4500 franci. Totu aci sunt amerintiati cu pedepse toti acei protopopi si preoti, cari aru cutediá se inpuna poporeniloru pedepse eclesiastice.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Fia de ajunsu la locul acesta numai cu citarea acestoru legi, din care se cunósce luminatu, in ce modu si cu càta perseverantia s'au adoperatu potestatile publice ale statului a deschide cale larga catechismului si celorualte doctrine calvinesci in biseric'a romanésca. Multimea altoru legi de natur'a acestora se póte vedé culésa si gruppata frumosu in studiile facute in acésta materia de càtra ddnii T. Cipariu si I. M. Moldovanu in Archivu pentru istoria si filologia citatu si mai in susu; éra mai departe este de competentia istoriciloru nostrii a cumpani si judecá fòra nici-o preocupatiune, pàna la ce mesura voru fi influentiatu ideile si doctrinele reformatiunei religióse asupr'a clerului si poporului romanescu, nu numai in Transilvani'a precátu se intindea acésta tíera dela 1540 pàna la 1690, ci si in Moldov'a si Munteni'a in urmarea raporturiloru asia dicúndu diurne, in care se aflá principatele acestea intre sine. Pline sunt arhivele vechi ale cetatiloru Brasiovu si Sibiiu din Transilvani'a, cu acte publice, cu corespondentie particulare, cu compturi comerciali de cumparaturi si vendiari venite acolo dela Tergoviste, Bucuresci si Iasi, conservate de sasi pàna in

dilele noastre. Donatiunile facute de Domni si boieri in mosii si odóra la biserica S. Nicolae din Schiaii Brasiovlui, biserica din Fagarasiu, facuta de Constandinu Brancovanu, crucea de pétra pusa de acelasiu Domnu la comun'a Tohanulu-vechiu, donatiunea mosiei Merisieni, din districtulu Argesiu, facuta mitropoliei de Alba-Iuli'a pe la finea vécului alu 17-lea, mai pre susu de tóte inse numerósele acte diplomatice, tractate si multe actiuni bellice intemplete intre acestea trei tieri, au fostu totu atâtea ocasiuni date romaniloru din Romani'a, de a se informá chiaru si fóra voi'a loru despre dissensiunile si persecutiunile religióse; éra prin tiparirea de carti calvinesci in limb'a romanésca si grecésca, apoi prin emigrantii ardeleni, romani orthodoxi si secui catholici, chiaru si clerulu din principatele romanesci a trebuitu se ajunga, la cunoscinti'a deplina a propagandei protestantiloru pintre romani. Prob'a cea mai buna pentru acésta assertiune este sinodulu convocatu la Iasi cu scopu de a combate si lovi cu anathema doctrinele calvinesci, éra alta proba ne dau si polemiile theologice, cu care intimpina unii bisericani calviniti din Transilvani'a decisiunile sinodului din Moldov'a. Acelea polemii puse in fruntea editiunei a dou'a a catechismului calvinescu, reproduse in acésta editiune a nóstra dela pag. 1 pàna la 32, pline de espressiuni brutali, demne de secolulu in care s'au scrisu, ne dau totu-odata se pricepemu, cà Calvinii din Transilvani'a s'au simtitu cu atátu mai irritati prin resistenti'a, de si mai multu numai passiva, a romaniloru in afaceri religióse, cu càtu este prea bine cunoscutu din istori'a acestoru tieri, cà calvinii reusera de minune a dejucá chiaru si pe romano-catholici, a spoliá biserica loru de cele mai multe drepturi, atátu prin perfidia, càtu si prin calcarea pe fácia a legiloru fundamentali, prin care le éra garantata libertatea religiósá si exercitiulu publicu alu religiunei, pàna ce'i adusera la atàta, in càtu romano-catholicii din Transilvani'a in 150 de ani n'au mai potutu avé episcopu diecesanu, decátu numai unu vicariu intr'o positiune din cele mai umilitórie, ai carui poporeni disparusera din partea cea mai mare a tierei. Nici renumitulu principe Stefanu Bathori (1571—1583), catholicu de religiune, ajutatu de iesuitii chiamati inadinsu in Transilvani'a, nu a fostu in stare se mai restaure catholicismulu nici dupace fù alesu de rege alu Poloniei; cà-ci iesuitii, cá si calugarii greco-romani, fusera alungati din tíera, sub pedépsa la mórte, daca aru cutediá se se mai întórca, éra

averile loru confiscate s'au inpartitu intre boierii cei mai de frunte, si nici cà au mai venitu, decàtu abia sub protectiunea armeloru imperatesci dela 1690 încóce. Daca biseric'a rom.-catholica, odinióra omnipotente in Transilvani'a, aparata si mai tardiu de imperatulu romano-germanu, fusese calcata in acelu modu pe cerbice, cu càtu mai usioru au potutu luá de peptu calvinii pe clerulu romanescu in totu timpulu càtu au statu ei sub protectiunea turciloru, carii cá si alti tirani, de si nu sciá latinesce, si nu audisera de *Divide et impera*, cunóscea inse fórte bine ce insémna pentru ei fanaticismulu religiosu, desbinarile si urele confessionali dintre christiani, si cumu trebuia se se folosésca de ele in interesulu domniei loru.

Confessiunea calvinésca declarata odata de religiunea nationale a magiariloru, cu limb'a magiara in ritu si in tóte afacerile bisericesci, cá si in scóle, se intielege de sine, cà in lipsa de scóle romanesci curate si de predicatori romani curati, romanii calviniti, tineri si betrani, mergèndu la biserici calvinesci magiare, anume in comunele amestecate, pàna in a trei'a sau celu multu in a patr'a generatiune se magiarisá cu totulu, sau celu puçinu isi corumpea si prefacea limb'a intr'unu jargonu spurcatu si neintielesu. Asia dara nu e nici o mirare, cà $\frac{1}{2}$ din magiarii de astadi locuitori in Transilvani'a se tragu din romani, desbinati si rupti din corpulu natiunei romane, cá si in câteva comitate ale Ungariei.

Textulu originale alu legiloru de proscriptiune citate mai susu.

Pentru proselitismulu religiosu calvinescu si episcopii calvinesci. Art. de lege XIII din 6 Ianuaru 1568 emanatu dela diet'a tinuta in Turda.

„Felségednek alázatosan jelentjük: sokan vagynak ez Felséged országában, kik az oláh püspöknek, kit Felséged kegyelmességéből a püspökségnek tisztire választott, nem engednek, hanem a régi papoknak, és azok tévelygéseinek engedvén ellene állanak, őtet az ő tisztiben elő nem bocsáttyák; könyörgünk Felségednek, hogy Felséged országával tett előbbi végzése szerint az Evangeliumnak kegyelmesen engedjen előmenetelt, és az ellen való vakmerő bátorlodokat büntesse meg.“

Ugyan Tordán 1859ben tartott diaetáról art. XVI.:

„Az oláhok a kik Istennek igéjét vették a praedicatoroknak, kik az Istennek igéjét igazán hirdetik közöttök, egy kalangya buzát adjon minden házas ember.“

Legi prin care se proscie natiunea romana si religiunea sa, se nimicesce autonomi'a bisericesca, archierei si clerulu se supunu la pedepse barbare si la arestari din prepusu, éra calugarii sunt scosi din tíera; fetiorii de preoti sunt persecutati, prinsi, aruncati in jugulu iobagiei, romanii obligati a lucrá la boieri si in serbatorile imperatesci, Craciunu, Pasci, Rosalii etc.

.... Ide nem értvén az Oláh, vagy Görögök sectáján lévöket, kik pro tempore szenvedtetnek, usque beneplacitum Principum et Regnicolarum. (Part. I. tit. 1. art. 3).

Noha az Oláh Natio az Hazában, sem a Statusok közzé nem számláltatott, sem vallások nem a recepta religiok közzül való; mind az által propter regni emolumentum, miglen patióltatnak, az Oláh egyházi rendek ehez tartásák magokat.

I. Püspököt a fejedelemtől kérjenek oljat, a kit egyenlő tet-
szésekből az Oláh papok alkalmatosnak esmérnek; kit ha a Fejedelmek illendőnek ítélnék lenni, úgy adgyanak confirmatiót reá, mind a Fejedelmek hűségére s mind az ország javára, egyéb szükséges dolgokra nézendő conditiók és modok szerint.

II. Az oláh püspökök, esperestek és papok a visitálásnak idején a külső tiszteteknek hivataljokba magokat ne elegyítsék, a szegénységet ne sanczoltassék, külső dolgokat ne igazgassanak, ex-
tíok at a félékről ne tegyenek; hanem visitálják csak a magok papjait és deákjait, beszerikájokat, czimteremjeiket, temetőjüket; hazásulandó személyeknek vagy copulatiojokat vagy elvásasztásokat, az ő modgyok szerint való egyházi szolgáltojokat, Ecclesia követéseket és több hasonló csak az ő tisztetek és állapotjokat illető dolgokat; azokbanis mindazáltal az országnak végezéséhez alkalmaztatván magokat; külső büntetésekbe, birságlásokba magokat ne elegyítsék. (Part I. tit. VIII. art. 1.)

Földes Uroknak proprietassa hogy jövendőre nézve annál inkább ne periclitáljon, az Oláh papok annuatim bizonyos honorariummal, de csak állapotjokhoz és értékekhez illendővel tartozzanak; kiben ha a földesurnak képtelen kivánsága lenne, a vármegyét requirálván, conscientiose limitálják el, ennek nem hasznát, úgy, mint örökségének rendtartását ponderálván.

Az oláh papoknak pedig fiait, mihelyt meg házasodnak, avagy külön kenyéren lagnak, ha nem papok, repetaltassák a szerént, amint az egyéb jobbágyokat: sőt ha gyermekek, vagy ha egyéb aránt nőtelen legényekis, akárhol találtassanak Apjok mellet, meg fogathassák, és kezesség alá vethessék, apjokon kívül valokat pedig repetálhassák akár mi idős, korokban. (Part. I. tit. VIII. art. 3.)

A mely oláh pap igaz ok nélkül divortiólna valakit, vagy más valláson valokat copulálna, vagy tudva, két feleségü embert vagy pedig el ragadott s nem pedig rendesen meg kért személyeket; vagy olyanokat, kik az ország végezési szerént való uton és modon nem szabadíttatnak egy más mellé állani, vagy elsőben a külső büntetést véghöz nem vitték, vagy ha kikkel Ecclesiát kellene követettni s

elmulatnák, mind az ilyen papokat ha az esperestek meg nem büntetnék érdemek szerént, meg értvén a tiszték, admoneálják: ha mégis posthabeálnák intra quindenam meg nem büntetnék, az esperestek priváltassanak tisztektől; a papokra pedig a külső tiszték láttassanak törvényt és büntessék magok érdeme, és az ország végzési szerént külső büntetéssel 200 f. Az oláh püspök pedig papságoktolis priválja, ha ugy fogják érdemleni. (Part. I. tit. VIII. art. 4.)

Az Oláhokról. Noha az Oláh nemzet propter bonum publicum admittáltatott ez Hazában, mind az által nem vévén eszében állapotjának alacson voltát, némely nemes Atyánk-fiait impediálták hogy az ő innepeken ne legyen szabad munkálkodni. Végeztetett azért azok ellen, hogy a magyar nationak ne parescribáljanak, és ennek utánna senkítés a fellyebb meg-irt okból meg ne háborítsanak. (Part. I. tit. IX. art. 1.)

III-ik rész V. tit. I. art.-ból, „melyben való kedvezést magok viselésével nem hogy érdemlenének, de sőt naponként árad rosz cselekedetek: sőt sok helyeken majd nyilván való erőszakkal élnek a több nemzeteken és azoknak határin etc. etc.

Kalugyerek felől. A mind hogy az Oláh Nationak vallása-is nem a négy recepta Religiok közzül való, ugy az a szerzet, melyben lévők Kalugyereknek neveztetnek, nem accepáltatott, sőt inkább meg tilalmaztatott. Hagyattatik annakokáért mostanis az országnak és fejedelmeknek szabados dispositiojokra, ugy, hogy valamikor illendőnek vagy szükségesnek itélik, tellyességgel excludálta ssanak. (Part. III. tit. art. 1.)

Oláh papokról. Holott még a residentiátlan nemes személyeket-is sok dolgokban, sőt némely casusokban nagyob rendeket-is arestálnok; anyival inkább az oláh papokat, kiknek orgazdaságok, vagy egyéb czégéres vétekben való életek felől bizonyos suspicio vagyon, a Tiszték meg foghassák, és a dolognak mivoltához képest vagy árestomban tartásák, vagy jó kezesség alá vessék, inquiráltatván felőlök, törvény szerént, igazítsák el dolgokat; de törvény előtt meg ne károsítsák. (Edictum XVII.)

A Compilata constitutiokból.

Az oláh papokis hoztak olyan alkalmatlanságot, hogy némely nemes Atyánkfiainak, kik közzüllők ugyan azon a sectán vannak, vagy magokon vagy jobbágyokon törvénytelen büntetéseket cselekesznek, az Vladica is olyan dologban elegyiti magát, mely nem az ő tisztit illeti; ha kit pedig közzüllők efféle excessusért in jus akarának attrahálni, residentiátlan lévén, hol legyen competens foruma, nem tudjuk. Azért a meg bántodott félnek arbitriumában legyen, ha Vármegyén akarja e keresni, vagy Táblán, az olyan dolgokat patroló Vladicát? a Vármegyéről pedig transmítettassák Táblán, ha a causának meritumja ugy kíványa, es tartozzék két-szász forintig kezest állítani, hogy a törvényt végig állja, légyenis miből a triumphans félnek satisfactiot impendálni. (P. I. tit. I. art. 9 de a. 1655.)

Némely oláh esperestek és papok privata injuriából, vagy magok privatumoktól viseltetvén, magok halgatojok között némellyekre neheztelvén, egész falukat tiltottanak el a templomtól, holt embereket is el nem temettenek, a kisdedeketis keresztetlen hagyták meg halni. Concludáltuk azért, hogy az oláh Vladica sub amissione honoris et officii az ilyeneknek igazán végére menvén, a hol comperiáltatni fognak az ilyen exorbitáló esperestek és papok, mind most is mind ennek utánna érdemek szerént, semmiben nem kedvezvén nékik, igaz törvény szerént meg büntesse. (P. I. tit. I. art. 10 de a. 1865.)

Glossariu

de cuvinte romanesci vechi (archaismi) si barbăre, aflate in acestu Catechismu, in comentariile si in rugatiunile adaose la elu.

Daca amu caută in acestu Catechismu calvinescu, in polemille theologice si rogatiunile adaose la elu, numai cuvinte vechi, curatu romanesci sau si straine, care se voru fi auditu la poporu, sau si numai intre carturarii romani inainte de de acésta cu 223 de ani, atunci lucrarea nóstra ar fi scurta si usióra, din cauza că archaismi de ambele cathogorii se afla puçini in trensulu. Dara scopulu lexicographiei nu este numai a culege cuvinte si a le pune in ordinea alfabetica, ci elu scriindu-le este obligatu a se ocupá si de formele gramaticali, de modulu scrierei loru, adeca de regulele gramaticiei si ale orthographiei, precumu si de sintaxea limbei. Considerata cartea de façia din acestea puncte de vedere, ea dà philologulu materia bogata pentru unu studiu instructivu si interessantu. Alaturea cu forme gramaticali vechi demne de totu respectulu, intempini in scrierea loru o varietate capritiósă si estravaganta. Aceleasi forme, aceleasi cuvinte scrise in câte trei patru, inca si cinci moduri, unele bune, altele absurde. Din multimea de semne, accente, cărlige si cărligele puse pe de a supr'a vocaleloru, se vede curatu tendentia de a ficsá pentru totu-deauna sunetulu si modulatiunea loru; in aceleasi momente inse scriitorii schimba si confunda mereu vocalele, pe б cu s, pe e cu Б etc.

Despre erorile de tipariu nici nu mai vorbimu. Gramatica si orthographia, adeveratu prototipu alu mai multoru gramaticie si orthographii din dilele nóstre, lipsite de ori-ce caracteru, nici etimologice nici fonetice; nici derivatiune, nici analogia respectata; limba esita din stare barbăra, nespalata, necuratíta, ici-colo intiortiolata cu petece straine, si apoi aruncata pe altariu, pe mesele calugariloru si ale popiloru.

Daca acésta limba ce se vede in catechismulu calvinescu, a fostu si limb'a poporului romanescu vorbita inainte cu 223 de ani in Transilvani'a, se va cunoşce in decursulu acestui studiu. Din stilu s'ar vedea, cá la acésta carte au lucratu celu puşinu trei inşi, dintre cari unii au compusu ceva originalu, buna-óra polemiile, éra altii mai multu au tradusu din unguresce si anume multe de acelea, pe care ungurii apucasera a le traduce si ei din nemtiesce, alu caroru originalu inse a fostu latinescu ori francescu, adeca din limbile in care lucrase Calvinu si sectatori de ai sei din Genev'a si preste totu din partea francésca a Elvetiei. Acestea inse sunt de competentia exegeticiei si a hermeneuticiei, éra noi ne vomu întórce la problemele nóstre.

In Glossariulu propriu disu vomu suscepe aci nu numai cuvintele ne mai usitate astadi la romani, ci si de acelea, care se mai audu si in dilele nóstre, differu inse cu totulu in scriere si pronuntiare, precumu de ex. Catichizmusiu, care astadi se scrie si se pronuntia Catechismu, Sñacramentu sau dupa fonetici şacramentu, astadi sacramentu etc. etc.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A.

Alénü, prepos. barbarismu ungurescu, dela ellen, ellenség, vine si cá substantivu ce semnifica contrariu, adversariu, oppo- nente, inemicu, vrasmasiu; cá preposit. in locu de contra, in contra, inprotiva. Aici ilu aflamu numai cá prepos. la vreo noue locuri, spre es: „Si bine aduceti cuventulü lui pavelü intra alénulü vostru; si foarte amü greşitu în alénulü têu; si păcatele noastre înca mărturisescü în alénulu nostru; greu amü gresitu în alénulü teu; amü încinsü maniia ta în alianulü nostru“ etc. etc.

Acestu barbarismu se mai aude ici coela numai in acea parte a Transilvaniei, pe unde locuitorii romani sunt vecini cu secuii; din alte regiuni a disparutu.

Amistuiescu, amistiure, v. ungr. emészteni, a consuma: „că cu dulcétia ei amistuiasce toate supărăriile noastre.“

B.

Bäsäu, barbar. ungurescu, dela subs. Boszszu, resbu- nare, vindicta. Dumnedieu cu bäsäu tare, carele cercu peca-

tele etc. (in porunc'a a dou'a); sã sã defaima cu micșurãre si cu bãsãu pri în pãcatele noastre etc. Astadi acestu cuventu nu se mai aude nicairi.

Bintãtuire v. si **bintãtuialã**, subs. barb. ung. dela Bũntetni, bũntetés, a pedepsi, pedépsa, pedepsire. Giudecãtorii se o bintãtuiascã; sãi bintãtuiascã cá pre nesce necredinciosi; osëbiturã iasta intre mórte cei dupã fire si intre bintãtuialã cá acëia etc. Se mai aude si astadi pre a locurea la poporul agricultoru, dara nu se scrie nicairi.

Biruire, v. biruĩntia, subs. ung. dela Birni, birok, a invinge, invingere, victoria; domnia; biruiasce si îndrãptã pre noi cu duhulu teu; voia ta va fi biruĩntia bãrbatului tãu etc. Acestu cuventu a trecutu si in alte carti bisericesci. Uneori insëmna si convingere, convictiune, incredintiare; „dupãce sã va biruí despre curvãia ei“ (in tractatulu Despre despartienie).

Biu, adi., barb. ung. dela adj. bõv, bõ, abundante, prisositoriu, manosu; „ce ne dã întremarã cé de biu a credinției noastre“. Se afla numai la unu locu in rugatiunea dela pag. 77. Se mai aude ici cõlea, pe unde romanii sunt amestecati tare cu secuii, inse mai multu cá subst. barbaru, biusiugu = bõseg, de es. in anulu trecutu a fostu biusiugu mare, adeca secerisiu bunu, recolta buna, abundantia, prisosu in tóte, anu manosu. „Inbelsiugare“ ce se mai aude si in Romani'a, sãmãna tare cu Bõség ungurescu.

Bozũ, barb. slav., idolu; „cã în trei chipuri isi face omulũ sie bozu; atunci isi facũ bozũ intru cugetulũ lorũ“.

C.

Caticizmușũ. Acestu cuventu si inca alte cãteva, in care romano-latinesculu s este scrisu cu cirilianulu m, care corespunde la ș cu sedila, la *sch* germ. si la *ch* franc., arata cá scriitorii si traductorii catechismului si ai celorualte parti adaose au invetiatu limb'a latina la ungerii calvini din Transilvani'a, carii pãna in diu'a de astadi pronuntia pe latinesculu S asia precumu ilu pronuntia ei in limb'a loru materna, adeca cá cir. m in tóte cuventele, era cuventele latinesci introduse in limb'a loru nu le scurtedia intru nimicũ, ci le adaoga numai suffixele loru, precumu: Katekizmus - n a k, a Status - n a k securitãs - s a, a religio - n a k, a clerus - t o l etc. De aici apoi si romanulu calvinitu scrise: „Scutulũ Katikizmușũului; citindu katikizmușũulũ

nostru; au giudecată katikizmușul, înprotivă katikizmușului; au defăimată katikizmușul nostru etc.“

Ciudesă, subs. barbar. dela ung. Csuda, minune; „cu ciu-deșele si cu minunile céu făcută Chs.“ Vine numai odata. Astadi acestu cuventu scurtatu in vorba romanésca din Transilvani'a, are cu totul altu întielesu, adeca unu gradu de iritatie, de mania amestecata cu suparare, alte-ori si unu gradu de resbunare; imi e ciuda pe tine; facu numai de ciuda; voiu lucră în ciud'a lui.“

Contenire, continire, cuntenire, cuntinire, cuntinare, continélà, cu semnificatiune de oprire, interdicere, retinere, infrenare; vine in diverse forme de vreo 30 de ori; spre ex: „Carii cuntinescu casatoriia; si voi frati crestini părăsiti ciale ce cuntina dmneză; că nu vè cuntine scriptura sè nu faceti destulă pintru pècate; că légé lui dumnezău conténésce pohta . . . că oare ce continésce légé lui dumnezău, totui pècatu; si cându contenésce dumnezău faptele réle cuntene si izvorulu . . ; nu lăsatu continindă sè nu sè vestescă evglia în limba fietecui; cine contine faptele bune acela minte; icoanele nu sè cuntinescū in a dooa porăncă; zicu unii că nu cuntinită a scriia pre dumnezău in ce chipu s'au arătată; ce nu néu porăncită sélă închipuimă, ce au cuntenită; cuntinésce pentru ciate dooa lucruri; avemă porăncă în care ne contine; foarte tare au cuntenitu sè nu sè scrie chipulu lui Chs; au cuntenită se nu scrie nime chipulă lui Chs; iară noi de pre acéstia navemă porăncă, ce mai vèrtosă contenélà (in tractatulu despre Icóne dela pag. 26 înainte); contenităi căsătoriia de frație adevărată; tocmală continită etc.“

Acestu cuventu cá verbu se mai aude in Transilvani'a desu, inse numai in sensu de infrenare si moderare, éra cá subst. facutu din participiu este usitatu si in sensu de oprire intr'unu singuru casu, candu adeca e vorb'a la economi despre loculu de pasiune sau pascuatiune rezervata pentru vitele de jugu, precumu: de astadi incolo boii pascu in contenitu; juratii m'au trasu (globitu, pedepsitu in bani), că-ci imi scapara vitele in contenitululu boiloru.

Cărcă, s., barbarismu slav., „puneti sarcini gréle în cărcă oameniloru“, adeca in spatele, in spinarea ómeniloru. Se mai dice si astadi in Transilvani'a, inse mai multu numai despre băiati mici luati in spate; se dice uneori si in risu.

Custare, v., a traí, a vietuiú; se aude ici colea in Transilvani'a.

D.

Dărabu si **drabŭ**, s., ung. Darab, bucată; parte din totu, falia, codru (de pane), „dintrunŭ dărabŭ face focu, dintraltu drabu isi face dnzău.“

Devăstăvnicia, s. slav., Castitas, Coelibatus; aici se intielege calugari'a combatuta in catechismulu calvinescu; „unde aduceti innainte câteva lucrurŭ, una curătiă au devăstăvnicia“. Nu se mai aude nicairi.

Dihaniă, barbar. Aici semnifica poporu, fiintie supuse voiei dumnedieesci. „Că să slujască cina Domnului dihanii, măi de prima aciasta trebuie se zică (pag. 58); carele ai slobozitŭ măi de multŭ pre Israilu pre dihaniia ta pentru ce sau ruptŭ de cătră tine, de câte ori te mănîe dihaniia ta... (pag. 76); si care pre dihaniia ta pre Israiltăni în pustie, în patruzeci de ani... (pag. 78) etc.

Acestu cuventu barbaru se mai aude numai raru, in semnificatiune de fera selbateca, sau de omu reu; o dihania de lupu a intratu in turma; acela nu e omu, ci dihania.

E.

Sub acăsta litera nu se afla nici-unu cuventu necunoscutu, sau incai raru.

F.

Faptu, in locu de modernulu fapta, inse si facere, creatiune; „si sĕva nu lare inplĕ cu faptulu“, adeca de si nu ar comitte (pecatulu); „din faptulu lumiei“, că numai pĕcatulu faptŭ au vrutu nasce moartĕ.

Feredeu, subs. barbar. ung. Feredő, baia, scaldă de apa, lat. Balneum, „Curațitau besereca sa pri în feredeu lu apei.“ Efes. 5. sth 26. (Despre Botezu.)

Făgăduire, v. act. barbar. ung. Fogadni inf., fogadok pres. indic. „Multe feliuri de blagoslovenii fagădui dumnezău căsătoriloru celorŭ noi; năi făgăduitŭ că veî asculta rugăciunĕ noastră; care acăstă făgăduintă adeverită uu făgăduitŭ noao etc.“

Făgădasiu, subs. ung. Fogadás; „dupa făgădasiulū tēu dăne putere si voe etc.“ (pag. 74.)

Acestu barbarismu se mai aude că verbu si substantivu derivatu, ilu si scriu multi carturari, in locu de promittere, giuruire (moldov.) si promissiune.

G.

Găndire, v. pres. indic. gândescu; barbar. ung. gondolni, gondolok et gondolom, in locu de cugetare, meditare, socotire. „carele numai a gândi încă. nu scimu.“

Găndu, subs. ung. Gond, cugetu, cugetare; „ingăduiasce trupurilorū noastre de ustenială si de gând-uri odihnéla lină“ (pag. 78). Acestu subs. mai este usitatu, că si verbulu gândire, încă si la unii carturari.

Gingăsiia, subs. din adj. gingasiū, ung. Gyenge. „Se trăimū cu spălaré apeī pentru gingăsiia lorū.“ Se mai aude si astadi, in locu de fragedu, delicatu, plapandu, debile.

H.

Haru, subs. astadi in Transilvani'a usitatu mai puçinu si aprópe numai in formul'a Haru Domnului; in acésta carte inse 'lu aflamu la vreo 9 locuri, in sensu de multiamita, multiamire, gratia, gratitudine, lat. gratiarum actio; „si au datu harū, o au frântū, si au datū ucenicilorū sei; până nau datu harū lui dumnezēu; se dămu harū lui dumnezēu; de toate sē dati haru; cu acésta dare de harū (in tractatulu despre cuminecatura); niam purtatū cu nedare de haru (pag. 75) etc.“

Hasnă, subs. ung. Haszon, folosu, profitu. Se afla numai odata in tractatulu despre Botezu. In gur'a poporului romanescu amestecatu cu magiari se aude si astadi; „n'am hasna de elu; ce hasna că lucraiu; nu'mi e hasna de mancare etc.“

Hicleniă, subs. deriv. dela adj. hiclenu; in unele carti vechi se scrie si hitlenie; barbar. ung. hitlen, hitetlen, hivtelen, necredintiosu, nedemnu de incredere; insielatoriu, astutu, fătiariu, cu doue feçie; de aici hicleniă, éra astadi viclenia si viclesiugu; „inparti toate sfaturile hicléne si insielătoare“ (pag. 77).

Hrăborie, subst. slav. înbarbatate, animare; „Pentru acéiai dată muiaré bărbatului, că sē fie lui soçiū dereptū de glume de hrăborie; răscumpără inimile noastre de toată hrăboriia trupască“. Astadi in Transilvani'a nu se mai aude.

I.

Iriticu, s. si Iriticie, haereticus, haeresis, se afla in sensu religiosu numai câte odata. Astadi se mai aude in acésta forma numai pe alocurea, in sensu de batjocura, pentru câte unu omu reu de gura.

İobagiu, s. ung. Jobágy, in latinitatea barbara Iobagio, nis, sinonimu cu Servus, Mancipium si Sclavu. „Sau i zice căi slobodü si apoi sau aflatü iobagiu.“ Se afla numai odata in tractatulu despre casatoria; acestu cuventu inse e trecutu de secolu in legislatiunea Ungariei si a Transilvaniei, cunoscutu si usitatu pâna in dio'a de astadi la tóte clasele locuitoriloru, cá si derivatele sale iobagia, iobagime, iobagitu.

J. (jod)

Jeleriu, s. barbarismu ung. Zsellér; „nece dobitoculu teu, nece jeliarii cari simtu di în launtrulü portiei tale“. Aici se ia in locu de sierbi, sierbitori. In legile tierei jeleriu = dileriu se numia locuitorii tierani cari aveau numai casciora si gradina, sau celu multu 1 pogonu de pamentu si facea 52 de dile pe anu la boieriu.

K.

Keskeneu, ung. Keszkenyő, stergura, stergariu, mărâma, cărpa, batista. „Uneori puné numai keskenulü pre bolnavi si së vindecă“. Se afla numai odata in a dou'a polemia ce precede catechismulu. In jargonulu barbaru ungaro-romanescu din partile septentrionali ale tierei se mai aude si astadi.

Kinu, subs., barbar. ungar. Kin, durere grea, durere amara, tortura, de unde si kinuire, ung. kinzás, cá verbu kinlodni, a simti, a suferi durere mare, a se torturá. „Celui mielü alü pascilorü din légé véche, care numai ce au fostü pildă si inkipuire kinului sëu; Chs sau frântü pre cruce pentru noi, ce së zice că au pătitü kinu; pomenescete despre kinulü lui Is. Chs care sau kinuitu pentru tine“. (In doctrin'a despre Cin'a Domnului dela pag. 56 inainte.)

L.

Nimicu de insemnatu sub acésta litera.

M.

Manna, s. cu *n* duplicatu; „în patruzeci de ani în chipu minunatū iai hrănitū, dăndule din cerū mannă, si din pîtră apă (pag. 78).

Matcă, s. slav. si ung. „După acéste mirele sē prinză pe matca sa de mănă, iară popa sē grăiască întru acestu chipu.“ Aci cuventulu matca are semnificatiunea unгурésca de Mátka; adeca mirésa, sponsa. In acestu întielesu nu e cunoscutu nicairi la poporu; se mai aude inse in alte întielesurile, precumu, Matc'a apei, adeca albi'a si curentulu celu mai rapede alu apei; matc'a, adeca Mam'a sau regin'a albinelor.

Menire, v. numai la unu locu, in locu de pomenire; „se iartă si nu sē menésce lorū“. Astadi se facū, de moda că verbulu acestu strainu se fia pusu in locu de v. destinare.

Mesernitia, s. coruptu din ungur. Mészárszék, care éراسi se trage din slavon. Semnifica Macelaría, scaunu pe care se vinde carnea, locul de macelatu carne. „Pavelu apostolu învatîă, vare-ce sē vinde la mesernitie se măncati, nemică ne întrebănduvē“ (pag. 4). Acestu barbarismu se mai aude in unele districte transilvane, că si casa pi'a turcésca in Moldov'a.

Mestersîngu, s. „Va sēlū omoară cu otravă, au cu altū féliu de meşterşîngu.“ Acestu cuventu de origine latina, Magister, Magisterium, trecutu prin prea multe schimbari, prefacutu la germani in Meister si Meisterschaft, de aci la magiari in Mester si Mesterség, se incuibase si la romani că barbarismu in locu de Maiestru, maiestria, éra sub acésta forma i se dede tnu întielesu superioare, precumu, femeia maiéstra, adeca aprópe farmecatóre; mare maiestru, adeca omu ce se pricepe la multe lucruri. In Romani'a se dice si mesería, in Transilvani'a pe la orasie, profesiune.

Milcnire, v. a. în locu de rogare, inplorare. „Numai singurū cătră milosteniia ta ne milcuimū; „Numai se ne milcuimū.“ Astadi acestu barbarismu se mai aude numai pe la Brasiovu, pronuntiatu in batjocura cătra prunci si femei care ceru ceva plangēndu. „Mi s'a milcuitu că vai de ea.“

N.

Nemestire, v. slav. asiediare, intocmire, organisare; „întru acela chipū după vréme niai nemestitū în săborulū sftū“ (pag. 59).

Nu se mai aude nicairi, decâtu numai la muntenii din distric-
tulu Brasiovului cá subs. plur. Nēmestii, care mai inlaintru
în tíera se dicu Olate, éra in Romani'a pe turc. Acareturi,
adeca edificiiuri, superedificate, immobiliii.

O.

Oca, s., barbarismu ung. dela Ok, cauza, ratiune, temeiu.
Vedi Uca.

Obărșire, v., slav. incetare, terminare; „acélia de multŭ
sau obărșitŭ di în bisiarica lui dmnezŭ, si cu alte mienuni
împreună.“ Nu se mai aude nicairi in Transilvani'a; a remasu
numai in unele tînuturi subs. Obarșîe, cá nomenclatur'a unoru
locuri de unde ese câte unu riuletiu.

Oltariu, s., coruptu dupa ung. Oltár, care este latin. Altare,
rom. Altariu (pag. 28).

P.

Pandocratorŭ, subst. alteratu din grec. Pantocrator. Nece
sei pue nume Pandocratoru (in polemí'a a dou'a despre icoane).

Păsare, v., mergere, purcedere, lat. eo, is ire. „Păsati
si învătiati toate limbile, si botezati pre ei.“ Astadi acestu
verbu vechiu si bunu abia se mai aude undeva in Transilvani'a
in acestu intielesu; se dice numai cá impersonale, imi, iti, ii,
ne, ve, le p a s a; se mai aude si cá interjectiune: p a s ori pasa
de fă.

Pavătiă, subs., „platosé dreptătiŭ, pacé evgeliei, p a v ä t i ä
credintiei, coifulŭ spăseniei si spata duhului.“

Pērēsü, s., ung. Peres, „adversariu, acuatoriu sau si
acusatu, persóna cu care stai la judecata. „Unde dice Chs, se
ne împăcămŭ cu pērēsülu nostru până simtem pre cale.“ Se
mai aude si astadi in multe parti.

Pildă, s., ung. Példa, exemplu. „Pildăi de aciasta si
Isifu; pentru pildă; iar de va fi nevasta luatŭ, fără de voia
ei întei, batënduo etc.“ Se afla si verbulu pilduire, in sensu
de semnificare, intielegere, interpretare. „Măncaré pănei si
beutura vinului, aciasta pilduéscé noao.“

Polată, s., lat. Palatium i, rom. palatu; „totu félülŭ de
icoane au de chipuri, carelesŭ făcute numai pentru frămsiatiă,

prin case si prin polăti.“ Form'a de fația este corupta dupa ung. Palota, care pe alocurea se schimba in pălută.

Poravu a, adj. slav., reu, reutatosu, iute la mania. „Muiare poravă si îndărătnică nu este agiutoriu bărbatului, cei agiutoriu Satanei.“ Astadi se dice mai multu numai despre caii iuti, mușcători si lovitori.

Porobocu, s., barbar. slav. pruncu, baiatu. „Dară porobocii trebuescū a sē botezā! Iarā acumū de vērșāmū apa pre capulū poroboculū; in botegiunē porobocilorū celorū mai micī; cāndū plecāmu capulū porobocilorū; cumu se priimesci cestū porobocū micū; rugāmū tine, ține cestū porobocu etc.“ (pp. 53, 54.)

Potichire, v. slav. impedecare. „Ei se potichescū“ (pag. 2). Astadi nu se mai aude in acēsta formă, ci poticnire.

Prahu, s. slav. pulbere. „Iarā noi numai ce simtemu pământū si prahu.“ Astadi se dice prafū si pravū.

Pribegie, s. slav. si verbu deriv. pribegire. Aici se dice mai multū numai de exiliu, de refugiu fōra voia. „Darā de vorū pune bărbatulū yruinei mueri pentru vro Cvină in temnită, sau in robie de vecie, au ilū vorū mână in pribegie; se vorū fi si grēle acēlia, cumū pribegia, si prinsoaré până la moartea etc.“

Prima, adj. numer., antaiu, mai antaiu. „Ca sē slujască cina domnului dihanii, mai de prima aciasta trebue sē zică etc.“ (pag. 58.)

Rēnduire, v. a. ung. Rendelni, rendelek, dispunere, ordinare, destinare, intocmire, asiediare, si subst. deriv. Rēnduială si rēnduitoriu, se afla de vreo 18 ori, prin urmare sēmana că au petrunsu mai de multu in limb'a poporului si de aci in cartile tiparite romanese.

S.

Sacramentū, s., taină, lat. Sacramentum i. Pronunțiatu că III cir. sau Sch nemt. sau Ch. franc., precumu se observase si mai in susu, adeca dupa cumu pronunția magiarii calvini latinesculu S, că-ci catholicii de aceeași nationalitate nu'lu pronunția asia grosu, ci că noi si că celelalte popōra latine. „Câte șacramenturi sau taîne au rēnduitu domnulu nostru Chs in légia noao? — Șacramenturile sau tainile simtū in légia viache. In légia viache multe șacramenturi sau taine eră etc.“

Șaru, s. sémena fórte cu ung. Sár, tina; aci se pare că semnifica vapsele, colori. „Unde ziceti că nu cinstiti șarurile si lemnulu (icóneloru sacre).“

Sě, particica conjunctiva, in locu de daca, de, lat. si. In acésta carte vine fórte desu. „Sě vei voi; së vei së aibi zile multe pre acestũ paměntũ; së veti ertá oamenilorũ gresialile lorũ; iară së nu veti ertá; së va méрге elũ, mérgă; së vorũ fi si departe trupésce; së lau aflatũ acé nevoe; se au fostũ mainte de căsătorie boala acéia; së va vré, poate ertá etc.“

Sěva, conjunctivu, care astadi se dice de si, macarcă, lat. etsi, quamquam, etiam si, érași ilu aflamu de multe-ori, precumu: „si pohta totuĩ pécătũ, sëva nare fi đinũ voia inimii, si sëva nu lare ímplé cu faptulũ; sëva că dinũ micũ së face mare; sëva că pécátulu lui david au fostũ ascunsũ numai in inima lui; sëva că nau făcutũ pécate fapte; seva că celũ nevinovatũ poate perí numai de cătũ etc.“

Seva, sëva ilu aflamu si in locu de sau sau, ori ori, au au, lat. sive sive, aut aut, precumu: „Sěva fie icoana lui dumnezėu, seva a sftilorũ; sëva că Dzėu sau arátatũ, sëva că sftiții; sëva cumũ si sëva pentruce chemati sftiții morti etc.“

Sěva, in locu de ori, veri, sau macaru, in legatura cu pronume personale si demonstrativu, fóra antitese. „Sěva cine poate vedé; sëva ce bine; sëva ce feliu de ispite etc.“

Sirahmanũ, s., „saracu, meseru, miseru, misielu. „Sau zisu căi bogatũ si apoi sau aflatu sirahmanũ.“ In altu locu se dice: „Sě faceti bine cu toti surumanii.“ La altu locu Surumănie. „Surumănie au bogătie nu dá, ci mă hrănesce cu hrană semi agiungă.“

Șmagu, s., barbarismu germ. dela schmecken, Geschmack, gustu. „Păné si vinulũ își ține fatia si șmagulu, si nusí schimbă firé (pag. 59).

Șpanũ, s. barbarismu formatu in unguresce din slav. Supan in Ispány, de unde in romanesce Șpanu; titlu alu unei persóne oficiale in viati'a municipala din Ungari'a si Transilvani'a, care in termini moderni se traduce in romanesce cu viceprefectu sau vicecomite. In administratiunea politica municipale din numitele doue tieri sunt cunoscute din vechime mai alesu trei graduri: Prefectu, numitu latinesce supremus comes, ung. főispány, viceprefectu, vicecomes, ung. alispány; si subprefectu, judex nobilium sau judlium, ung. szolgabiró, romanesce in

Marmăti'a si Satmaru juratu, pe airea cu terminulu de jargonu solgabirău. Viceprefectii (vicespanii) alesi pe câte trei ani de câtra reprezentantii privilegiați ai municipiului, pe langa ce îndeplinia mai tôte agendele* prefectiloru, carii eră mai multu demnitari decâtu functionari, eră si judecatori in cause criminali. De aceea se dice in catechismulu calvinescu, că, dacă vreunulu dintre cei casatoriti descopere din partea celeilalte vreunu atentatu asupr'a vietiei sale, „trebuasce se afle deregatorii cei di în afară adeca spanii, să dé în scire si săborului.“

Surumanie, surumană. Vedi mai susu Sirahmană.

Surzuita, barbar. ung. szerzés, subst. szerezni v. act., castigu, folosu, profitu.

T.

Tăgăduire, v. barbarismu ungur. Tagadni, tagadok, negare, denegare, abnegare, si ceea ce intielegu francesii prin contestester; „pentru aceea doamne tăgăduindune noi pre sine, si lăpedându toată increderea întru oameni etc.“ (In rugatiunea de dumineca sér'a, pag. 75.)

Talantu, s. in locu de talentu. „Si cu multe mii de talanti niamă făcută diatori“ (pag. 74).

Tregie, s. „Înca fiindă în tregie adamă si eva până nu căzuse în păcate.“ (pag. 67). Este acestu cuventu coruptu din intregime, sau din trezie? Eu ilu vedu mai aprópe de intregime, integritate, că-ci combinandu din contestu, elu semnifica innocenti'a primei parechi de ómeni.

Tulcuire, v. „Acésté cuvinte asia le tucuesce.“ In acésta forma se află numai odata in tractatulu despre Botezu.

Tunérecu, lat. tenebrae, arum. astadi întunerecu.

Ucă, s. barbarismu ungur. Ok, causa, ratiune, temeiu, pricina. Acestu barbarismu se afla scrisu cu ciril. Oy de vreo 10 ori si numai odata cu O. Vine mai desu in tractatulu despre Despartienie (Divortiu). „Si elu fū mai virtosu o ca mortiei lui Chs (pag. 31); uca irtăciunii păcateloră; acéstai uca, că spre mănăcaré mielulu pasciloră acéia vréme au rënduită în légia véche“; Despre despártienie cu uca diréptă; încă cu ce uca poate fi despártiré acestii rënduiale alui dmnezău; curviai uca diréptă după scriptura sfntă; se poate răsipi pentru acésta uca etc. etc.“

Ultuire, s. barbar. ung. Oltani, oltok; se dice si posaire, inoculare; aici semnifica óresicumu identificare morale. „Cu botezulu ne împreunămŭ si ne ultuimŭ întru Chs; sădésce si ultuiasce pre toti pre aceia, carii credu întru elŭ.“

Uricasŭ, s. barbar. ung. Örökös, radecin'a Örök, de unde si barbarismulu Uricu; herede, clironomu, mosténu. „Pentru că nŭau făcutu, cu sangele lui celu scumpŭ uricasii lui“ (pag. 38.)

· V.

Vēdire, v. aratare, dare pe fația, scótere la lumină, in-vederare, se mai aude si astadi.

Vergura, s. lat. Virgo, nis. Acestu terminu luatu in bat-jocura de cătra unii scriitori moderni si schimbatu cu virgine, vergine, virgina, ilu aflamu aci de patru-ori, se mai afla inse si in alte scrieri vechi; mai tardiu i se substitui fetióra, fecióra. O vergură întru sine au prinsŭ; si nascŭ din Mariia ver-gură (in Credeu pag. 36) etc.

Viare, viłare, viiere, veiare, v. lat. vivere, in locu de traire si vietuire, precumu se dice acumu. In acésta forma scurtata vine desu, precumu: „au viemu au murimŭ, ai domnului simtemŭ; că pavelŭ apslŭ nu grăiasce de toti carii viiază si moru; că nece unulu dinŭ credinciosi nu viieză ŝie, nece moare ŝie, ce luŭ Chs, iară a veia lui Chs nemica nuŭ altă . . . (pag. 8); au voŭu viia au voŭu muri, eu sēntu alŭ domnului; au viemŭ au murimu, ai domnului sēntemŭ (pag. 34); sē viemŭ în curatie; Dumnezēu întru beserica făcută de mănuri nu viază; sē viemŭ cu cina domnului; intru care viezi si te domnesci; pentru acéia până viłati, sēva în ce supărare viłati (despre casatoria); ca sē putemŭ viia în trezvie si în sftŭenie (pag. 78).

Volbura, s. se numescu aci valurile marei, furtun'a.

Vraciuire, dela slav. Vracŭ, medicu, si apoi medicina, lecuire, lécu. „Că iaste căsătoriia vraciuire si apărare de cătră curvie“ (pag. 63).

Î.

Îngăduire, v. îngăduintia, s., îngăduitoriu adj., ascultare, subordonare, supunere; dara si lasare, permissiune, concessiune; barbarismi ung. dela engedni, engedelem, engedelmes, cu ter-

minitiuni romanesci. Se afla de vreo 13 ori. „Nu îngădui sëlă calce nece draculu nece . . . ; sëlă fie îngăduitóare bărbatulu sëlă iară îngăduintia trëbuiasce sëlă fie curatá di în voia bună etc.“ Se aude si astadi, chiaru si in Romani'a, si nu se póte pricepe bine, cumu au trecutu muntii in tóte partile.

Încindere, v. lat. incendere, in locu de aprindere, pres. ind. incindu, part. perf. incinsu, „luomă aminte că cu destoinicie tiamă încinsu pre mánie în alénulă nostru (pag. 75); si mania ta o amă încinsă în alianulă nostru, si după gîudetulu teu celă dreptă pagubitură de vecie amă agonisită noao.“ (pag. 76.)

Z.

Zavesa, barbarismu slav., legatura; „că era în oltarū din laintru de zavesa besérecieī.

Zgaibă, s. slav. uima, buba, buboiu, anume celu ce se face subtióra; se dice si scurta. Este usitatu si astadi.

Zgău, s. slav. venter, matrix, mater, pantecele femeiei. „Că si muiaré ce prinde in zgăulă sëlă acéia si nasce (pag. 15).“ Astadi nu se aude in gur'a poporului, decatu póte la dascali pedanti.

Dialectulu acestei carti.

Am premisu parerea noastră la miculu glossariu, că in această carte voru fi scrisu vreo trei inși, unii originale, altulu traducându. Dialectulu loru differe prea puțin, precumu nu differe prea multu nici chiar de limb'a vorbita astadi de către un'a parte considerabile a locuitorilor romani transilvani. Cei cari au compusu cele doue polemii sau disputatiuni theologice până la pag. 32, mi se paru că au fostu sau ardeleni carii voru fi petrecutu mai multi ani in Moldov'a, sau Moldoveni trecuti in Transilvani'a la școle calvinesci. De altumentrea moldovenismii se potu urmări prea bine, nu numai in propriulu catechismu, ci si in rugatiunile adaose la urma, pe care se cunoște bine traductiunea din ungresce. Dara ori-cătu se fia stilulu de ungetiu sau unguritu pe ici pe colea, nu vediu totusi in această carte nimicu ce se fia esitu din pên'a vreunui magiaru curatu. Nici chiaru in dilele noastre nu cunoșcemu unu singuru magiaru nascutu si crescutu in Transilvani'a si Ungari'a, care se fia in stare de a scrie ceva romanesce macaru numai asia, precumu sunt rugatiunile calvinesci de acilea. Magiarii că poporu asiaticu, invétia fôrte anevoia a vorbi alte limbi europene, si cu atâtu mai puțin a scrie in trensele asia, că se nu'lu cunosci indata din primele constructiunei.

Intr'aceea eu in locu de a relevá la loculu acesta importantia dialectologica, mai multa sau mai puțin din această scriere publicata in sec. alu 17-lea, me provocu la opiniunea mea formulata in această materia in recenziunea facuta cartiei dlui colegu B. P. Hasdeu, titulata „Cuvente den Bětrăni. Limb'a romana vorbita intre anii 1550—1600.“ (Annali tom. XI. Sessiunea anului 1878 p. p. 170—178). A me demitte la unu studiu mai lungu comparativu, ar' fi a repeti fara nici o necesitate parte mare din textu. Cartea in sinesi este destulu de mica, pentru că se pociu presupune, că literatii caroru le pasa de istoria limbei noastre, o voru citi intréga, si atunci voru vedea indata diversitatea dialectologica. Preste

acésta inse avendu a ne ocupá de fonetica, a denotá si singularitatile grammaticali sintactice, urmédia firesce, cá in exemplele ce vomu produce sub urmatóriele doue rubrice se cunóscemu si dialectulu scriitoriloru.

Fonetic'a.

„Scriitori lipsiti de ori-ce cultura orthographica, isi de-deau silinti'a de a transcrie intocma pronuntiatiunea cea poporana.“ Me referu si aci la intrebarea ce pusesemu in 'susu citat'a recensiuine: „Cum se intempla, cá același scriitoriu, in același locu, in același documentu, scrie aceleasi cuvante in doue, trei moduri, fóra nici o regula, fóra picu de consecentia? Admitemu cá ei n'au avutu consciinti'a legiloru limbei, óre inse le-a lipsitu si audiulu sanetosu? Betranii nostrii in cele 43 de slove avea semne pentru tóte sunetele limbei nóstre, cu exceptiune numai de provincialismii unguero-slavonesci: gy, ny, ty, zj, sj: pentru-ce confundá ei asia desu vocalile, uneori si câteva consonante? Respunsu isi póte dá la tóte acestea intrebari ori-care literatoru indata ce va cautá inpregiuru de sine cá se védia, cumu la popóra multu mai civilisate decâtu noi, milióne de individi tñuti lá scóle câte 9—10 ani, esiti apoi in viéti'a practica, isi scriu limb'a propria materna atátu de reu, in càtu pare cá n'au vediotu cu ochii loru nici-o gramatica. Ei potu se fia chiaru ómeni invetiati — homines docti — se le stea cacíul'a intr'o parte de bogati'a ideiloru si cunoscintieloru câte le colcaie in creeri, si totusi se nu scia scrie in limb'a loru. „Sunt ómeni invetiati, dara nu sciu carte“, dicea Ioanu Eliadu cu multu spiritu. Anticii elini si latini avea ratiuni fórté grave, candu puneá atátu de mare temeiu pe gramatic'a limbei, pe legile sale divine.“

Se vedemu inse dintr'unu numeru de exemple scóse din acésta carticica scrisa de theologi destulu de invetiati in dilele loru, éra nu de dascalenci si popsiori ignoranti de pe la sate, dicu de theologi invetiati, cumu isi dau ei atestatu pe fiacare pagina, cá „nu scia carte“. Urmarindu Fonetic'a, pronuntiarea cuventelor, vomu dá totuodata si preste erori grammaticali si orthographici cu ridicat'a, nu vomu ingreuna inse pe lectoru cu erori si variante mai neinsemnate.

Scrăptură, scriptură, scriptură svntâ si svntă.

Denű, den, de ín, dinű, din, de nenumerate ori, cumu si si dentru, đintru.

Porăncă, poruncă, porănci, porunci, porínci, dara mai desu cu ă (Ъ).

Mê, vê, sê, mẽ, sê, fôrte desu.

Pentru, pêntru, pintru, se schimba neincetatu.

Petru, Pêtru.

Sêntû, sêm-tû, simtemû, simteti, sîmtemû, sêmtemu.

Nece, neci, nice, nici; nemicû, nemică, nimicu.

Bucatele si bucatile.

Vare, vare ce, si oare, oare ce.

Apostolu, apostulû.

Mîiare, miere.

Zicundu, zecêndu, zícêndu.

Acmû, amû, acumû, acumu.

Depreună, dinû preună.

Chs sêingurû grăiasce; numai sêngurû Chs au înlutû légé.

Dereptû si direptû, indereptare, in silab'a; mai multu cu e.

Urăasce si urasce.

Cetiti si cititi.

Terminatiunea genitiveloru si dativeloru in singul. modificata neincetatu, cumu; împliaré legiei si împléré legii si legei; ascultaré scripturiei, iartăciuniei si ertaciunii, besereciei, besericii, inprotiva lumii, mortii, si apoi începutulû lumiei, fără pohta mănăcării si bêturii; chieiei, minteei, innoirei, puteriei, mileei, slavei etc.

Svântu si sfvântă si sfvntiei sale.

Î nasale vine fôrte desu in terminatiunea cuventeloru în locu de Ъ, cumu; „Aciastă beserică sê chîamă sfntă, fără, cătră, iară, pănă, apă, diréptă, aibă, apostoliască, frică; inse totu pe acelea pagine affi si beserecă (Ъ), sfntă, usebită, sfntită, credintă, cătră, chémă, adună, vèzută, se aibă, apă. Acelasi Ъ si î se schimba desu si in mijloculu cuventeloru. „dinû cătû cunoascemû atăta îndrăgimû, dinû cătu îndrăgimû atăta ne naşcemu dinu nou pre cătu iubimu etc.“

И = G si Ж = Jj se schimba uneori, predomina inse pronuntiarea moldovana, agiutoriu, giudetû, giudecată, giudecatoriu, giosu, giuramentu, giupăanii, mielû giunghétu, bagiocorescu, giugû etc.

Poaomele credintiei si poamele; poate si powate, soare, sooare, viitoaore, doaw, dow'a, porăncă, noaw, nwa, naw, icoană, icoáaneloru, roage si rooage, etc.

Zi, zile, inse mai preste totu Zuoă.

Mienune si mienuni la mai multe locuri, inse si minune.

■ * † sau cu lit. lat. ȳa si é, se schimba unele cu altele in totu momentulu, inainte, la mijlocu si la finea cuventeloru, éra exemple de acésta varietate selbateca se potu produce cu sutele, cumu légia, légé, véche, viache, créde, criade, mérge, miarge, sémne, siamne, decă, diacă, acésté, acélya, aciálya, aĩmintré, venírĩa, urăia (dela ura), priĩmiia, scularia; inse si rėmăné, zicé, ținé; crucé, carté, moarté, mortiei, uniĩuné sfiĩtilorũ, ertăné pėcatelorũ, cé, céle, célya, putéré ȳaste pretutindilé, si cumũ lére ținé cu măna etc. etc.

§ = U finale atātu de multu disputatu si combatutu in dilele nóstre, se afla in acésta carte atātu semnatu intregu u, càtu si cá semivocala denotatu cu ı = ũ scurtu, de nenumerate-ori, in càtu voindu a cita tóte exemplele respective, ne-amu condamnă la repetitiuni prea peste mesura multe; asia vomu reflectá si aci numai la câteva.

Cu U finale intregu: Respuns u, întorcėn d u, citind u, fiind u, strėng u, sciind u, facėnd u, cumpanind u, rėnd u, pag. 1); ĩndesiert u, sant u, plumb u, ĩntunėrec u (pag. 2); porunces cu, cuvent u, plumbu, ĩntieleg u, tunėrec u, când u, socotind u, string u, de mult u, adeveru, sėmt u toti, au fost u străĩmb u si drept u, tălcuescu, cãnt u (pag. 3); ascultand u, cuntinescu, porăncind u, iriticu, pavelu, au grăĩt u (pag. 4) si ĩnca alte câteva sute.

Exemple cu Ũ scurtu sunt si mai numeróse. Scótemu si din acelea unele, si anume din insusi catechismulu dela pag. 41 inainte, cumu: rėspuns ũ, trupul ũ si cu sufletul ũ, sant ũ descumpăratũ, cum ũ zice sfiĩt ũ pavel ũ apostol ũ, au viem ũ, au murim ũ, scump ũ sangele, scim ũ, iubesc ũ, vietũind ũ, se fiĩ fericitũ, cel ũ, giugulũ, că blăndũ sũnt ũ si smerit ũ, domnul ũ, priĩatinul ũ, cu tot ũ sufletul ũ, se țin ũ, din ũ, ne prindem ũ si ne nascem ũ ĩn pėcate, pėcatul ũ, om ũ, sėmt ũ inceput ũ, cel ũ drept ũ, blăstėmat ũ, ĩnpăcăm ũ, facem ũ destul ũ, altul ũ, fiind ũ, fiul u, chipul ũ, pėcătos ũ, putem ũ, mai virtos ũ ne mulțim ũ si ne sporim ũ, sė cautăm ũ, omul ũ, ĩntrunul ũ nascut ũ, pilat ũ din ũ pont ũ, sfiĩtilor ũ, pėcatelor ũ, trupurilor ũ, a min ũ etc. etc.

Sunt ici colea si cuvente scrise fãra nici unu u, inse mai tóte acestea se termina cu câte unu semnu, cá unu $\frac{1}{2}$ § = u sau cá semi-s ori, unu-aruncatu de asupr'a ultimei consonante, spre a indigítá, că de acolo lipsesce vreo litera, care nu este alt'a decātu u finale subintielesu camu cá in limbile

orientali, unde vocalile se insemna numai cu unele puncte sau si linióre.

I simplu cu unu · de a supra, i cu doue ··, u duplu camu cá H lät. intorsu si i scurtu së aplica si in acésta carte vechia asia, in càtu este fórte greu sau chiaru preste putintia a'i afla regul'a. Atàta totusi se vede, cà in cele mai multe casuri, candu i finale are inaintea sa vreo vocala, se scrie scurtu, precumu, eï, meï, sëï, căï, beserecïei, ceï, careï, aceï, reï, voi, numai, cui, omului, veï etc.; inse nici aci nu e consecentia, ci dai preste multe esceptiuni, a caroru ratiune nu se vede.

Mai departe, precumu ũ scurtu finale este reprezentatu cu ı, asia si in locu de i finale se pune fórte desu acelusi ı, éra alte-ori i cu punctu, totu forà nici o regula asia, càtu chiaru a celesi cuvete se scriu la fine in trei moduri, ba uneori in locu de i se scrie si ı. Dificultatile tipographice nu ne permitu a mai cita si aci exemple pentru patru moduri descrierea lui i.

Se mai póte observa, cà ı duplu' cu si forà accentu este multu mai usitatu decâtu i simplu, precumu si cà acestu i vine adesea cu doue puncte de asupr'a, anume candu stà inaintea altei vocale, precumu de ex. in carii sunt vii, fietecui, scripturiei, oamenii, fie, scupïia, ochii, unii, mïenuni, Moïsiï, ràbdurii sftntia sa etc. etc.

Preste totu in accentuarea vocaleloru nu e nici o consecentia. S'ar para cà cu accentulu ' se denóta silabele lungi. Ce e dreptu, pe silab'a lunga vine fórte desu ', vine inse si ` , éra alta-data nu vine nimicu. Asia de ex. pe o singura pagina vei afla fápte si fápte, bune si bine, bine; apoi ópresce, scriptura, créstină, trézvie, pósteasca, náinte, págăni, adeca tocma in contra regulei, accentulu pusu pe prim'a silaba, in locu de a-lu pune pre penultim'a. Totu asia se intempla si la unele cuvete polisilabe, cà accentulu se pune pe câte o silaba din midilocu, precumu nu pronuntia nici-unu romanu, cum de ex. „beútura, isrăiltenii, septémani, isvóresci, ispítire, mântuitoriu, întúne-reculu etc. etc.

Cuventu, in plur. cuvete, dara si cuvinte, precumu se dice astadi.

Lîngură. Muîncă, seînguru, astadi lingura, munca, singuru.

Ce, in locu de modernele ci, dara, inse, vine desu, încātu se póte confunda usioru cu pron. ce, lat. quid et quis, qui.

Dece, in loculu celui modernu deci; „dece dara dragosté incăi numai din parte . . .“

Înblare, înblamu, si niciodata umblămă.

Maainte, in locu de mai inainte, vine de multe-ori.

Inplére preste totu si nu umplére.

Frămsiată, in locu de frumsetă.

Ingrupare, in locu de ingropare, se afla de cateva-ori.

Fiiu si fiiulă, cu trei i, precumu se mai afla si in alte carti vechi, unde se vede curatu, că unu i e transformatu din l in filius.

Giuramentă, inse gioră, giorare.

Țiu, v. lat. tenere, unu i prefacutu din n, cum se dice si astadi mai in tóte partile romanimeii.

Pretutindile, in locu de pre tutindinea.

Durori, in locu de dureri.

Destoince, inse si destoinice.

Pentracea, adeca pentru aceea, de aceea

Întrapă suptă pământă, adeca in apa . . .

Uiutu, adeca uitu, uitare, lat. oblivisci.

Si altele multe.

Modulu transcriptiunei din cartile vechi romanesci.

Procesu verbale din 24 Septembre st. v. 1878.

La 24 Septembre intrunindu-ne, subscrisii ne-amu intielesu asupra transcriptiunei caracterelor cyrilice cu litere latine, dupa normele aci anexate. (Tabell'a urmédia).

Éra intru acea ce privesce orthografi'a pentru scrierea romanésca admitiendu cu totii, cà etymologi'a romanésca va fi observata pre càtu se va putea mai multu, se lasa latitudine pentru particularitati, fiacaruia din editori in parte.

La aceste doue siedintie au asistatu si dn. G. Baritiu, remanendu pentru acestu scopu in Bucuresci dela inchiderea sesiunei, marti 20 Septembre, până astadi, 24 Septembre.

G. Baritiu, A. Odobescu, B. P. Hasdeu, P. S. Aurelianu, G. Sion.

Tabell'a de ecuivalentie între literele cyrilice si cele latine.

А == a	ѐ == é	Б == b	Ч == é, cî
ѐ == e	ѡ == ѡ	В == v	Ѡ == g, gi
И == ĭ	Ѡ == Ѡ	Г == g et gh	
і == i	Ю == ĩu	Д == d	
О == o	Ѡ == ĩ	З == z	
Ѡ == ö ô	Ѡ == ĩn	Ж == j	
Ѡ == ă	Ѡ == u	Ѡ == z et đ	
Ѡ == ũ	Ѡ == u	К == k, c, ch	
Ѡ == ĩ â	Ѡ == u	Л == l	
		М == m	
		Н == n	
		Ѡ == x	
		П == p	
		Р == r	
		С == s	
		Т == t	
		Ф == f	
		Ѡ == th	
		Х == h	
		Ѡ == ps	
		Ѡ == ș	
		Ѡ == șt sc	
		Ѡ == ț, Ț	

Scar'a sau sumariulu materiiloru

cuprinse in acésta carte.

	pagina
Prefatiunea	III, IV
»Scutul Catichizmusiului«, sau polemi'a 1-a teologica	I
Polemi'a sau disput'a a dou'a	7—26
Despre icóne	26
Cartile scripturiei sfnte	33
Inceputulu Catechismului	34
Credinti'a apostoliloru sau credeulu	26
Despre Duhulu sfntu	39
Despre semnele sfnte a milei lui Dumnezeu in Chs. (Botezu si cin'a domnului)	42
A trei'a parte. (Cele 10 porunci)	43
Despre rugatiune (Tatalu nostru)	47
Despre bótezu	52
Despre cin'a Domnului invetiatura	56
Invetiatura despre casatoria	61
Despre despartienie cu uca (causa) dirépta	67
Rugatiuni in numeru de optu	73—80
—————	
Fac-simile cu litere ciriliane	81
I. Escursiune istorica asupra catechismului calvinescu tiparitu in limb'a romanésca	83
Inceputulu reformatiunei in Germani'a	85
Inceputulu reformatiunei in Transilvani'a si cu ea alu literaturiei in diverse limbi	88
Ioanu Honterus din Brasiovu, apostolulu Sasiloru. Prim'a tipografia in Transilvani'a. Carti slavóne si romanesci esite din tipografi'a lui	92
Incarcarile de a sparge biseric'a prin legi barbare	101
Cripto-socinianismulu si Judaismulu sau Semi-judaismulu	104
Proselitismulu calvinescu intre romani si urmarile lui	108
Textulu originale alu legiloru de proscripiune	115
II. Glossariu de cuvinte romanesci vechi si barbare, aflate in acestu catechismu etc.	119
Dialectulu acestei carti	133
Fonetic'a	134
Modulu transcriptiunei din cartile vechi romanesci	139
Sumariulu materiiloru coprinse in acésta carte	140